C. PLĂCINTE – Πλακοῦντες

1. ὁ πλακοῦς „Plăcinta”

Πλακοῦς este un nume generic pentru o categorie foarte mare de plăcinte. Ele toate aveau în comun forma rotundă, cu un blat plat şi alungit, iar în mijloc o proeminenţă largă, numită ὀμφαλός „buric”[1]. Această înfăţişare i-a făcut pe antici să numească πλακοῦς şi un tip de nalbă cultivată, datorită asemănării dintre plantă şi plăcintă[2]. Deşi de-a lungul secolelor πλακοῦς este în primul rând un termen de caracterizare pentru diverse tipuri particulare de plăcinte, nu este exclus ca, cel puţin la început, el să fi denumit un produs anume, al cărei nume a devenit apoi definitoriu pentru o întreagă categorie.

Πλακοῦς este o substantivizare a adjectivului πλακόεις, όεσσα, όεν „plat”, un derivat de la substantivul πλάξ,-ακός „întindere plană, platou, câmpie”, termen ce poate fi uşor apropiat de cuvinte germanice precum norv. *flag* „lărgime”, v. isl. *floga* „strat de pământ”, cu vocalism lung v. nor. *flo* „strat”, germ. *Flüche* „zid stâncos” sau, în baltică, lit. *plakanas* „plat”, *plokas* „vatră”; în latină poate fi apropiat de adjectivul *plancus* „cu picioarele plate”, formaţie populară cu infix nazal.

În latină numele plăcintei πλακοῦς a fost împrumutat din secolul al II -lea a. de la acuzativul πλακοῦντα în *placenta,* cu o formă deformată prin etimologie populară ce o apropia de verbul *placeo* „a plăcea”[3]. Πλακοῦς se moşteneşte în neogreacă numai cu sensul medical de „placentă”.

Importanţa cuvântului în vocabularul grecesc a dus la crearea unui număr considerabil de derivaţi şi compuşi. Astfel, dintre **derivaţi** există atestate:

- trei forme de diminutiv, toate de dată târzie:

1. πλακούντιον „plăcintuţă” (Arr. *Epict.* 2, 16, 26; Aët. 9, 30, 149 şi 16, 140, 4; *Sch. in Porph. Abst.* 2, 16; *Sch .in Ar. Pl*. 660; *ibid.* 794; *ibid.* 999; *ibid.* 1054; *Sch. in Luc*. 17, 11; *Sch. in Pl*. R373a2 şi R455c2; Anon. Med. *Alim*. 18, 1; Hsch. *s.u*. βουφόνια, δολβαί / δόλπαι, ἔμπεπτα, παίμμα, πέπανα, πόπανα; Suid. *s.u*. ἄμητα, πέμματα, πόπανα, προντούλων; Phot. *Lex. s.u.* πέμματα şi πόπανα); într-un document papirologic apare scris πλακόντιον (*PLond*. 3, 964, 20 (Sec. III p.)).

2. πλακουντάριον „plăcintuţă” (Str. 17, 1, 38; Arr. *Epict*. 3, 12, 11 şi 3, 22, 13 şi 98; *ibid.* 3, 22, 13 şi 98; Chrysipp. Tyan. *ap*. Ath. 647f; *Vit. Aesop*. 63, 1; Hsch., Suid., Phot. *Lex. s.u.* λάγανα)

3. πλακουντίσκος „plăcintuţă” (*EM* 533, 22)

- cinci adjective:
1. πλακουντήριος „de făcut plăcinte” (Maria Alch. *ap*. Zos. Alch. 2, 236, 5)
2. πλακουντηρός „ca o plăcintă” (Chrysipp. Tyan. *ap*. Ath. 647d)
3. πλακουντικός „ca o plăcintă” (Phan. Hist. 44, 3 *ap*. Ath. 58e; Hdn. Gr. *Philet.* 118, 7; *Sch. in Ar. Pl*. 1054, 2; Hsch. *s.u*. πέμματα)

---

[1] Spre deosebire de turtele πόπανα care aveau în general mai multe astfel de proeminenţe.
[2] *Cf. infra*. Phan. Hist. 44, 3 *ap*. Ath. 58e.
[3] *V. placenta* III, B, 1.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

4. πλακούντινος „de plăcintă” (despre turta ἔλατρον[1]) (*SIG* 57, 36 (Milet, sec. V a.))
5. πλακουντώδης „în formă de plăcintă” (Thphr. *HP* 4, 10, 4; Philem. *ap*. Ath. 646c; Ath. 646c; *Sch. in Ar. Ach*. 246a/b/c; *id. Pax* 1195; *id. Au*. 567, 3; Hsch. *s.u.* ναστός, πέλανον, στακτικόν, τευθίς)

- două substantive:
1. πλακουντάριος „bucătar de plăcinte” (*IG* 3, 3, 115 (Piraeus); *MAMA* 3, 697 (Corycus); *Vit. Aesop*. (G) 63, 3; Pall. *h. Laus*. 7, 4, 8; Leont. N. *u. Sym*. 31)
2. πλακουντᾶς „bucătar de plăcinte” (*POxy*. 1, 495, 7 (sec. IV p.))

Compuşi: a. doi cu primul element πλακοῦς

1. πλακουντοποιϊκός „care tratează despre prepararea plăcintelor” (Ath. 643e)
2. πλακουντοποιός ca adjectiv, „referitor la coacerea plăcintelor” (Sopat. 4, 1 Kaibel *ap*. Ath. 644c); ca substantiv „brutar de plăcinte” (*Sammelb*. 984, 6 (sec. I p.); *PKlein. Form*. 967 (sec. VI p.); Chrys. *In Mat.* 58, 659, 58; *id. In Corinth. II* 61, 506, 48; *id. In Coloss.* 62, 348, 11; Geo. M. *Chro*. 351, 17; *id. Chro. b*. 110, 413, 49)

b. şase cu al doilea element πλακοῦς

1. ἀπλάκουντος „lipsit de plăcinte” (Pl. Com. *fr.* 113, 2 Kock *ap*. Ath. 644a)
2. κλουστροπλακοῦς tip de plăcintă, = *clustrum* (= *crustulum*[2]) (Chrysipp. Tyan. *ap.* Ath 647f)
3. κοπτοπλακοῦς tip de plăcintă, = κοπτή[3] (Chrysipp. Tyan. *ap.* Ath 647f)
4. μηλοπλακοῦς „plăcintă de mere sau gutui”[4] (Gal. *De alim. fac.* 6, 603)
5. μηλοπλακούντιον „plăcintă de gutui” (Paul. Aeg. 3, 37, 6; *id*. 7, 11, 29)
6. φιλοπλάκουντος „iubitor de plăcinte” (*Com. Adesp*. 31, 1 Demianczuk *ap.* Ath. 644a)

- un nume propriu:
Πλακουντομύων „mâncător de plăcinte”, poreclă a unui parazit (Alciphr. 3, 31, 1)

- un verb denominativ:
πλακουντοφαγέω „a mânca plăcinte” (Hsch. *s.u.* να[υ]στοφαγεῖν)

Cele mai vechi atestări ale numelui plăcintei πλακοῦς datează din secolul al V-lea a. Apare în aceeaşi perioadă cu πόπανον, dar este posterior lui πέμμα şi μᾶζα. Una dintre deosebirile faţă de celelalte trei tipuri de dulciuri este că πλακοῦς pare să fie, cel puţin în secolele V-IV a., un produs prin excelenţă „profan” [5], în opoziţie cu caracterul religios pe care

---

[1] *V*. ἔλατρον II, A, b, 5.
[2] *V*. *crustulum* III, B, 9.
[3] *V*. κοπτή II, C, 36.
[4] *V*. μηλοπλακοῦς / μηλοπλακούντιον II, C, 48.
[5] Doar câteva atestări vorbesc explicit despre πλακοῦς într-un context sacru în această perioadă: o inscripţie de cult din Milet datată în secolul al V-lea a.: (Sokolowski 1, nr. 43, 2) πλακ[ὸντα...; un vers din piesa *Ploutos* a lui Aristofan, unde se sugerează că πλακοῦς era coaptă în onoarea zeului Hermes: (Ar. *Pl.* 1126) οἴμοι πλακοῦντος τοῦ ῾ν τετράδι πεπεμμένου (a patra zi din lună era închinată zeului); numele plăcintei este asociat unor libaţii şi la istoricul din secolul al IV-lea a. Phanodemos (Phanod. *fr.* 13, 8). La acestea s-ar mai putea adăuga un context, nesigur însă: într-un fragment din piesa *Poetul* (Ποιητής) a lui Platon Comicul este posibil ca o divinitate să fie cea care se plânge că a trecut un an de când n-a mai avut parte de o plăcintă (πλακοῦς): (Pl. Com. *fr.* 113, 2 Kock *ap*. Ath. 644a) μόνος δ᾽ ἄγευστος / ἄσπλαγχνος ἐνιαυτίζομἀπλάκουστος, ἀλιβάνωτος. Din secolul al III-lea a. atestările de acest fel devin mai frecvente, aşa cum o dovedeşte o epigramă care pune în legătură numele plăcintei cu sacrificiul adus lui Apollo. (*cf. infra AP* 6, 155);

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

îl implicau în primul rând πέμμα şi πόπανον, şi, într-o măsură mai mică, μᾶζα. Începând din secolul al III-lea a. πλακοῦς poate caracteriza deopotrivă şi nume de turte sacrificiale.

În secolul al V-lea a. πλακοῦς este un termen utilizat aproape exclusiv în comedie. Este preferat de comici pentru implicaţiile metaforice pe care le putea presupune. Forma plăcintei, cu o protuberanţă în mijloc (ὀμφαλός), era un prilej pentru a sugera imagini din cele mai diverse, în special cu conotaţii erotice. O dovedesc mai multe fragmente din Aristofan şi contemporanii lui.

Într-un dialog dintre Lamachos şi Dikaiopolis din piesa *Cavalerii* (Ἱππῆς) a lui Aristofan este sugerată excrescenţa (ὀμφαλός) de pe suprafaţa plăcintei prin comparaţie cu cea numită identic de pe scut: (Ar. *Eq*. 1124-5) Λα· φέρε δεῦρο γοργόνωτον ἀσπίδος κύκλον / Δι· κἀμοὶ πλακοῦντος τυρόνωτον δὸς κύκλον. Nu este exclus ca aici să fie vorba de un tip particular de plăcintă numit ἐπικύκλιος[1]. Reiese în acelaşi timp din context că este o plăcintă dulce, cu brânză şi ulei.

Conotaţia metaforică este evidentă din numeroase alte pasaje. Într-un fragment din piesa *Comesenii* (Δαιταλεῖς) a aceluiaşi autor este menţionată o plăcintă de câştigare a bunăvoinţei celuilalt, pe nume πλακοῦς χαρίσιος[2]: (Ar. *fr*. 211 Kassel-Austin *ap*. Ath. 646b) πέμψω πλακοῦντ᾽ <ἐς> ἑσπέραν χαρίσιον. Ea era trimisă iubitului sau iubitei pentru a solicita o „favoare” (χάρις), probabil de natură sexuală, plăcinta având o formă sugestivă, de πέος sau de κύσθος, în funcţie de persoana căreia i se solicita această favoare. O dovadă incontestabilă pentru aceasta vine dintr-un fragment, păstrat la Athenaios, din piesa *Phaon* (Φάων) a lui Platon Comicul, unde gândurile ascunse ale femeilor, după ce au băut vin, sunt materializate în nume de dulciuri. Una dintre acestea este (Pl. Com. *fr*. 174, 8 Kock *ap*. Ath. 441b) πλακοῦς ἐνόρχης „plăcintă prevăzută cu organe genitale”. Tot o „plăcintă” este motiv de nostalgie pentru o epocă apusă în discursul Praxagorei din *Adunarea femeilor* (Ἐκκλησιάζουσαι) a lui Aristofan, trimiţând probabil la o imagine similară (Ar. *Ec*. 223a).

O conotaţie similară a lui πλακοῦς reiese şi dintr-un pasaj din *Acharnienii* (Ἀχαρνῆς) lui Aristofan. Aici un vestitor îl anunţă pe Dikaiopolis că întreg aranjamentul pentru un banchet este gata; sunt puse în ordine scaunele, mesele, pernele, sunt aduse coroane şi parfum şi sunt servite plăcinte (πλακοῦντες), lângă care nu lipsesc curtezanele (Ar. *Ach*. 1089-93). Acestea sunt definite metaforic chiar de numele plăcintelor, sugerându-se că sunt „dulci” şi „întinse” (πλακοῦς este o substantivizare a lui πλακόεις „plat”)[3].

De asemenea, în *Pacea* (Εἰρήνη) o plăcintă (πλακοῦς) şi o turtă cu susan (σησαμῆ)[4] sunt privite ca preludiu pentru dragoste, într-o scenă în care un sclav îl încurajează pe Trigeu să se bucure într-un pat de nuntă de o copilă „gata spălată” şi τὰ τῆς πυγῆς καλά: (Ar. *Pax* 869-90) ὁ πλακοῦς πέπεπται, σησαμῆ ξυμπλάττεται / καὶ τἄλλ᾽ ἅπαξάπαντα· τοῦ πέους δὲ δεῖ. Este de remarcat şi asocierea lui πλακοῦς cu πέος, trimiţându-se astfel la proeminenţa ὀμφαλός. În finalul aceleiaşi piese, într-un context evident erotic, Trigeu pleacă alături de Opora, zeiţa fructelor materializată în piesă sub forma unei frumoase femei, promiţând că, dacă ceilalţi îl vor urma, „vor mânca şi ei plăcinte”: (*ibid*. 1359) πλακοῦντας ἔδεσθε.

Nu în ultimul rând, pentru a întări sensul metaforic pe care îl avea πλακοῦς, poate fi adus în discuţie şi un pasaj din comedia *Ploutos* (Πλοῦτος). Aici o bătrână i se plânge sicofantului Chremylos că tânărul de care avea grijă în schimbul unor „favoruri” întoarse de acesta, o dată îmbogăţit, nu mai vrea să audă de ea. Pentru a-l îndupleca ea îi trimite o plăcintă (πλακοῦς) şi alte dulciuri (τραγήματα): (Ar. *Pl*. vv. 995-6) ἐμοῦ γὰρ αὐτῷ τὸν πλακοῦντα τουτονὶ / καὶ τἄλλα τἀπὶ τοῦ πίνακος τραγήματα. Şi aici ar putea fi vorba de o

---

[1] *V*. ἐπικύκλιος II, C, 23.
[2] *V*. χαρίσιος II, C, 77.
[3] Pentru o analiză a întregului fragment *u. s.u*. ἄμυλος II, C, 5.
[4] Susanul avea potrivit anticilor valori afrodiziace, *u*. σησαμῆ II, A, a, 40.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

πλακοῦς χαρίσιος, ce încerca să reaprindă „focul" tânărului. Acesta îi respinge însă propunerea trimiţându-i înapoi o plăcintă cu lapte numită ἄμης[1], probabil cu un rol invers faţă de πλακοῦς.

Pe lângă nuanţele metaforice, nu puţine sunt fragmentele în care πλακοῦς are doar rol culinar, sugerând de fiecare dată un produs de patiserie foarte dorit. Un fragment din Telecleides, predecesor al lui Aristofan, sugerează că ar fi fost o plăcintă sau un tip de pâine foarte apreciată, servită fierbinte împreună cu o mâncare de iepure: (Telecl. *fr.* 32, 1-2 Kock) φιλῶ πλακοῦντα θερμόν. În *Broaştele* (Βάτραχοι) lui Aristofan un sclav îl invită pe Herakles la banchet, spunându-i că zeiţa Persephona i-a pregătit o întreagă masă: pâini, piure de legume, un bou întreg, plăcinte simple (πλακοῦντες) şi plăcinte κόλλαβοι (Ar. *Ra*. 507)[2]. În *Pacea* corifeul spune că nu-i uşor să găseşti plăcinte rătăcite şi fără stăpân (*id*. *Pax* 1314).

Dimensiunile acestor plăcinte erau cu siguranţă variate. În două pasaje din *Cavalerii* lui Aristofan se sugerează că erau foarte mari şi era nevoie să fie tăiate înainte de a fi servite: un personaj se plânge că a primit doar o bucăţică dintr-un tip de πλακοῦς, numit πίων „cea grasă"[3] (*id. Eq*. 1191 şi 1219). Într-un fragment din piesa *Cei ce-şi câştigă hrana de pe urma muncii propriilor mâini* Χειρογάστορες comediograful Nicophon acumulează în trei versuri nu mai puţin de douăsprezece nume de produse de patiserie, printre care şi πλακοῦς (Nicopho *fr.* 15, 3 Kock *ap.* Ath. 645c).

În afară de comediografi numai medicul Hippocrates mai atestă numele plăcintei în secolul al V-lea a., atunci când o recomandă împreună cu turta cu susan σησαμῆ (scrisă cu grafia σησάμη) în combaterea unui tip de letargie (τῦφος) ce-i afectează pe oameni mai ales toamna (Hp. *Int.* 20, 12 şi 42, 3).

Începând din secolul al IV-lea a. conotaţia metaforică a lui πλακοῦς dispare aproape în totalitate. Numai un fragment din poetul Philetas ar putea fi o dovadă că sensurile erotice din secolul al V-lea a. ale termenului sunt continuate şi în perioada următoare. Acesta numeşte ἄρτος πλακοῦς „plăcintă pâine" (Philet. 9, 1 *ap*. Ath. 645d) sortimentul de patiserie κρήϊον, cu sensul probabil de „fagure", care avea un rol în ceremonialul nupţial, fiind oferită la Argos de tânăra căsătorită soţului, şi implica probabil o conotaţie sexuală[4]. La acesta se poate adăuga şi un fragment din poemul parodic al lui Matro din Pitana, unde numele plăcintelor sunt asociate cu cel al curtezanelor (πόρναι) (Matro *Parod. Fr.* 117-8).

În rest, întreaga Comedie Medie şi Nouă atestă numele de πλακοῦς numai în contexte culinare, dovedind că trecerea de la Comedia Veche implica nu numai renunţarea la atacurile politice, ci şi eliminarea aluziilor vulgare. Numeroase pasaje sunt construite parcă după acelaşi şablon: o avalanşă de produse culinare, printre care şi πλακοῦς. O atestă un fragment din Diphilos în piesa *Telesias* (Τελεσίας) (Diphil. *fr.* 79, 1 Kock), unul din Antiphanes în *Cel hrănit pe cheltuiala statului* (Παράσιτος) (Antiph. *fr.* 183, 2 *ap.* Ath. 370e)[5], unul din Alexis în *Philiskos* (Φιλίσκος) (Alex. *fr.* 250, 4 Kock)[6], altul din Anaxandrides în *Protesilaos* **(**Πρωτεσίλαος) (Anaxandr**.** *fr*. 41, 54 Kock) sau din Philippides în *Avarul* **(**Φιλάργυρος) (Philippid. 20, 1 Kock) şi din Menandru în *Falsul Herakles* (Ψευδηρακλῆς) (Men. *fr*. 409 Kassel-Austin *ap.* Ath. 644c-d). Se pot adăuga fragmente din piese cu nume necunoscute ale lui Clearchos (Clearch. *fr.* 87, 12, *ap.* Ath. 649a) şi Crobylos (Crobyl. *fr*. 10, 1 Meineke). Toate aceste mărturii vorbesc de la sine despre un loc comun al comediei, în care câteva versuri aglomerează nume de bucate diverse, sugerând abundenţa.

---

[1] *V*. ἄμης II, C, 3.

[2] Pentru acumularea mai multor produse culinare printre care şi πλακοῦς în Comedia Veche *cf*. şi Telecl. *fr.* 1, 13 Kock *ap*. Ath. 269c; Ar. *Pl*. 191; Nicopho *fr.* 13, 4 şi 15, 3 Kock; Theopomp. Com. *fr.* 11, 1 Kock; numele de πλακοῦς este atestat izolat şi la Eupolis (Eup. *fr*. 93, 15 Austin).

[3] *V*. πίων II, C, 58.

[4] *V*. κρήϊον II, C, 38.

[5] *Cf. id. fr.* 52, 11 Kock; *id. fr*. 145, 2 Kock.

[6] *Cf. id*. *fr.* 22, 3 Kock.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

Tot de natură culinară este şi mărturia lui Archestratos din Gela, care, într-un fragment din poemul gastronomic *Viaţă plăcută* (Ἡδυπάθεια), tradus de Ennius sub titlul *Hedyphagetica*[1], laudă mai cu seamă plăcinta (πλακοῦς) gătită la Athena (Archestr. 62, 15)[2].

O importantă mărturie lingvistică vine în această perioadă de la istoricul Phanias. Acesta spune, într-un tratat *Despre Plante,* că numele plăcintei πλακοῦς era folosit şi pentru a denumi o varietate seminală a nalbei cultivate. Partea striată a acesteia era asemănătoare cu blatul plăcintei, iar în mijloc avea o proeminenţă (ὀμφαλός) exact ca πλακοῦς: (Phan. Hist. 44, 3 *ap*. Ath. 58e) Φαινίας δ΄ ἐν τοῖς Φυτικοῖς φησι· „Τῆς ἡμέρου μαλάχης ὁ σπερματικὸς τύπος καλεῖται πλακοῦς, ἐμφερὴς ὢν αὐτῷ· τὸ μὲν γὰρ κτενῶδες ἀνάλογον καθάπερ ἡ τοῦ πλακοῦντος κρηπίς, κατὰ μέσον δὲ τοῦ πλακουντικοῦ ὄγκου τὸ κέντρον ὀμφαλικόν.

Începând de la sfârşitul secolului al IV-lea a. se observă tendinţa, sporadică până atunci, de a asocia numele de πλακοῦς şi cu turtele sacrificiale, numite de obicei πέμματα sau πόπανα. Istoricul Philochoros, care aparţine în bună parte secolului al III-lea a., atestă πλακοῦς ca termen de definire pentru o turtă de cult numită ἀμφιφῶν[3], închinată zeiţei Artemis (Philoch. 86a1). Probabil că în aceeaşi perioadă alt istoric, Hermias, vorbeşte despre plăcinta πλακοῦς ca una servită în cadrul unui banchet sacral închinat lui Apollo (Herm. Hist. 2, 17). Această tendinţă va deveni mai târziu regulă, πλακοῦς ajungând să definească orice produs de patiserie, indiferent de categoria din care face parte.

În secolul al III-lea a. o epigramă atribuită lui Theodoridas dovedeşte tocmai această „globalizare" a folosirii lui πλακοῦς inclusiv pentru turtele de sacrificiu. Aici πλακοῦς este închinată lui Apollo, folosindu-se, din raţiuni metrice, forma necontrasă πλακόεντα (Theodorid. *ap*. *AP* 6, 155, 3).

Aceasta este perioada în care frecvenţa atestărilor scade, iar atunci când termenul este folosit nu are decât rolul de a caracteriza diverse alte nume de plăcinte particulare. Istoricul Sosibios din Sparta într-o lucrare despre liricul Alcman, numeşte πλακοῦς un produs de patiserie în formă de sân (μαστοειδεῖς) intitulat κριβάνη[4] (Sosib. *fr*. 19a2 *ap.* Ath. 115a şi *id. fr*. 19b1 *ap*. Ath. 646a). Filosoful Chrysippos face acelaşi lucru cu plăcinta Φιλοξένειος[5] (Chrysipp. *fr*. 10, 2 *ap* Ath. 5e)[6].

O mărturie diferită vine de la gramaticul Demetrios din Skepsis. El spune că Πλακοῦς era şi numele unui sat aflat la şase stadii de Theba, la poalele muntelui Plakos, nume aluziv pentru forma plăcintei (Demetr. Gr. *fr*. 8, 2 *ap*. Ath. 644a).

Acelaşi tip de atestări apar şi în veacul al II-lea a. cu o diminuare a ocurenţelor. În poemul parodic *Batrachomyomachia* τανύπεπλος[7] este numită un tip de πλακοῦς (Batr. 36). Istoricul Menecles caracterizează διακόνιον drept un tip de πλακοῦς (Menecl. *fr*. 7a1 *ap*. Suid. *s.u.*), iar gramaticul Apollodoros ἀμφιφῶν[8] (Apollod. *fr*. 39a1 *ap*. Suid. *s.u.*)[9]. În secolul secolul I a. nu există nici o atestare a cuvântului.

Πλακοῦς reapare în texte începând cu secolul I p. o dată cu interesul autorilor de limbă greacă pentru realităţile romane. Cea mai importantă sursă o reprezintă tratatul despre produse de patiserie (Ἀρτοποιϊκόν) al lui Chrysippos din Tyana, din care citează Athenaios (Chrysipp. Tyan. *ap.* Ath. 647c *sqq.*). Chrysippos caracterizează prin πλακοῦς în special plăcinte romane. În perioade pe care nu le cunoaştem, Iatrocles şi Harpokration scriseseră şi ei

---

1 *Ap*. Apul. *Apol*. 39.
2 În aceeaşi perioadă numele plăcintei este atestat şi la Pamphil P. *fr*. 597, 2.
3 *V*. ἀμφιφῶν II, A, a, 3.
4 *V*. κριβάνη II, C, 39.
5 *V*. Φιλοξένειος II, C, 75.
6 În epocă mai există atestări la Bion *fr*. 17, 13; *id. fr*. 18, 1 şi Hegesand. *fr*. 43, 3.
7 *V*. τανύπεπλος II, C, 68.
8 *V*. ἀμφιφῶν II, A, a, 3.
9 În epocă mai poate fi citat şi Antip. Stoic. *fr.* 65, 2 *sqq*.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

tratate *Despre Plăcinte* (Περὶ Πλακούντων). Interesul autorilor pentru acest subiect se explică şi prin expansiunea Imperiului Roman şi creşterea nivelui de trai. În aceeaşi epocă la Roma Apicius îşi scria tratatul *De re coquinaria*, o dovadă a dezvoltării artei culinare ce cuprinsese întreaga lume greco-romană. Plutarh denumeşte prin πλακοῦς tot produse de patiserie romane, atunci când vorbeşte în *Viaţa* dedicată lui Cato Maior despre interesul pe care l-a arătat acesta domeniului culinar (Plu. *Cat. Ma*. 25, 2, 2)[1].

Sfârşitul secolului I p. şi întreg cuprinsul celui de-al II-lea p. este dominat de numeroase atestări ale lui πλακοῦς, în special în lucrările gramaticilor, care definesc cu ajutorul lui alte tipuri de dulciuri. Erotian vorbeşte despre μυττωτόν, λάγανον şi φθοῖς ca tipuri de πλακοῦντες (Erot. 82, 4; 94, 15; *id.* 134, 7; *id. fr*. 35, 2), Seleucos despre γλυκίνας (Seleuc. *fr*. 44 Müller *ap*. Ath. 645d), Harpocration despre στρεπτός (Harp. 280, 12)[2]; Moeris Moeris despre ἔγχυτος (Moer. 191, 32), gramaticul Pausanias despre ἀμφιφῶν, ἀνάστατος, πόπανον, χαρίσιος (Paus. Gr. 105, 1 *sqq*.), iar Pollux, cu cele mai multe informaţii, despre ἄμης / ἀμητίσκος, ἔγχυτος, ἔνθρυπτον, ἐπίχυτος, ἐχῖνος, θρυμματίς, κοτυλίσκος, κῶνος, ναστός, νεήλατα, πυραμοῦς, Σάμιος, σησαμοῦς, στρεπτός, φθοῖς / φθοίδιον, Φιλοξένιος, χαρίσιος (Poll. 6, 76-8). Herodian, pe lângă unele informaţii similare celorlaţi gramatici despre dulciurile ψαιστόν şi ἐλατήρ (Hdn. Gr. 3, 2, 607; *id.* 3, 2, 747), oferă şi glose eronate, provenite din neînţelegerea unor texte antice: de exemplu, spune despre κοττάβια „răsplata celui care a ieşit victorios la jocul κότταβος", că este un tip de πλακοῦς (*id. Philet.* 118, 7), printr-o interpretare greşită a unui pasaj din comediograful Callias (Call. Com. *fr.* 2, 6-8)[3]. Afirmă de asemenea acelaşi lucru despre trei cuvinte ce nu par a fi deloc din din registrul culinar: (*Pros.* 3, 1, 193) κοῦρος „dezgust", θοῦρος „impetuos", λοῦρος, hapax cu sens necunoscut. În secolul al IV-lea p. gramaticul Arcadius reia în *Epitoma* la *De prosodia catholica* a lui Herodian aceeaşi informaţie (Arc. 80, 3). Acesta este un semn că multe dintre sensurile cuvintelor din perioadă clasică deveniseră complet străine unor autori aflat la cinci, şase secole distanţă.

La mijlocul secolului al II-lea p. πλακοῦς este pentru Athenaios termenul obişnuit cu care defineşte orice produs de patiserie, uneori inclusiv tipuri de pâine (ἄρτος). Cartea a III-a şi a XIV-lea din *Deipnosophistai* sunt principale surse de cunoaştere ale tipurilor de πλακοῦντες. Munca erudită a acestuia de a aduna la un loc cât mai multe nume de plăcinte vădeşte consultarea unor surse dintre cele mai diverse, dar şi tratate speciale cum erau cele ale lui Chrysippos, Iatrocles şi Harpokration. În vremea lui Athenaios nu puţine sunt şi sursele literare şi medicale, care continuă să-l ateste pe πλακοῦς ca pe un termen viu. Lucian şi Galenos, deşi în scopuri diferite, fac adesea referire la acest produs culinar[4].

În secolul al III p. numai Diogenes Laertius atestă cuvântul, relatând însă poveşti mult mai vechi decât epoca în care trăieşte (D.L. 6, 55, 5 *sq*.).

Începând cu secolul al IV-lea p. era de aşteptat, aşa cum s-a întâmplat şi cu πέμμα, πόπανον şi μᾶζα, ca termenul să intre în vocabularul autorilor creştini. Cu toate acestea prea puţini îl folosesc, fiind considerat probabil incompatibil cu morala creştină, din cauza conotaţiilor pe care le implicase în epoca clasică. În schimb, πέμμα şi πόπανον, datorită

---

[1] *Cf*. *id. Cic*. 26, 7, 2 *sq*.; *id.* M. 124a1 şi f9; *id.* M. 178d9; *id.* M. 254d3; *id.* M. 707b10; *id.* M. 853c15.

[2] În aceeaşi epocă *cf*. D. Chr. *Or.* 66, 26, 10; Epict. *Diss*. (I) 1, 18, 14; *ibid*. (I) 4, 5, 33; *ibid.* (II) 17, 4; Dsc. 2, 166, 4.

[3] *Cf. s.u*. ἡ πυραμίς / ὁ πυραμοῦς II, C, 62.

[4] *Cf*. Luc. *Symp*. 16, 13; *id. Pisc*. 41, 5; *id. Asin*. 46, 15; *id. Demon*. 52, 1; *id. Symp*. 22, 11; *id. Gall*. 12, 21; *id. Tim*. 55, 1; *id. Pisc*. 43, 7; *id. Lex*. 13, 7; *id. Hist. Conscr.* 26, 24; *id. Sat*. 22, 10; *ibid*. 23, 10; *ibid*. 28, 2; *ibid*. 35, 10. Gal. *De rebus* 6, 768, 7 despre ῥύημα; *id. ST* 6, 342, 5; *id. De dignot*. 5, 5, 6; *id. ibid*. 5, 31, 8; *id. Thras*. 5, 896, 2; *id. De alim fac*. 6, 491, 10 *sqq*; *id. De meth.* 10, 113, 18. *Cf*. de asemenea în aceeaşi perioadă Alciphr. 3, 12, 2; 3, 39, 1 *sqq*.; Zenob. 5, 73, 2; Ael. *VH* 3, 20, 3 *sq*.; *ibid*. 11, 12, 1 *sq*.; Artem. 1, 72, 1; Polyaen. *Strat*. 8, 36, 1. La acestea se poate adăuga şi o mărturie papirologică, în care ἀττανίτης (*cf. s.u.* II, C, 10) este numit πλακοῦς (*PStrassb*. 339, 7, 12).

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

sensului religios pe care îl avuseseră întotdeauna, s-au integrat mult mai uşor în noua morală. Joannes Chrysostomos îl foloseşte pe πλακοῦς, dar de cele mai multe ori cu referire fie la ritualurile păgâne, fie la luxul care trebuie evitat, fie la diavol[1].

Medicii atestă numele de πλακοῦς în diverse reţete dietetice, împrumutate în bună parte de la Hippocrates şi Galenos. Astfel, în secolul al IV-lea p. Oribasius[2], în al VI-lea Alexander Trallianus[3] şi Aëtius[4] şi în al VII-lea p. Paulus Aegineta[5] reiau pe rând unii de la alţii sfaturi medicale care implică şi tipuri de πλακοῦς. De exemplu, Alexander Trallianus vorbeşte în *Therapeutika* de posibilitatea de a orna plăcintele cu seminţe de pin, migdale sau fistic, considerând că astfel au rolul de a vindeca inflamaţiile (Alex. Trall. *Therap.* 1, 545, 9).

Pentru gramatici πλακοῦς este în secolul al IV-lea p. un cuvânt ce se învaţă la şcoală. Theodosius îl declină şi atestă chiar şi o formă de vocativ! πλακοῦ (Theodos. *Can*. 4, 2, 3)[6]. Forma este născocită probabil numai din raţiuni didactice, deşi adresarea către o plăcintă nu ar fi fost un fapt cu totul ieşit din comun în comedia din secolul al V-lea a. În secolul al V-lea p.[7] p.[7] gramaticul Orus transcrie numele prăjiturii ψαιστόν[8] drept ψᾶστον, considerându-l un tip de πλακοῦς, deşi din mărturiile tuturor celorlalţi autori (cu excepţia lui Suda, care s-ar putea să-l aibă drept sursă) rezultă fie că este un tip de μᾶζα, fie unul de πόπανον (Orus 283r, 7). Este una dintre dovezile că, la această dată, definirea produselor culinare era condiţionată de sursele pe care le avea sau nu la dispoziţie fiecare dintre autori, realitatea culinară din spatele produsului descris dispărând cel mai adesea de mult timp.

În secolul al VI p.[9] istoricul Ioannes Laurentinus leagă în mod naiv, prin etimologie populară, πλακοῦς de numele oraşului Placentia, pentru că, potrivit autorului, acolo au adus romanii prima dată din Grecia aceste plăcinte: (Laurent. *Mens*. 4, 4, 43) πλακοῦντας δὲ Ῥωμαῖοι τὰ ἐκ μέλιτος πόπανα καλοῦσι διὰ τὸ ἐν Πλακεντίᾳ τῇ πόλει τῆς Ἰταλίας πρῶτον ἐξ Ἑλλήνων ἢ μᾶλλον ἐκ Σαμίων τὴν τοιαύτην ἐδωδὴν παρελθεῖν, καὶ διὰ τοῦτο οὕτως λέγεσθαι.

O categorie aparte de autori care atestă numele de πλακοῦς o reprezintă lexicografii. Aceştia se folosesc de cuvânt pentru a glosa alte nume particulare de plăcinte, cel mai adesea după tiparul standard: (numele unei plăcinte) + formula πλακοῦντος εἶδος sau γένος „tip / gen de plăcintă". Cel mai vechi dintre lexicoane, cel al lui Hesychios din secolul al V-lea[10], este şi cel mai informat. El defineşte drept πλακοῦντες treizeci şi nouă de nume de dulciuri, unele dintre ele cu diverse variante grafice: (Hsch. *s.u.*) ἄγγουρος, ἄμης, ἀμῆν (probabil o transcriere greşită a celei dinainte), ἀμοργίτης, ἄμυλος, ἀμφιφῶν, ἄμωρος, ἀνάστατος, ἄρτοι πίονες, ἄττανα / ἀττανίδες / ἀτταλίδες, γαμήλιος, γλυκίννας, γοῦρος, διακόνιον, δόλπαι / δολβαί, ἔγχυμα, ἐλλύτης / ἐλλυτίς, ἔμπεπτα (ἐμπέπτας), ἔμφατον / ἐμφάατον, ἐπίπλατορ, ἐχῖνοι, καρυών, κερύχρη, κηρίον, κοτυλίσκος, κριβάνη, κριμνίτης / κριμνῆστις, λάγανον, λαγρονίτης, ναστός, παίμμα, πέμμα, πέπανον /

---

[1] *Cf.* Chrys. *In salt*. 59, 523, 31; *id*. *Jud*. 48, 855, 31; *id. Hom.* 1-21 49, 44, 18; *ibid*. 49, 168, 6; *id. Anna* 54, 674, 34; *id. In Mat.* 58, 493, 51 *sq*.; *id. In Joan*. 59, 26, 7; *id. In act*. 60, 226, 2; *ibid*. 60, 451, 21; *id. In Phil*. 62, 263, 7; *ibid*. 62, 329, 5; *id. Ecl*. 63, 654, 31. Printre autorii creştini *cf*. de asemenea Cyr. *Ador.* 68, 1057, 15. În aceeaşi perioadă dintre păgâni *cf*. Jul. *Ep*. 89b, 468; Lib. *Decl.* 32, 1, 40.

[2] *Cf*. Orib. *Col. med.* 1, 7, 2 *sqq*.; *ibid.* 3, 3, 2; *ibid.* 8, 2, 25; *ibid.* 8, 21, 9; *id. Syn*. 1, 18, 7; *ibid.* 4, 2, 1; *id. Eunap*. 1, 9, 16; 1.

[3] *Cf.* Alex. Trall. *Therap.* 1, 601, 22; *ibid.* 2, 291, 7; *ibid.* 2, 369, 12; *ibid.* 2, 383, 8; *ibid.* 2, 457, 6; *ibid.* 2, 473, 12; *ibid.* 2, 511, 20.

[4] *Cf*. Aët. 2, 241, 4; *id.* 3, 120, 30; *id.* 9, 23, 127.

[5] *Cf*. Paul. Aeg. 1, 42, 1. În secolul al X-lea p. *cf.* şi *Gp*. 7, 33, 1.

[6] Acelaşi lucru face în secolul al IX-lea p. şi Geo. C. *Prol.* 239, 24; 240, 11 *sqq; cf*. în aceeaşi perioadă şi Leo 5, 3, 5.

[7] În această perioadă *cf*. şi Procop. Gaz. *Ep*. 133, 6; *ibid.* 141, 5.

[8] *V*. ψαιστόν II, B, 34.

[9] *Cf.* în aceeaşi perioadă Hsch. Mil. *fr.* 7, 744.

[10] *Cf.* în aceeaşi perioadă *Lex. Ar. Gr.* 439, 16 despre φθόϊς.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

πόπανον, πυραμοῦς, σησαμίς, τυροῦς, φθόϊς, χάρις / χαρίσιος. În secolul al IX-lea p. Photios înregistrează în lexiconul său numai paisprezece astfel de nume, unele dintre definiţii fiind în mod evident preluate de la Hesychios: (Phot. *Lex*. *s.u.*) ἄμης, ἀμίς, ἀμφιφόων (ἀμφιφῶν), ἀνάστατος, γαμητίων, γοῦρος, διακόνιον, λάγανον, ναστός, πέμμα, πόπανον, σησαμοῦς, στρεπτός, φθόϊς. În aceeaşi perioadă dicţionarul cunoscut sub numele de *Etymologicum Genuinum* are cinci astfel de glose: *(Et. Gen*. *s.u*.) ἄμης, ἀμφιφῶν, ἀπίκια, ἀρεστήρ, βοῦς. În secolul al X-lea p.[1] lexiconul Suda are douăzeci şi două de nume de dulciuri explicate ca tipuri de πλακοῦς. Unele definiţii sunt originale, dovedind surse diferite faţă de predecesori: (Suid. *s.u.*) ἄμης, ἁμαξίς, ἀμφιφῶν, ἀνάστατος, ἔνθρυπτον, καπήρια, κόλλαβος, κολλύρα (este de fapt un tip de pâine), λάγανον, μελίπηκτον, ναστός, Νικόλαος[2], οἰνοῦττα, πέμμα, πόπανον, πυραμοῦς, σησαμοῦς, στρεπτός, χαρίσιος, φιλοξένειος, ψαιστά, φθοΐς. În secolul al XI-lea p. *Etymologicum Gudianum* are cinci astfel de glose, toate copiate din celelalte dicţionare: (*Et. Gud*. *s.u.*) ἄμης, κρεῖον, λάγανον, πέμμα, ψαιστόν, în timp ce în secolul al XII-lea p. *Etymologicum Magnum* cuprinde douăsprezece definiţii compilate de la predecesori: (*EM s.u*.) ἄμης, ἀμφιφῶν, ἀπίκια, ἀρεστήρ, βοῦς, ἔγχυτος, ἐπίχυτος, γαμήλιος, κρεῖον, ναστός, πόπανον, φθόϊς / φθοῖς. În acelaşi secol Eustathius, comentatorul lui Homer, avându-l ca sursă principală pe gramaticul Pausanias din secolul al II-lea p., reia o bună parte din definiţiile acestuia[3]. Contemporan cu Eustathius, Ioannes Tzetzes comentează comediile lui Aristofan, folosindu-se de πλακοῦς pentru a glosa numele de plăcinte atestate la comediograf[4].

2. ἡ ἁμαξίς „Căruciorul”

Ἁμαξίς este un tip de plăcintă (πλακοῦς). Numele ei, care înseamnă „car mic”, „cărucior”[5], este un derivat diminutival de la ἅμαξα, propriu-zis „şasiul” unui car cu patru roţi roţi şi două osii, pe care este aşezată caroseria, de unde cuvântul ajunge să însemne „car cu patru roţi”, la rândul lui derivat de la prepoziţia ἅμα „împreună, în acelaşi timp”, din radicalul I. E. pe grad zero **sem*-, **som*-, prezent şi în εἷς „unul”, lat. *semel* „o singură dată”.

Acelaşi cuvânt denumea şi o jucărie pentru copii, făcută în formă de car, un fel de „maşinuţă” modernă[6]. Legat de acest sens pare să fie şi numele unei plăcinte care lua o formă asemănătoare acestei jucării. Dovadă stă un pasaj din *Norii* lui Aristofan, în care Strepsiades îşi aminteşte cum din primul obol câştigat ca heliast i-a cumpărat fiului său Pheidippides, cu ocazia sărbătorii Diasia[7], un „car micuţ”: (Ar. *Nu*. 863-4)

ὃν πρῶτον ὀβολὸν ἔλαβον ἡλιαστικόν,
τούτου ἁμάμην σοι Διασίοις ἁμαξίδα.

---

[1] *Cf.* în epocă Const. *De cerem.* 2, 145, 29 *sqq*.

[2] Chiar dacă Suda numeşte astfel un tip de plăcintă, plecând de la numele lui Nicolaos Damascenos, acesta face o confuzie cu numele unor fructe, numite astfel de către Augustus în cinstea lui Nicolaos care i le adusese. Din acest motiv nu am introdus acest cuvânt printre numele de dulciuri.

[3] *Cf.* Eust. *Od.* 1, 44, 12 despre διακόνιον, κριμνίτης, ψαθύριον.

[4] *Cf.* Tz. *Proll. Com. Pl.* 677 despre ἁμαξίς, φθοῖς.

[5] *Cf.* Hdt. 3, 113; *IG* 2^2, 1673, 11, 40 (sec. IV a.); Hdn. Gr. *Pros*. 3, 1, 97.

[6] *Cf.* Philostr. *Her*. 730, 6; Mich. *in AM* 118, 32; Eust. *Il*. 3, 418, 13; Phot. *Lex*. 1117, 1.

[7] Una din cele mai vechi sărbători greceşti din Attica. Avea loc în a 23-a zi a lunii Anthesterion (14 martie) şi era celebrată în cinstea lui Zeus Meilichios. Tucidide spune că participanţii nu ofereau sacrificii (Thc. 1, 126) (ἱερεῖα), ci θύματα ἐπιχώρια. Acestea erau turte în formă de animale (*u*. πελανός II, A, c, 1). Această substituţie se explică prin numărul mare al participanţilor la Diasia, dintre care cei mai mulţi nu erau destul de înstăriţi pentru a-şi permite sacrificarea unui animal. Herodot (Hdt. 2, 47) confirmă această explicaţie spunând că în Egipt oamenii săraci în loc să sacrifice porci modelează din aluat imaginea acestor animale, le coc şi le oferă spre sacrificiu.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

Textul face doar aluzie la această plăcintă, pentru că în context sensul de „car de jucărie” se potriveşte mai bine, Pheidippides fiind un pasionat al curselor de care[1]. Există însă mai multe indicii că ἁμαξίς trimite în context şi la un produs de patiserie. Pe de o parte sărbătoarea Διάσια, amintită în text, era sărbătorită la Athena în cinstea lui Zeus supranumit μειλίχιος, adică „protectorul celor care-l invocă aducându-i daruri dulci ca mierea”[2] (un derivat de la μέλι „miere”). Pe de altă parte, anticii înţelegeau acest pasaj ca o aluzie clară la o plăcintă pe nume ἁμαξίς, aşa cum reiese din mai multe scolii la textul lui Aristofan: *Scholia uetera* o numesc „tip de plăcintă”, precizând în acelaşi timp că „acum” această plăcintă se numeşte κοπτή: (*Sch. in Ar. Nu.* 864a beta) ἁμαξὶς δὲ πλακοῦντος εἶδος, ἣν νῦν κοπτήν φαμεν. Echivalarea cu plăcinta κοπτή este credibilă, aceasta fiind cunoscută tot ca un tip de πλακοῦς[3]. Potrivit aceleiaşi scolii, care-l citează pe un necunoscut, Symmachos, ἁμαξίς era şi şi o jucărie de copii: *(ibid.)* Σύμμαχος δὲ τὸ μικρὸν ἁμάξιον. ταῦτα γὰρ τοῖς παιδίοις ἠγόραζον. Lexiconul *Suda* reia identic textul scoliei la care adaugă versul din Aristofan (Suid. *s.u.*). De asemenea, comentariul lui Ioannes Tzetzes din secolul al XII-lea p. la piesa lui Aristofan înregistrează atât sensul de plăcintă al lui ἁμαξίς, cât şi cel de car mic, echivalent, spune autorul, latinescului *carruca:* (Tz. *Proll. Com. Sch. in Ar. Nu.* 861a6) ἁμαξίδα τινὲς λέγουσιν εἶδος εἶναι πλακοῦντος, οἱ δέ, οἷς κἀγὼ συντίθεμαι, τὸ μικρὸν ἁμαξίδιον, ὃ Ῥωμαίοις καροῦχα καλεῖται, şi acelaşi autor, într-o notă mai scurtă, *(id. Sch. in Ar. Nu.* 864 d1) ἁμαξίδα καροῦχαν καὶ εἶδος πλακοῦντος. La aceste mărturii se poate adăuga şi o notă din lexiconul lui Hesychios, unde se spune că ἁμαξίς (scris aici fără spirit aspru) înseamnă şi un tip de strugure provenit dintr-o viţă căţărătoare pe arbori: (Hsch. ἀμαξίς·) γένος σταφυλῆς ἀπὸ ἀναδενδράδος. καὶ τὸ μικρὸν ἁμάξιον Ἀττικοὶ οὕτως καλοῦσιν.

Toate aceste mărturii indică că exista, cel puţin în secolul al V-lea a., un tip de plăcintă numită ἁμαξίς, probabil de la forma ei asemănătoare cu un car în miniatură, care mai târziu a primit numele de κοπτή.

3. ὁ ἄμης / ἀμητίσκος / ἡ ἄμιθα „Plăcinta cu lapte”

Ἄμης este numele unei plăcinte cu lapte. În mod secundar acelaşi cuvânt desemnează şi un anumit tip de „cuptor” la medicul Dieuches[4], probabil de la locul în care se cocea o astfel de plăcintă. Ἀμητίσκος este un derivat diminutival. Aceleiaşi familii de cuvinte i-ar putea aparţine şi ἄμιθα, numele unei plăcinte poate identice cu ἄμης, sau ἀμαμιθάδες[5], o mâncare cu carne. Etimologia tuturor acestor termeni este obscură, poate în legătură cu ἄμη „lopată”, din aceeaşi familie lexicală cu verbul ἀμάομαι „a aduna”, plecând de la forma latĕ pe care o putea avea produsul de patiserie.

Numele acestei plăcinte este preferat de comediografi şi în special de cei ce aparţin Comediei Noi. Forma de diminutiv, ἀμητίσκος, este cea dintâi atestată. Athenaios spune că ionienii sunt cei ce foloseau acest nume, citând un pasaj din *Amficţionii* (Ἀμφικτυόνες) comediografului din secolul al V-lea a. Telecleides: (Telecl. *fr.* 1, 12-13 Kassel-Austin *ap.* Ath. 644f)[6] Ἴωνες δὲ, ὥς φησι Σειληνὸς[1] ἐν ταῖς Γλώσσαις, ἄμην[2] αὐτὸν καλοῦσι, καὶ τοὺς μικροὺς ἀμητίσκους.

---

[1] De altfel, puţin mai de departe, Strepsiades îi povesteşte lui Socratre cum Pheidippides construia de mic astfel de care din piele: (*ibid.* v. 880) ἁμαξίδας τε σκυτίνας ἠργάζετο.

[2] *Cf.* Th. 1, 126; X. *An.* 7, 8, 4.

[3] *V.* κοπτή II, C, 36.

[4] Dieuch. *ap.* Orib. 4, 5, 2 ἡ δ΄ ὄπτησις ἡ ἐπὶ τοῦ ἰπνίου μοι φαίνεται ἀσφαλεστέρα τῆς ἐν τῷ κριβάνῳ, ἔτι δὲ μᾶλλον ἡ ἐν τῷ ἄμητι·

[5] Phot. *Lex. s.u.* ἀμαμιθάδες· ἥδυσμά τι σκευαστὸν διὰ κρεῶν εἰς μικρὰ κεκομμένων δι΄ ἀρτυμάτων. *Cf.* Hsch. *s.u.* ἀμμαμηθάδης.

[6] *Cf.* Pherecr. *fr.* 130, 7 Kock *codd.* Ath.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

Αὐτόμαται δὲ κίχλαι μετ᾽ ἀμητίσκων εἰς
τὸν φάρυγ᾽ εἰσεπέτοντο.

Imaginea din versurile lui Telecleides în care „sturzii îşi luau singuri zborul împreună cu plăcinţele ἄμης în gâtlej" trimite la o combinaţie culinară destul de des întâlnită în comedie: servirea a diferite tipuri de dulciuri împreună cu sturzi[3].

Numele plăcintei ἄμης este atestat în una dintre ultimele comedii ale lui Aristofan, *Ploutos*, cea care anunţă, prin intrigă şi compoziţie, comedia medie şi nouă. În această piesă o bătrână i se plânge lui Chremylos că tânărul de care avea grijă în schimbul unor favoruri, o dată îmbogăţit, nu mai vrea să audă de ea. Deşi ea i-a trimis o plăcintă (πλακοῦς), poate de tip χαρίσιος[4], şi dulciuri (τραγήματα)[5] (Ar. *Pl.* 995-6 ἐμοῦ γὰρ αὐτῷ τὸν πλακοῦντα τουτονὶ / καὶ τἄλλα τἀπὶ τοῦ πίνακος τραγήματα …), acesta i-a întors înapoi o plăcintă cu lapte rugând-o să nu mai calce pe la el: (*ibid.* 999)

ἄμητα προσαπέπεμψεν ἡμῖν τουτονί

Împreună cu ἄμης pe un bilet era scris proverbul „cândva erau bravi Milesienii" (*ibid.* 1002 πάλαι ποτ᾽ ἦσαν ἄλκιμοι Μιλήσιοι), din care bătrâna trebuia să înţeleagă că nu mai era pe placul tânărului. Aici ἄμης are rolul de a alunga dragostea, pe care πλακοῦς trebuia să o aducă. Ştim că această plăcintă era cu lapte din explicaţia pe care o dă una dintre scolii la acest pasaj, care atestă şi forma de diminutiv a numelui, citată mai sus în fragmentul din Telecleides: (*Sch. in Ar. Pl. ad. loc.*) εἶδος πλακοῦντος γαλακτώδους, ἀμητίσκος. Dintr-o altă scolie aflăm că unele din aceste plăcinte cu lapte puteau fi preparate cu miere, altele nu: (*ibid.* 995) ἄμητες δὲ γαλακτοπηγῆ κατασκευάσματα, τὰ μὲν συναφεψηθέντα μέλιτι, τὰ δ᾽ οὔ. Informaţiile sunt preluate şi completate mai târziu de către Hesychios, care-l citează pe Aristofan: (Hsch. *s.u.* Ἄμητα) ἄμης, εἶδος πλακοῦντος γαλακτώδους. Ἀριστοφάνης Πλούτῳ· ἄμητα προσέπεμψας ἡμῖν τουτονί. οὐ μόνον ὅτι οὐκ ἐδέξατο τὰ δῶρα, ἀλλὰ καὶ οἴκοθεν ἔπεμψέ μοι ἄλλο πλακούντιον προντούλων. ὡς ἂν λέγων, μηκέτι πατῆσαι ἐκεῖ με. ἄμης οὖν ὁ πλακοῦς, οὐχ ὁ ἱπνός[6]. Acelaşi lexicon înregistrează numele plăcintei şi în glosa (Hsch. *s.u.* ἀμῆν) πλακοῦντος εἶδος, forma ἀμῆν fiind una de acuzativ preluată din textul lui Athenaios, pentru ceea ce am fi aşteptat să fie ἄμητα.

Prezentă în ultima dintre comediile păstrate ale lui Aristofan[7], plăcinta ἄμης devine un loc comun în Comedia Nouă din secolul al IV-lea a. Comicul Antiphanes vorbeşte despre

---

[1] Silenus, istoric în sec. III-II a, ed. K. Müller, *Fragmenta historicorum Graecorum (FHG)* 3. Paris: Didot, 1841-1870: pp. 100-101.

[2] Athenaios foloseşte aici o formă de acuzativ, ca şi cum substantivul ar fi de declinarea I, forma attică aşteptată fiind ἄμητα.

[3] *Cf.* Pl. Com. *fr.* 174, 7-10 Kock; Ar. *Pax* 1192-96; Men. *fr.* 451, 14-6.

[4] *V.* χαρίσιος II, C, 77.

[5] Îndrăgostiţii obişnuiau să-şi trimită dulciuri unii altora în semn de afecţiune: *cf.* Ael. *VH* 11, 12 πλακοῦντα ὁ Ἀλκιβιάδης μέγαν καὶ ἐσκευασμένον κάλλιστα διέπεμψε Σωκράτει. ὡς οὖν ὑπὸ ἐρωμένου ἐραστῇ πεμφθὲν δῶρον ἐκκαυστικὸν τὸν πλακοῦντα διαγανακτήσασα κατὰ τὸν αὐρῆς τρόφον ἡ Ξανθίππη ῥίψασα ἐκ τοῦ κανοῦ κατεπάτησε.

[6] Textul este reluat de Suda (Suid. *s.u.* ἄμητα)

[7] Comedia *Ploutos* aparţine tot secolului al IV a. fiind jucată în 388 a.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

nişte astfel de plăcinte mâncate pe jumătate, împreună cu păsări, poate tot sturzi ca în citatul din Telecleides: (Antiph. *fr.* 89, 1-4 Kock)

ὁρᾶν τε κείμενα
ἄμητας ἡμιβρῶτας ὀρνίθειά τε,
ὧν οὐδὲ λειφθέντων θέμις δούλῳ φαγεῖν,
ὥς φασιν αἱ γυναῖκες.

iar într-un alt fragment tot din Atiphanes numele plăcintei cu lapte apare alături de cea cu amidon ἄμυλος[1]: (*id. fr.* 305, 1 Kock) ἄμητες, ἄμυλοι.

Într-un vers izolat din Menandru se vorbeşte despre coacerea unei asemenea ἄμης (Men. *fr.* 491, *ap*. Ath. 644f) τὸν ἄμητα, Χαίριππ΄, οὐκ ἐρᾷς πέττειν τινά[2], iar în două versuri din piesa *Pasiunea nebună pentru femei* (Γυναικομανία) a comediografului Amphis, într-o scenă premergătoare unei nunţi, numele plăcintei cu lapte apare asociat cu cel al turtei cu susan[3]: (Amphis 9, 3-4 Kock)

ἄμητες, οἶνος ἡδύς, ὠά, σησαμαῖ,
μύρον, στέφανος, αὐλητρίς.

În aceeaşi perioadă comediograful Ephippos citează în piesa *Efebii* (Ἔφηβοι) numele ἄμης alături de πυραμοῦς „piramida", numele altei plăcinte[4]: (Ephipp. 8, 3-4 Kock *ap.* Ath. 644c)

ἴτρια, τραγήματ΄ ἦκε, πυραμοῦς, ἄμης
ὠῶν ἑκατόμβη· πάντα ταῦτ΄ ἐχναύομεν.

iar Anaxandrides, alt comic contemporan celor deja citaţi, îi atestă numele într-un şir de produse culinare: (Anaxandr. *fr.* 41, 56 Kock)

κνῆκος, ἐλᾶαι, στέμφυλ΄, ἄμητες

Toate aceste atestări în special la comediografii Comediei Noi[5] şi apoi dispariţia cuvântului din texte dovedesc un punct de maximă înflorire a folosirii numelui acestei plăcinte în secolul al IV-lea a., în special în contexte unde sunt acumulate mai multe produse culinare. Potrivit gramaticului Moeris din secolul al II p. ἄμης este numele attic a ceea ce grecii numeau de obicei ἔγχυτος[6], o plăcintă turnată într-o anumită formă (Moer. 191, 32) ἄμης Ἀττικοί, ἔγχυτος πλακοῦς Ἕλληνες. Este vorba probabil de o confuzie datorată ignorării la această dată a ceea ce mai însemnau diferitele nume de produse culinare care ieşiseră din uzul alimentar.

Cât priveşte numele ἄμιθα, este atestat într-o singură sursă literară şi două papirologice. În secolul al VI-lea a. la Anacreon cuvântul se păstrează complet izolat cu o formă de plural, (Anacr. 139) ἄμιθα<ς>, explicată mult mai târziu în lexiconul lui Hesychios cu termeni vagi de „aliment" sau „asezonare" (Hsch. *s.u.* ἄμιθας) ἔδεσμα ποιόν καὶ

---

[1] *V.* ἄμυλος II, C, 5.
[2] Este amuzantă interpretarea pe care o dă Photios acestui vers. Citeşte greşit numele în acuzativ al plăcintei drept ἄμιτα, pe care îl interpretează drept acuzativ al lui ἀμίς „oală de noapte" (gen. ἀμίδος, ac. ἀμίδα), de unde trage concluzia că „oala de noapte" este numele unei plăcinte! (Phot. *s.u.* ἀμίς) οὐχ ὁ ἰπνός, ἀλλὰ πλακοῦντος γένος.
[3] *V.* σησαμῆ II, A, a, 40.
[4] *V.* πυραμίς II, C, 62.
[5] *Cf.* de asemenea Clearch. 63.
[6] *V.* ἔγχυτος II, C, 17.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

ἄρτυμα, ὡς Ἀνακρέων. Este foarte posibil însă ca în momentul în care Hesychios îşi alcătuieşte dicţionarul (circa sec. V p.), sensul cuvântului să nu mai fi fost cunoscut, iar echivalarea dată să fie cu totul aproximativă. Se poate astfel ca ἄμιθα să fi fost un nume mai vechi al plăcintei ἄμης, atestat cum am văzut abia la începutul secolului al IV-a a. Numele ἄμιθα dispare din textele literare, dar reapare mult mai târziu în doi papiri datați în secolele II-III p.: (*P.Hamb.* 90, 18) (sec. III p.) διαπέμψασθαι αὐτῷ τὸ κέρμα ἢ συνωνήσασθαι ἄμιθας şi (*PHaun.* 22, 11) (sec. II-III p.) παράλαβε αὐτὸν σὺν τοῖς σκεύεσι αὐτοῦ καὶ ἀμίθαις καὶ ἐπιμελήθητι αὐτοῦ παρά σοι ἕως ὅτου παραγένωμαι. Din ambele fragmente se pare că sensul cuvântului ajunsese să fie cel de „provizie”[1] în această perioadă. În felul acesta se poate explica şi definiţia dată de către Hesychios la cuvântul atestat la Anacreon, inspirată foarte posibil din surse târzii în care sensul lui ἄμιθα era altul.

4. ἡ ἀμόρα „?”

Ἀμόρα este, potrivit lui Athenaios, un alt nume al plăcintei μελίτωμα[2]. Probabil este un cuvânt sicilian, din moment ce unui derivat al său, ἀμορβίτης, îi este atribuită această origine de către Athenaios, care de altfel îl consideră şi pe acesta tot un tip de plăcintă: (Ath. 646f) ΑΜΟΡΒΙΤΗΣ πλακοῦντος εἶδος παρὰ Σικελοῖς. οἱ δὲ ... urmează o lacună. Credem însă că ἀμορβίτης este mai degrabă un tip de pâine cu sufixul specific ίτης. Pe acesta din urmă Hesychios îl scrie ἀμοργίτης: (Hsch. *s.u.* ἀμοργίτας· πλακοῦντας reluând cu siguranţă textul lui Athenaios) şi ar putea fi unul şi acelaşi cuvânt cu ἀμορίτης (ἄρτος), un tip de pâine care apare în *Septuaginta:* (LXX *1Paral.* 16, 3) καὶ διεμέρισεν παντὶ ἀνδρὶ Ισραηλ ἀπὸ ἀνδρὸς καὶ ἕως γυναικὸς τῷ ἀνδρὶ ἄρτον ἕνα ἀρτοκοπικὸν καὶ ἀμορίτην[3]. Grafiile derivaţilor ἀμορβίτης şi ἀμοργίτας dovedesc că, în cazul lui ἀμόρα, trebuie plecat de la o formă *ἀμορϝα, de altfel neexplicată.

Cea dintâi atestare a numelui plăcintei apare în sec. IV-III a. la poetul Philetas într-un fragment păstrat de către Athenaios. Acesta din urmă spune că ἀμόρα este numele pe care Philetas o dă plăcintei μελίτωμα: (Philet. *fr.* 8 *ap*. Ath. 646d) ΑΜΟΡΑΙ. τὰ μελιτώματα Φιλητᾶς ἐν Ἀτάκτοις ἀμόρας φησὶν καλεῖσθαι. μελιτώματα δ´ ἐστὶν πεπεμμένα. Verbul πέπτειν folosit de către Athenaios indică o coacere a ei în cuptor.

Este interesant că numele plăcintei ἀμόρα mai este atestat şi în *Cântarea Cântărilor* din *Septuaginta*, scrisă probabil în aceeaşi perioadă cu opera lui Philetas: (LXX, *Cânt*. 2, 5) στηρίσατέ με ἐν ἀμόραις[4], στοιβάσατέ με ἐν μήλοις, ὅτι τετρωμένη ἀγάπης ἐγώ. În acest context ἐν ἀμόραις redă ebr. *'aşīşāh* „turte de struguri”[5], fără ca aceasta să fie o dovadă pentru sensul cuvântului grecesc, care, în conformitate cu mărturia lui Athenaios, ar trebui să se traducă mai degrabă „prăjitură cu miere”. Credem că traducătorul *Septuagintei* a transpus cuvântul ebraic cu unul grecesc care exprima o realitate apropiată, dar nu exactă. O dovadă este şi faptul că Hesychios va glosa cuvântul: (Hsch. *s.u.* ἀμόρα) σεμίδαλις ἐφθὴ σὺν μέλιτι, „făină foarte fină (floarea făinii[6]) coaptă cu miere”. Este posibil ca Hesychios să fi transcris greşit numele plăcintei în glosa (Hsch. *s.u.* ἄμωρος) πλακοῦντος εἶδος. Este însă la fel de posibil să fie vorba de un alt sortiment de patiserie[7].

---

[1] *Cf. LSJ supp*. *s.u.* ἄμιθα.
[2] *V.* μελίτωμα II, C, 47.
[3] În textul masoretic fiecare primeşte o pâine, o turtă de curmale şi una de stafide, în total trei produse de patiserie, în timp ce *Septuaginta* are numai două.
[4] Manuscrisele *Septuagintei* au μύροις „miresme”. Rahlfs, urmându-l pe Grabe, propune ἀμόραις.
[5] Aşa se explică opţiunea traducătorului Marius David Cruceru din *Septuaginta* vol. 4/1 p. 600: „Întăriţi-mă *cu turte de struguri*, înviorați-mă cu mere, căci rănită-s de dragoste.” Aceste turte erau folosite în cultul zeiţelor cananeene (*cf. Os*. 3, 1 πέμματα μετὰ σταφίδων, *Ier.* 7, 18; 44, 19 unde apare χαυών.)
[6] Pentru gr. σεμιδαλίς, *cf.* Archestr. *fr.* 4, 14; Hp. *Vict*. 2, 42 şi *Acut. (Sp.)* 53; Ar. *Fr*. 412, *etc.*
[7] *V.* ἄμωρος II, C, 6.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

Tot unei transcrieri greşite sau unei confuzii i se datorează şi nota lui Photios: (Phot. *Lex*. *s.u*. ἀμοργίς· [...] καὶ μᾶζα παρ᾽ Ἡσιόδῳ. În textul lui Hesiod numele prăjiturii este ἀμολγαίη[1] (Hes. Op. 590), pe care însă lexicograful, neînţelegându-l, îl scrie ἀμοργίς, care înseamnă de fapt „făcut din in sau din purpură”, printr-o apropiere falsă de ἀμόργα.

5. ὁ ἄμυλος / τὸ ἄμυλον / τὸ ἀμύλιον / ἀμυλᾶτον „Plăcinta cu amidon”

Ἄμυλος este o plăcintă cu amidon şi făină fină. Numele ei[2], format din ἀ privativ şi substantivul μύλη „piatră de moară”, însemnând propriu-zis „cea care nu a fost pisată”, adică amidonul extras din grâul nemăcinat, înmuiat în apă şi apoi uscat[3]. Radicalul I. E. care stă la baza acestui nume este **mel-a$_1$, mol-a$_1$, m^{o}la$_1$* „a fărâma”, atestat în latină cu vocalism *o* în *molo* „a măcina, a pisa”, iar în got *malam*, lit. *malu*, cu vocalism *e* irl. *melim*, v. sl. *meljo*, cu vocalism zero gal. *malu*, arm. *malem* cu acelaşi sens. Forma de neutru, ἄμυλον, care înseamnă propriu-zis „amidon” (împrumutată în lat. *amilum,* iar cu sens culinar numai în numele sosului *amulatum* „sos de amidon”), este atestată şi cu sensul de plăcintă al lui ἄμυλος la Athenaios (Ath. 647f): πλακούντων γένη· […] ἄμυλον, probabil printr-o confuzie ulterioară între cei doi termeni. Diminutivul ἀμύλιον poate desemna atât amidonul, cât şi plăcintuţa făcută din el, iar derivatul ἀμυλᾶτον (*Sch. in Ar. Pax* 1195) este o formaţie târzie creată de scoliast pentru a-l explica pe ἄμυλος din comedia lui Aristofan.

Numele acestei plăcinte apare o dată cu comedia secolului al V-lea a. Un fragment din piesa *Durii* (Στεῤῥοί) a lui Telecleides, predecesor al lui Aristofan, sugerează că ar fi fost o plăcintă sau un tip de pâine foarte apreciată, servită fierbinte împreună cu o mâncare de iepure: (Telecl. *fr.* 32, 1-2 Kock)

φιλῶ πλακοῦντα θερμόν, ἀχράδας οὐ φιλῶ,
χαίρω λαγῴοις ἐπ᾽ ἀμύλῳ καθημένοις.

iar un vers izolat din Strattis, unde o formă de imperativ solicită imperios plăcinta, întăreşte ideea că trebuie să fi fost un produs de patiserie foarte apreciat: (Stratt. *fr.* 2, 1 Demianczuk)

δὸς νῦν τὸν ἄμυλον πρῶτον αὐτῷ τουτονί.

Abia o dată cu Aristofan însă întâlnim numele plăcintei într-un context mai larg. În *Acharnienii* un vestitor îl anunţă pe Dikaiopolis că întreg aranjamentul pentru un banchet este gata; sunt puse în ordine scaunele, mesele, pernele, sunt aduse coroane şi parfum şi sunt servite dulciuri, lângă care nu lipsesc curtezanele: (Ar. *Ach*. 1089-93)

Τὰ δ᾽ ἄλλα πάντ᾽ ἐστὶν παρεσκευασμένα
κλῖναι, τράπεζαι, προσκεφάλαια, στρώματα,
στέφανοι, μύρον, τραγήματ᾽, - αἱ πόρναι πάρα,-
ἄμυλοι, πλακοῦντες, σησαμοῦντες, ἴτρια,
ὀρχηστρίδες, τὰ φίλταθ᾽ Ἁρμοδίου, καλαί.

Este semnificativ faptul că între numele generic al dulciurilor (τραγήματα) şi dulciurile propriu-zise (ἄμυλοι, πλακοῦντες etc.) este intercalat numele curtezanelor, dulciurile având poate rolul dublu de a exemplifica pe de o parte ce fel de plăcinte erau pe masă, şi pe de altă parte de a denumi metaforic curtezanele însele; astfel, ἄμυλοι sunt plăcintele din amidon, dar ar putea fi în sens metaforic şi cele „nezdrobite, nefărâmate”, şi

[1] *V*. ἀμολγαία II, B, 2.
[2] Moştenit în ngr. το άμυλο doar cu sensul de „amidon, feculă”.
[3] *Cf*. Dsc. 2, 101. *V*. de asemenea J. André, *L' Alimentation et la cuisine à Rome,* Paris 1981 (1961), p. 59.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

deci „în bună stare" (*cf.* etimologia); πλακοῦντες[1] sunt plăcintele de formă plată, din făină fină şi parfumată, dar pot fi „cele întinse (< πλάξ „întindere plană), fine şi parfumate"; de asemenea, susanul conţinut atât în turtele σησαμοῦντες[2], cât şi ἴτρια[3], dar mai ales în cea numită μυλλός care avea forma sexului unei femei[4], este susceptibil de a avea o conotaţie erotică, fiind şi în alte civilizaţii un simbol al fecundităţii[5], aşa cum au multe alte plante la Aristofan, precum ἐρέβινθος „năut", κριθή „bob de orz", κύτταρον „con de pin, brad", συκῆ „frunză de smochin" (toate sinonime simbolice pentru πέος) sau βληχώ „busuioc-cerbilor", μύρτον „bacă de mirt", σῦκον „smochină" (sinonime pentru κύσθος)[6].

În timp ce Aristofan foloseşte numele produselor de patiserie pentru a denumi curtezanele, un contemporan al său, Platon Comicul, aplică aceleaşi denumiri pentru a exemplifica dorinţele femeilor. Într-un fragment din piesa *Phaon* păstrat la Athenaios, comediograful dezvăluie în versuri gândurile ascunse ale acestora, materializate în dulciuri, atunci când beau vin (Ath. 441b ὅσα διὰ τὸν οἶνον συμβαίνει ταῖς γυναιξί): (Pl. Com. *fr.* 174, 7-10 Kock)

πρῶτα μὲν ἐμοὶ γὰρ κουροτρόφῳ προθύεται
πλακοῦς ἐνόρχης, ἄμυλος ἐγκύμων, κίχλαι
ἑκκαίδεχ' ὁλόκληροι μέλιτι διαμεμιγμέναι,
λαγῷα δώδεκ', ἐπισέληνα.

Întreg pasajul este vădit licenţios. Unei femei „care hrăneşte băieţi tineri" (κουροτρόφῳ[7]) i se aduc ca ofrandă mai multe bunătăţi, printre care câteva plăcinte, precum πλακοῦς[8] ἐνόρχης[9] „prevăzută cu organe genitale", ἄμυλος ἐγκύμων „plină, fecundă" şi ἐπισέληνα „turtă în formă de lună sau corn"[10].

Funcţia de aperitiv pe care o are ἄμυλος apare şi în *Pacea* lui Aristofan, într-un context similar celui din *Acharnienii*. Trigeu îi porunceşte unui sclav să aşeze în grabă masa de pe care nu pot lipsi în primul rând ἄμυλοι, sturzii, iepurii şi plăcintele κόλλαβοι[11]; este de remarcat că plăcinta ἄμυλος era servită cu iepure şi în fragmentul păstrat de la Telecleides, citat anterior: (Ar. *Pax* 1192-96)

Ὅσον τὸ χρῆμ' ἐπὶ δεῖπνον ἦλθ' εἰς τοὺς γάμους.
Ἔχ', ἀποκάθαιρε τὰς τραπέζας ταυτηί·
πάντως γὰρ οὐδὲν ὄφελός ἐστ' αὐτῆς ἔτι.
Ἔπειτ' ἐπιφόρει τοὺς ἀμύλους καὶ τὰς κίχλας
καὶ τῶν λαγῴων πολλὰ καὶ τοὺς κολλάβους.

Într-un vers izolat păstrat de la Aristofan aceeaşi plăcintă intră într-o enumerare alături de un tip de conservă de carne (τάριχος), de colastră[12] (πυός), smochine uscate (ἰσχάδες) şi un fel de supă sau piure de linte (φακῆ): (Ar. *fr.* 387)[13]

---

[1] *V.* πλακοῦς II, C, 1.
[2] *V.* σησαμοῦς II, A, a, 40.
[3] *V.* ἴτριον II, A, a, 27.
[4] *V.* μυλλός II, A, c, 6.
[5] *Cf.* J. Chevalier şi A. Gheerbrant, *Dicţionar de simboluri*, trad. rom., *s.u. susan*., vol. III, Ed. Artemis, 1995.
[6] *Cf.* J. Taillardat, *Les images d' Aristophane, études de langue et de style,* Paris, 1962 şi F. Skoda, *Médecine ancienne et métaphore, Le vocabulaire de l'anatomie et de la pathologie en grec ancien*, Paris, 1988, pp. 156-184.
[7] Epitet al Afroditei la Ath. 592a.
[8] *V.* πλακοῦς II, C, 1.
[9] *Cf.* Ar. *Eq.* 1385, *Au*. 569, *Lys.* 661.
[10] *V.* ἐπισέληνα II, A, c, 7.
[11] *V.* κόλλαβος II, C, 34.
[12] Primul lapte pe care îl dă vaca după ce a născut.
[13] *Cf.* în epocă şi Metag. 6, 11 Kock.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

ἄμυλος, τάριχος, πυός, ἰσχάδες, φακῆ

Din aceeaşi perioadă datează şi un fragment din poemul gastronomic *Banchetul* (Δεῖπνον) al lui Philoxenos din Citera, unde acestei plăcinte i se dedică un spaţiu larg. Din text reiese că era foarte apreciată, fiartă în lapte[1] şi unsă din belşug cu miere, fiind de culoare albă datorită amidonului (Philox. e10).

Euangelos, autor de comedii în secolul al IV-lea a. şi exponent al *Comediei Noi*, - dovadă şi folosirea numelui plăcintei sub forma sa diminutivală, ἀμύλιον - atestă cuvântul într-o gradaţie de produse culinare într-un fragment din comedia *Mireasa fără văl* (Ἀνακαλυπτομένη), alături de numele unui fel de omletă, θρῖον, al brânzei (τυρός), al plăcintei ἔγχυτος[2], al turtei κάνδυλος[3] şi al ouălor (ᾠά): (Euang. *fr.* 1, 8-9 Meineke)

(A.) ὡς ἀλαζὼν ὁ κατάρατος. (B.) θρῖα, τυρόν, ἐγχύτους.
(A.) παῖ Δρόμων. (B.) κάνδυλον, ᾠά τ′, ἀμύλιον ...

Forma de diminutiv este atestată mai târziu de către Aristotel, care spune că ἀμύλιον se prepară din σταίς/σταῖς „aluat din făină de grâu" (Arist. *Pr.* 879a.9): καὶ ὃ ἐκ πολλῆς γίνεται τροφῆς ὀλίγον, οἷον τὸ ἀμύλιον ἐκ τοῦ σταιτός, şi de asemenea de către Plutarh împreună cu numele ouălor, ca la comediograful Euangelos, şi cu cel al pâinii din făină nouă (ἄρτος σητάνιος) în tratatul *De tranquillitate animi*: (Plu. *M.* 2, 466d) ὁ γὰρ ἐχθὲς ᾠὰ καὶ ἀμύλια καὶ σητάνειον ἄρτον […]. Atestarea formei de diminutiv începând cu Aristotel trădează o preferinţă a autorilor pentru aceasta[4], dar situaţia nu s-a generalizat: în sec. al III-lea a., după Aristotel, Theocrit prefera tot forma de pozitiv a numelui plăcintei: (Theoc. 9, 21) ἔχω δέ τοι οὐδ′ ὅσον ὥραν / χείματος ἢ νωδὸς καρύων ἀμύλοιο[5] παρόντος. Mai târziu, lexicografii antici atestă numele plăcintei, numind-o uneori un tip de „pâine" (ἄρτος) (Poll. 1, 248), o dovadă a dispariţiei realităţii culinare, în timp ce cuvântul se păstra încă în lexicoane[6].

6. ὁ ἄμωρος „Ridichea" (?)

Ἄμωρος este, potrivit lui Hesychios, un tip de plăcintă πλακοῦς: (Hsch. *s.u.* ἄμωρος) πλακοῦντος εἶδος. Nici o precizare în plus. Aceasta este unica atestare a cuvântului. Etimologic[7] singurele cuvinte cu care ar putea fi comparat din punct de vedere fonetic sunt ἀμωρέα, un fel de „ridiche" despre care vorbeşte Theophrast[8] şi o formă de plural ἄμωροι glosată de *Etymologicum Magnum* drept „purtători de peşte": (*EM* 117, 26) ἀντὶ τοῦ ἰχθυοφόροι, ἰχθῦς φέροντες. Legătura de sens între aceste cuvinte este însă greu de stabilit. Ar putea fi vorba – deşi suntem doar pe tărâmul speculaţiilor – de un produs culinar „în formă de ridiche" sau în compoziţia căruia intra un anumit tip de peşte. Nu este cu totul de exclus nici explicarea cuvântului ca fiind compus dintr-un α privativ şi adjectivul μωρός, care de

[1] Un procedeu asemănător de preparare a amidonului apare la Cato (Cat. *Agr*. § 87), care urmează cu siguranţă modele greceşti.
[2] *V*. ἔγχυτος II, C, 17.
[3] *V*. κάνδυλος II, A, a, 28. Acelaşi cuvânt poate denumi însă şi un sos sau un fel de mâncare lidian.
[4] *Cf.* de asemenea Aq. *Ex*. 16, 31.
[5] Scolia la acest vers echivalează numele plăcintei cu ἀπόθερμον „cea neîncălzită" (*Sch*. *in Theoc*. 9, 21), *u*. II, C, 7.
[6] *Cf*. Hsch., Phot. *Lex*., Suid., *E.M. s.u*.
[7] P. Chantraine în *DELG* nu înregistrează cuvântul.
[8] *Cf.* Thphr. *HP* 7, 4, 2.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

obicei înseamnă „inert, prost”[1], dar este folosit şi pentru mâncare cu sensul de „fad, insipid”[2]. Astfel, numele plăcintei ar putea însemna „cea nu lipsită de gust”, „cea savuroasă”. În ultimul rând, ne putem gândi şi la o transcriere greşită în lexiconul lui Hesychios a unui alt cuvânt, cum ar fi numele plăcintei ἀμόρα[3], bine atestat de mai multe surse.

7. ὁ / τὸ ἀπόθερμος / ον „Plăcinta neîncălzită”

Ἀπόθερμος / ον este la origine un adjectiv sinonim cu ἄθερμος „neîncălzit”, „rece”[4], fiind format din prepoziţia ἀπό „de la” şi substantivul θερμός „căldură”. Substantivizat, denumea un produs de patiserie pe care anticii îl identificau fie cu prăjitura cu miere μελιτοῦττα[5], fie cu plăcinta din amidon sau din făină fină, numită ἄμυλος[6].

O scolie la comedia *Ploutos* a lui Aristofan echivalează numele plăcintei ἀπόθερμον „cea neîncălzită” cu prăjitura μελιτοῦττα, precizând că cel dintâi era numele ei obişnuit: (*Sch. in Ar. Pl.* 1122, 4)[7] μελιττοῦτα δὲ, ὃ κοινῶς εἰώθασι λέγειν ἀπόθερμον, în timp ce o scolie la *Idilele* lui Theocrit identifică pe ἀπόθερμον cu plăcinta ἄμυλος: (*Sch. in Theoc.* 9, 21) ἀμύλοιο· τοῦ λεγομένου ἀποθέρμου· χωρὶς μύλου γὰρ γίνεται. Acelaşi cuvânt, ἀπόθερμος / ον, putea denumi şi un tip de băutură[8] folosită în medicină sau un condiment[9]. Există contexte unde nu putem şti sigur care din aceste sensuri este folosit. De exemplu, în secolul al IX-lea p. medicul Leo, în *Conspectus medicinae,* recomandă în mod surprinzător ἀπόθερμος printre mâncărurile calde pentru tratarea bolii cunoscută sub numele de κυνώδης ὄρεξις „poftă de câine”, o formă de bulimie, pusă pe seama unor fluide reci din stomac: (Leo 5, 3, 5)[10] καὶ δεῖ τρέφοντα τὰ θερμαίνοντα διδόναι οἷον προπόματα, ὑδρόγαρα, ἀπόθερμον, πλακοῦντας [...]. Într-un asemenea context nu suntem siguri dacă ἀπόθερμος denumeşte plăcinta (în text urmează πλακοῦντας) sau o băutură. În mod sigur însă este vorba de un nume de rezervă pentru diverse tipuri de dulciuri sau băuturi, despre care probabil nici anticii nu ştiau de-a lungul timpului ce anume însemna exact.

8. τὸ ἀργυροτρύφημα „Deliciul alb”

Ἀργυροτρύφημα este un tip de plăcintă (πλακοῦς). Numele ei este un compus din ἄργυρος „de un alb strălucitor” şi τρύφημα „moliciune, plăcere, deliciu”, un derivat de la τρυφή „moliciune, lux”, din radicalul τρυφ-, rezultat din disimilarea aspiraţiei din *θρύφ-, care se află la originea verbului θρύπτω „a măcina, a pisa” şi, figurat, „a moleşi”[11].

Numele ei este atestat în lista lui Chrysippos din Tyana printre plăcintele cu brânză: (Chrysipp. Tyan. *ap.* Ath. 647d) ἐκ τυροῦ δέ, φησί, γίνεται πλακουντηρὰ τάδε· [...] ἀργυροτρύφημα. Unul din editorii lui Athenaios, Kaibel, a propus emendarea numelui în *ἀρτοτυροτρύφημα, un fel de „pâine cu brânză”, formă însă neatestată în nici un alt text.

Numele plăcintei ἀργυροτρύφημα se regăseşte însă într-un text din secolul al II-lea p. Medicul Galenos vorbeşte în tratatul *De rebus boni malique suci* despre un fel de „lapte bătut”

---

[1] *Cf.* În limbaj medical despre nervi Hp. *Genit.* 2; Arist. *HA* 628[a]6; sau despre persoane, Simon. 57, 6; S. *Ant.* 220, 470; LXX *Si.* 18, 18, *etc.*
[2] *Cf. Com. Adesp.* 596; Diocl. *fr.* 138; Dsc. 4, 19.
[3] *V.* ἀμόρα II, C, 4.
[4] *Cf.* Aret. *SD* 2, 1.
[5] *V.* μελιτοῦττα II, B, 20.
[6] *V.* ἄμυλος II, C, 5.
[7] *Cf. Sch. in Ar. Nub.* 507a unde ἀπόθερμον apare alături de numele de dulciuri μελιτοῦταν (sic!) (*u.* II, B, 20) şi πόπανον (*u.* II, A, b, 1).
[8] *Cf.* Hp. *Mul.* 1, 44; 2, 207 şi 209.
[9] *Cf.* Gal. 6, 519.
[10] *Cf. ibid.* 5, 6, 4.
[11] Din acelaşi radical se formează numele plăcintei θρυμματίς, *u.* II, C, 29.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

sau „prins” numit în latină *melca*[1] şi despre alte alimente făcute cu astfel de lapte, printre care ἀργυροτρύφημα: (Gal. *De rebus* 6, 811) καθάπερ γε καὶ τῆς καλουμένης παρὰ Ῥωμαίοις μέλκης ἐψυχρισμένης ἀφρογάλακτός τε καὶ τῶν διὰ γάλακτος ἐδεσμάτων ψυχρῶν, ὁποῖόν ἐστι καὶ τὸ καλούμενον ἀργυροτρύφημα. E vorba probabil de un fel de budincă, în mod sigur de consistenţă foarte moale şi de culoare albă[2]. Este foarte posibil ca atât Chrysippos, cât şi Galenos să citeze aici o reţetă romană cu nume grecesc. Numele poate fi transliterat din latină (**argyrotryphema*)[3], după ce fusese la un moment dat împrumutat din greacă. Numele plăcintei apare probabil începând cu secolul I p.

9. τὸ ἀρτολάγανον „Pâinea-moale”

Ἀρτολάγανον este o plăcintă preparată cu vin, piper, lapte, ulei sau grăsime. Numele ei este un compus din ἄρτος „pâine”[4] şi λάγανον, tip de plăcintă făcută din floarea făinii de grâu (σεμίδαλις) şi prăjită în ulei (*cf.* lat. *laganum*[5]), un derivat de la verbul λαγαίω „a lăsa (moale)”. Ar putea fi de fapt o altă denumire a plăcintei λάγανον, mult mai des atestată[6]. Numele ἀρτολάγανον a fost împrumutat în latină, unde apare numai[7] la Plinius (Plin. *Nat.* 18, 18, 105) sub forma *artolaganus*; acesta consideră că desemnează mai degrabă un anumit tip de pâine[8]. Probabil că ἀρτολάγανον este echivalat cu *laganum* şi de medicul latin Caelius Aurelianus (Cael. Aur. *Chron.* 2, 13, 177), traducându-l poate dintr-un tratat pierdut al lui Soranos.

Singura atestare în greacă a numelui plăcintei apare la Athenaios, care prezintă şi compoziţia: (Ath. 113d) εἰς δὲ τὸ καλούμενον ΑΡΤΟΛΑΓΑΝΟΝ ἐμβάλλεται οἰνάριον ὀλίγον καὶ πέπερι γάλα τε καὶ ἔλαιον ὀλίγον ἢ στέαρ. Cu siguranţă că Athenaios împrumută cuvântul de la alt autor, fără însă să-l precizeze în acest context, aşa cum face de obicei. Astfel, nu putem data nici măcar aproximativ prezenţa cuvântului. Plinius, însă, care împrumută cuvântul în sec. I p., indică foarte probabil o datare a. Chr. a lui ἀρτολάγανον.

10. ἄττανα / ὁ ἀττανίτ(/δ)ης „Plăcinta friptă în vas” (?)

Ἄττανα desemna, potrivit lui Hesychios, atât un tip de vas, cât şi unul de plăcintă gătită în acest tip de vas: (Hsch. *s.u.* ἄττανα) τήγανα καὶ πλακοῦς ὁ ἐπ΄ αὐτῶν σκευαζόμενος. Este singura atestare a cuvântului, noi neputând fi siguri nici de forma substantivului, fie un feminin singular, fie un neutru plural; a doua variantă este mai plauzibilă, dacă ţinem seama de echivalarea făcută de către Hesychios cu τήγανα. Etimologia cuvântului este obscură. Ernout[9] îl apropie de termeni precum *atena, adtanus, atanuuium, atanulus*, nume etrusce de cupe folosite în ceremonii religioase. Forma ἀττανίτης este un

---

[1] *Melca*, înrudit probabil din punct de vedere etimologic cu *mulgere* „a mulge”, este un fel de lapte prins, pregătit cu diverse condimente. Pentru o reţetă completă *u*. Col. 12, 8, 1-2. *Cf.* Apic. § 304; Anthim. § 78; *CIL* 6, 30993. Cuvântul a fost împrumutat şi în gr. ἡ μέλκα, *cf.* şi Alex. Trall. *Therap.* 2, 261, 20; *Gp*. 18, 21, 1.

[2] Pentru posibilele echivalente moderne (it. „*biancomangiare*” şi fr. „*blanc-manger*”), *cf.* P. Artusi, *La scienza in cucina e l' arte di mangiare bene*, Roma, Newton Compton, 1973, p. 410.

[3] În latină sunt atestate mai multe cuvinte care au ca prim element gr. ἄργυρος: *e.g. argyraspides* (Liu. 37, 40, 7), *argyrocorinthus* (*CIL* 6, 327), *argyrodamas* (Plin. *Nat.* 37, 144).

[4] Etimologia cuvântului este necunoscută. Există mai multe ipoteze: 1. (Prellwitz) nume verbal provenit din ἀραρίσκω „a lega”. 2. (Pisani) împrumut din iranianul **arta* „făină”, *cf.* av. *asa* „zdrobit”, pers. *arδ* „făină”, din rădăcina lui ἀλέω „a măcina”. 3. (Hubschimid) termen de substrat apropiat de bascul *arto* „pâine de porumb”.

[5] *V. laganum* II, B, 20.

[6] *V.* λάγανον, λαγάνιον II, C, 42.

[7] Unele dicţionare consideră că acest cuvânt trebuie citit şi la Cicero (Cic. *Fam.* 9, 20, 2). *V*. *artolaganus* III, B, 3.

[8] *V. artolaganus* III, B, 3.

[9] *Cf.* A. Ernout, *Philologica,* I, Paris, 1946, p. 28.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

derivat în –ίτης de la ἄττανα, construit după modelul τηγανίτης[1] „turtă friptă în tigaie” de la la τήγανον „tigaie”. Există atestată în lexiconul lui Hesychios şi o posibilă formă diminutivală cretană ἀττανίδες[2] glosată de către acesta: (Hsch. *s.u.* ἀττανίδες) πλακοῦντες, πλακοῦντες, ἔνθρυπτοι. Forma πλακοῦντες reprezintă o explicaţie, în schimb ἔνθρυπτοι este numele la plural al unei alte turte „îmbibate în vin”[3]. Echivalarea este nejustificată, fiind vorba de două sortimente distincte. Acelaşi Hesychios echivalează numele de ἀττανίτης cu τηγανίτης, fără să existe însă vreo dovadă că era vorba de acelaşi produs culinar.

Cea mai veche atestare a numelui plăcintei apare în secolul al VI-lea a. într-un fragment din iambograful Hipponax, citat de Athenaios. Din cele trei versuri păstrate rezultă că ἀττανίτης era un sortiment de patiserie distinct de τηγανίτης, cel dintâi cufundat în miere, iar al doilea presărat cu susan: (Hippon. *fr.* 26 West *ap.* Ath. 645c τοῦ δὲ ἀττανίτου Ἱππῶναξ ἐν τούτοις μνημονεύει)

οὐκ ἀτταγᾶς τε καὶ λαγῶς καταβρύκων,
οὐ τηγανίτας σησάμοισι φαρμάσσων,
οὐδ᾽ ἀττανίτας κηρίοισιν ἐμβάπτων.

Potrivit aceluiaşi Athenaios, Pamphilos, gramatic din secolul I p., afirma că ἀττανίτης era numai un alt nume al plăcintei ἐπίχυτος[4]: (Pamphil. *fr.* 2 *ap.* Ath. 645c) Πάμφιλος δὲ τὸν ΑΤΤΑΝΙΤΗΝ καλούμενον ἐπίχυτόν φησι καλεῖσθαι. Este vorba probabil de o altă echivalare eronată, făcută într-o perioadă în care nu se mai ştia exact ce desemna cuvântul.

În aceeaşi epocă cu cea în care scrie Pamphilos, numele plăcintei la plural apare în lista lui Chrysippos din Tyana alături de alte trei nume de dulciuri precedate numai de menţiunea „alte tipuri de plăcinte”: (Chrysipp. Tyan. *ap.* Ath. 647f) ἄλλα πλακούντων γένη· ὀστρακίτης[5], ἀτταν῀ται, ἄμυλον[6], τυροκόσκινον[7]. Mai există o singură atestare într-un papir datat în jurul anului 200 p. unde numele ei apare simplu precedat de menţiunea „plăcinte”: (*PStrassb*. 339, 7, 12) πλακοῦντες ἀττανῖται.

11. ὁ βασυνίας „?”

Numele acestei plăcinte este un *hapax*, fiind poate un adjectiv acordat cu un presupus πλακοῦς. Cuvântul nu poate fi însă apropiat de nici un alt termen din greacă şi este considerat un împrumut[8].

Singura atestare a numelui acestei plăcinte apare în secolele III-II a. la istoricul Semos, care scrie în a doua carte din *Istoria Delosului* că, în insula Hecate, locuitorii Delosului îi aduc ca sacrificiu lui Iris preparate pe care ei le numesc βασυνίαι, preparate din făină de grâu coaptă cu miere, împreună cu ceea ce ei numesc κόκκωρα, adică o smochină uscată şi trei nuci: (Semus 3 *ap.* Ath. 645b) Σῆμος ἐν β᾽ Δηλιάδος „ἐν τῇ τῆς Ἑκάτης, φησίν, νήσῳ[9] τῇ Ἶριδι θύουσι Δήλιοι τοὺς βασυνίας καλουμένους. ἐστὶν δὲ ἐφθὸν πύριον, σταῖς σὺν μέλιτι καὶ τὰ καλούμενα κόκκωρα ἰσχὰς καὶ κάρυα τρία.” Din text nu reiese clar dacă este vorba de două ofrande diferite, βασυνίαι şi κόκκωρα, sau de una singură, plăcinta βασυνίας, în timp ce toate cele care urmează sunt ingredientele acesteia. Dificultatea

---

[1] *V*. τηγανίτης II, A, a, 47.
[2] Conjectură pentru forma din manuscris ἀτταλίδες. Formele cretane înlocuiesc în mod obişnuit λ prin ν.
[3] *V*. ἔνθρυπτον II, A, a, 18.
[4] *V*. ἐπίχυτος II, C, 25.
[5] *V*. ὀστρακίτης II, C, 53.
[6] *V*. ἄμυλος II, C, 5.
[7] *V*. τυροκόσκινον II, C, 71.
[8] *Cf.* U. von Wilamowitz, *Der Glaube der Hellenen,* I, Berlin, 1931, (repr. 1960), p. 264.
[9] Pentru insula Hecate, lângă Delos, *u*. Harpocr. *s.* Ἑκάτης νῆσος.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

este provocată de cuvântul κόκκωρα, interpretat fie ca „boabe de rodie”[1] (ceea ce însă în greacă ar fi trebuit să fie κόκκωνες[2]), fie „seminţe de coconar”[3] (în greacă cu numele obişnuit obişnuit κόκκαλοι[4]), variantă mai plauzibilă dacă ţinem seama de larga utilizare a acestor seminţe în bucătărie[5]. În ciuda rolului sacrificial pe care îl avea βασυνίας, forma cuvântului ne face să credem că iniţial era un tip de plăcintă (πλακοῦς)[6]. Singura mărturie pe care o avem avem s-ar putea să fie înşelătoare, căci se referă la un obicei local, neatestat într-o altă zonă a Greciei.

12. γαμητίων „Afrodisiaca”

Γαμητίων este, potrivit lui Photios, un tip de plăcintă (πλακοῦς). Numele ei este un hapax[7], dar în mod evident este un derivat de la verbul γαμέω „a lua în căsătorie”, fiind cu siguranţă un produs de patiserie legat de ceremonialul nupţial: (Phot. *Lex. s.u.* γαμητίων) πλακοῦς ὁ ἐκ γάμων. O legătură cu verbul γαμητιάω „a fi doritor de un act sexual”[8], el însuşi un derivat de la γαμέω, este tentantă ca formă. Este posibil să fie o plăcintă cu proprietăţi afrodiziace luată de tinerii căsătoriţi înainte de noaptea nunţii.

13. ὁ γλυκίν(ν)ας „Vinul dulce”

Γλυκίν(ν)ας este numele unui tip de plăcintă cretană, preparată din făină stropită cu must sau vin dulce (γλυκύς[9]) şi amestecată cu ulei. Ar putea fi o versiune cretană pentru plăcinta romană *mustaceus*[10], amintită de numeroase surse romane, dar şi de către Athenaios (Ath. 647d). Aşa cum γλυκίν(ν)ας este un derivat de la ὁ γλυκύς „must, vin dulce”, *mustaceus* este de la *mustum,* cu acelaşi sens ca şi γλυκύς. Un argument în plus pentru apropierea dintre cele două plăcinte este folosirea unturii în compoziţia lui *mustaceus* (*cf*. Cat. *Agr.* §121), aşa cum este uleiul în cea a lui γλυκίν(ν)ας.

Există atestată o singură reţetă pentru acest tip de plăcintă. În secolul I p. gramaticul şi istoricul deopotrivă Seleucos din Alexandria, citat de către Athenaios, oferă în lucrarea *Limbi* (Γλῶσσαι) cele câteva date pe care le avem despre această plăcintă, subliniind că este vorba de un produs de patiserie folosit de către cretani: (Seleuc. *fr*. 44 Müller *ap*. Ath. 645d) ΓΛΥΚΙΝΑΣ ὁ διὰ γλυκέος οἴνου καὶ ἐλαίου πλακοῦς παρὰ Κρησίν, ὥς φησι Σέλευκος ἐν Γλώσσαις. Lexiconul lui Hesychios, inspirat probabil dintr-o *Epitomă* la *Deipnosophistai*, reia doar prima parte a definiţiei lui Seleucos: (Hsch. *s.u.* γλυκίνας) διὰ γλυκέος οἴνου πλακοῦς.

14. τὸ γουττᾶτον „Plăcinta pătată”

Γουττᾶτον este o plăcintă romană al cărei nume a fost împrumutat în greacă. Este o substantivizare la forma de neutru a adjectivului latinesc *guttatus, a, um* „presărat, pătat”, folosit în latină numai despre animalele cu blană sau despre un penaj pestriţ[11], fiind un derivat de la substantivul *gutta* „picătură”, *cf*. verbul *gutto* „a picura”.

---

[1] Potrivit lui Wilamowitz, vol. 1, p. 264, n. 2, 1931.
[2] *Cf.* Sol. 40; Hp. *Mul*. 1, 37; Gal. 19, 113.
[3] Potrivit ediţiei la textul lui Athenaios a lui Luciano Canfora, p. 1669, n. 3.
[4] *Cf*. Hp. *Acut. (Sp.)* 30, 34; Gal. 15, 848; Ath. 57b, 126a.
[5] *Cf.* la Apicius *nucleus* sau *nucleus pineus,* seminţe de coconar sau de pin parasol (*Pinus Pinea L.*).
[6] Ipoteză susţinută şi de *LSJ*: βασυνίας (i. e. πλακοῦς).
[7] Cuvântul nu este glosat de *LSJ*.
[8] *Cf. Vit. Aesop*. (W) 103.
[9] *Cf.* Alex. 59 şi 172 Kock; Arist. *Pr*. 875^{b}2; Herod. 6, 77; *POxy*. 1088, 51.
[10] *V. mustaceus / mustaceum / mustacium / musteus* III, B, 25.
[11] *Cf*. Mart. 3, 58, 15; Pallad. 4, 13, 3; Isid. *Orig*. 12, 1, 48.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

Singurele atestări apar la Chrysippos din Tyana (*ap.* Ath. 647c) în două contexte apropiate: pe de o parte cu forma simplă γουττᾶτον, pe de altă parte în formula κλοῦστρον γουττᾶτον. La origine este vorba de numele unei plăcinte romane[1], *crustulum guttatum* „fursec stropit" sau „pătat", probabil cu diverse condimente, mac sau susan, transliterat de Chrysippos din Tyana sub forma κλοῦστρον γουττᾶτον. De aici îşi are originea, probabil prin substantivizarea adjectivului şi elipsa substantivului, forma simplă γουττᾶτον, poate şi ea o plăcintă presărată cu diverse ingrediente, dar care nu-şi are corespondent în latină, semn poate al unei autonomizări a formei în greacă.

15. ἡ γυρίνη „Floarea făinii"

Γυρίνη desemnează o plăcintă preparată din făină foarte fină. Numele ei este un derivat de la γῦρις „floarea făinii, făină din cea mai fină"[2] (în latină îi corespunde *tritici pollen*), termen tehnic de apropiat poate de γυρός „rotund"[3], făina obţinându-se prin rotirea pietrei de moară; *cf.* γυροδρόμος[4] „care aleargă de jur împrejur", epitet al pietrei de moară. Nu Nu este exclusă nici o legătură cu numele turtei γοῦρος[5], glosată de Athenaios şi drept un tip de plăcintă (πλακοῦς).

Singura atestare a acestei plăcinte apare în secolul al II-lea p., în lucrarea *Tragodopodagra* lui Lucian, într-o succesiune de nume de alte preparate culinare: (Luc. *Trag.* 158)

[…] τῆλιν μετ᾽ οἴνου, γυρίνην, κόλλαν, φακόν […]

Nu se ştie nimic despre compoziţia acestei plăcinte, în afară de tipul de făină folosit, iar neatestarea numelui ei înainte de Lucian şi nici după aceea indică o formaţie târzie care nu a avut viitor în greacă, nefiind reţinută nici de un colecţionar de nume de dulciuri, precum Athenaios.

16. τὸ ἔγχυμα „Umplutura"

Ἔγχυμα denumeşte la plural, potrivit lui Hesychios, un tip de plăcintă (πλακοῦς): (Hsch. *s.u.* ἐγχύματα) πλακούντων εἶδος. Numele ei este un derivat de la verbul ἐγχέω „a vărsa în", compus din ἐν „în" şi χέω „a vărsa", trimiţând la imaginea aluatului „turnat" într-o anumită formă înainte de a fi copt. Acelaşi cuvânt denumea în greacă, în mod uzual în limbaj medical, „instilaţia"[6] (administrarea picătură cu picătură a unui medicament lichid în scopuri terapeutice sau profilactice) sau „umplerea, conţinutul", când era vorba de un recipient[7]. Probabil de la acest ultim sens s-a dezvoltat ulterior cel de produs de patiserie. Este însă în mod sigur un sens secundar şi târziu pentru un cuvânt uzual în limbajul medical. Numele plăcintei ἔγχυμα este foarte apropiat de mult mai bine atestatul ἔγχυτος[8], un produs şi el de tip πλακοῦς vărsat într-o anumită formă sau vas. Este posibil ca ἔγχυμα să fie un alt nume târziu pentru ἔγχυτος[9]. Nici un alt autor în afară de Hesychios nu atestă sensul culinar al lui ἔγχυμα.

---

1 *V. crustulum* III, B, 9.
2 *Cf.* Dsc. 2, 85; Sor. 1, 118; Ath. 115d; *POxy*. 520, 12 (sec. II p.).
3 De aici se formează numele unui tip de pâine, (ὁ ἄρτος) γυρίτης, *cf. Gp*. 20, 41; Hsch. *s.u.*
4 *Cf. A.P.* 9, 20.
5 *V*. γοῦρος II, A, a, 10.
6 *Cf.* Gal. 12, 649.
7 *Cf.* Hp. *Cord.* 8; Gal. 11, 260; *id.* 7, 524.
8 *V*. ἔγχυτος II, C, 17.
9 *LSJ (s.u.)* echivalează cele două cuvinte.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

17. ὁ ἔγχυτος / ἐγχυτοῦς „Plăcinta turnată în formă”

Ἔγχυτος (*sc*. πλακοῦς) este o plăcintă „turnată într”-o anumită formă sau vas. Numele ei este o substantivizare a adjectivului verbal ἔγχυτος „vărsat în, turnat în”, un derivat de la verbul ἐγχέω „a vărsa în”, compus din ἐν „în” şi χέω „a vărsa”. Varianta ἐγχυτοῦς, atestată numai în lexicoanele latineşti care definesc cu ajutorul ei turta sacrificială *libum*[1] (*Gloss.*), este o formaţie târzie, construită probabil după modelul πλακοῦς. Numele plăcintei a fost împrumutat în lat. *encytus*[2], care desemnează, potrivit unei reţete păstrate la Cato (Cat. *Agr*. § 80), un preparat din făină şi brânză, acoperit cu miere sau stropit cu vin îndulcit cu miere. Compoziţia descrisă de Cato ar putea fi aceeaşi cu cea a plăcintei greceşti, pentru care nu avem o reţetă atât de amănunţită. Este foarte posibil ca numele acestei plăcinte să fi fost folosit pentru ἐπίχυτος[3] începând cu secolele IV-III a, atunci când acesta din urmă dispare din texte. La rândul lui, numele de ἔγχυτος a fost poate înlocuit în perioada târzie (sec. IV-V p.) cu cel de ἔκχυτον[4].

Cea dintâi atestare a numelui plăcintei ar putea data încă din secolul al VI-lea a. Iambograful Hipponax îi atestă probabil[5] numele ca ofrandă sacrificială la sărbătoarea Θαργήλια ţinută în cinstea lui Apollo şi Artemis – în cazul acesta ar fi mai degrabă un tip de turtă (πέμμα)[6]; textul este citat de către Athenaios (370a) καὶ παρ᾽ Ἱππώνακτι ἐν τοῖς ἰάμβοις ἐστί τι λεγόμενον τοιοῦτον· (Hippon. *fr*. 37 *ap*. Ath. 370a)

ὁ δ᾽ ἐξολισθὼν ἱκέτευε τὴν κράμβην
τὴν ἑπτάφυλλον, ἣ θύεσκε Πανδώρη
Θαργηλίοισιν ἔγχυτον πρὸ φαρμάκου.

Atestarea la Hipponax poate fi pusă la îndoială în contextul în care numele plăcintei mai apare abia în secolul al IV-lea a. O obiecţie justificată ar putea fi aceea că nici un fragment din Comedia Veche nu-l atestă, lucru destul de neobişnuit, având în vedere apariţia sa în cadrul Comediei Noi. Aici o atestare sigură apare în comedia *Falsul Herakles* (Ψευδηρακλῆς) a lui Menandru într-un fragment pe care Athenaios îl conservă tocmai pentru a exemplifica numele acestei plăcinte: (Ath. 644c-d) ΕΓΧΥΤΩΝ δὲ πλακούντων μνημονεύει Μένανδρος μὲν ἐν Ψευδηρακλεῖ). Din contextul care abundă în nume de produse culinare rezultă că ἔγχυτος se număra printre dulciurile pe care trebuie să ştie să le facă un bucătar: (Men. *fr*. 409 Kassel-Austin *ap.* Ath. 644c-d[7])

οὐκ ἔστι κανδύλους[8] ποιεῖν οὐδ᾽ οἷα σὺ
εἴωθας εἰς ταὐτὸν καρυκεύειν, μέλι,
σεμίδαλιν, ὠά· πάντα γὰρ τἀναντία
νῦν ἐστιν· ὁ μάγειρος γὰρ ἐγχύτους ποιεῖ,
πλακοῦντας ὀπτᾷ, χόνδρον ἕψει καὶ φέρει
μετὰ τὸ τάριχος, εἶτα θρῖον καὶ βότρυς·

---

[1] *V*. *libum* III, A, 1.
[2] *V*. *encytus* III, B, 12.
[3] *V*. ἐπίχυτος II, C, 25.
[4] *V*. ἔκχυτον II, C, 18.
[5] Forma din textul lui Hipponax este nesigură; este citată de *LSJ* plecând de la textul lui Athenaios, dar ediţia M.L. West, *Iambi et elegi Graeci*, vol. 1. Oxford: Clarendon Press, 1971 are în acest loc un misterios ἔγκυθρον. Este posibil ca Athenaios să fi citit aici greşit un cuvânt pe care nu-l înţelegea.
[6] *V*. πέμμα II, A, a.
[7] Acelaşi fragment este citat de către Athenaios într-un context mai larg în Ath. 172b.
[8] Aici κάνδυλος poate denumi tot un tip de produs de patiserie, de tip turtă. *V*. II, A, a, 28.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

Din acelaşi fragment s-ar putea deduce că plăcintele ἔγχυτοι trebuie mai întâi „confecţionate” (adică ingredientele sunt „turnate” într-o anumită formă, în text este folosit verbul ποιεῖ), iar apoi coapte sub formă de plăcinte (πλακοῦντας ὀπτᾷ). Nu trebuie înlăturată nici interpretarea, de altfel *lectio facilior*, în care ἐγχύτους şi πλακοῦντας sunt două produse culinare distincte.

Euangelos, reprezentant tot al Comediei Noi în secolul al IV-lea a., atestă numele plăcintei într-un context care seamănă, din punct de vedere al vocabularului folosit, izbitor de bine cu cel din Menandru, fiind poate un loc comun al Comediei Noi. Numele plăcintei apare într-o gradaţie de produse culinare în singurul fragment păstrat de la el, din comedia *Mireasa fără văl* (Ἀνακαλυπτομένη), alături de aceleaşi produse culinare ca şi în piesa lui Menandru: numele unui fel de omletă, θρῖον, al brânzei (τυρός), al plăcintei ἀμύλιον[1], al posibilei turte κάνδυλος[2] şi al ouălor (ᾠά); toate sunt feluri de mâncare servite la nuntă cu ocazia ceremoniei ceremoniei numită ἀνακαλύπτερα, care marchează momentul în care mireasa se arăta pentru prima dată fără văl; dialogul are loc între tatăl miresei şi bucătar: (Euang. *fr.* 1, 7-8 Meineke *ap*. Ath. 644d)

(A.) ὡς ἀλαζὼν ὁ κατάρατος. (B.) θρῖα, τυρόν, ἐγχύτους.
(A.) παῖ Δρόμων. (B.) κάνδυλον, ᾠά τ', ἀμύλιον ...

Mult mai târziu, în secolul I p., numele plăcintei revine în lista lui Chrysippos din Tyana, care precizează numai că era preparată din brânză, confirmând reţeta lui Cato dată pentru *encytus*: (Chrysipp. Tyan. *ap.* Ath. 647d) ἐκ τυροῦ δέ, φησί, γίνεται πλακουντηρὰ τάδε· ἔγχυτος, σκριβλίτης[3], σουβίτυλλος[4]. În acest context ἔγχυτος este cel mai probabil probabil un împrumut din latină (*encytus*), Chrysippos având ca inspiraţie surse latineşti, chiar dacă termenul era vechi în greacă.

Un secol mai târziu, gramaticul Pollux înregistrează numele ἔγχυτος ca fiind diferit de ἐπίχυτος într-o listă de plăcinte: (Poll. 6, 77) τὰ δὲ πλακούντων εἴδη [...] ἔγχυτος [...] ἐπίχυτος. Este în acelaşi timp posibil ca el să înşire la rând numele acestor produse nemaiştiind ce înseamnă fiecare în parte sau dacă nu cumva unul a fost folosit în locul altuia începând cu o anumită perioadă. Tot o dovadă a necunoaşterii a ceea ce mai desemnau aceste nume este şi mărturia gramaticului Moeris, contemporan cu Pollux, care spune că ἔγχυτος este numele grecesc a ceea ce în dialect attic se spunea ἄμης: (Moer. 191, 32) ἄμης Ἀττικοί, ἔγχυτος πλακοῦς Ἕλληνες. De fapt, ἄμης este numele unei plăcinte cu lapte[5] cu totul diferită de ἔγχυτος. Lexiconul lui Hesychios, deşi nu glosează separat numele de ἔγχυτος, îi atestă numele spunând că blatul unor asemenea plăcinte se numea κρηπίς: (Hsch. *s.u.* κρηπίς) […] λέγεται δὲ καὶ τὸ περίθεμα τῶν ἐγχύτων πλακούντων. În sfârşit, lexiconul *Etymologicum Magnum* afirmă că ἔγχυτος este una şi aceeaşi plăcintă cu ἐπίχυτος: (*EM s.u.* ἐπίχυτος) ὁ ἔγχυτος πλακοῦς. Afirmaţia se bazează pe posibila înlocuire a numelui plăcintei ἐπίχυτος cu ἔγχυτος în decursul secolelor IV-III a.

18. τὸ ἔκχυτον „Plăcinta vărsată dintr-o formă”

Ἔκχυτον desemnează probabil o plăcintă „vărsată dintr-o anumită formă sau vas” pe o suprafaţă. Numele ei este o substantivizare a adjectivului ἔκχυτος „revărsat, răspândit”, un derivat de la verbul ἐκχέω „a vărsa, a răspândi”, un compus din ἐκ „din” şi χέω „a vărsa”.

---

[1] *V*. ἄμυλος II, C, 5.
[2] *V*. κάνδυλος II, A, a, 28. Κάνδυλος, cu varianta κάνδαυλος, poate denumi şi o mâncare sau un sos lidian foarte foarte apreciate în antichitate.
[3] Aceasta este conjectura lui Casaubon pentru ceea ce manuscrisul dă σκιρβαιτης. *V*. lat. *scrib(i)līta* III, B, 29.
[4] *V*. *sibitillus* III, B, 32.
[5] *V*. ἄμης II, C, 3.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

Este evidentă asemănarea cu celelalte două tipuri de plăcinte formate în acelaşi fel, ἐπίχυτος[1] şi ἔγχυτος[2], însă fiecare preverb conferind nuanţe diferite.

Singura atestare sigură a numelui plăcintei apare într-o epigramă din *Anthologia Palatină* atribuită lui Palladas, autor în secolele IV-V p. Epigrama spune că, atunci când Odysseus a afirmat că nimic nu-i mai dulce ca patria, cu siguranţă că încă nu mâncase la Circe plăcinta ἔκχυτον. Dacă i-ar fi simţit doar mirosul, ar fi lăsat să plângă şi zece Penelope: (*AG*. 9, 395, Pall.)

"Ὡς οὐδὲν γλύκιον ἧς πατρίδος[3]," εἶπεν Ὀδύσσευς·
ἐν γὰρ τοῖς Κίρκης ἔκχυτον οὐκ ἔφαγεν,
οὗ μόνον εἰ καὶ καπνὸν[4] ἀποθρῴσκοντ᾽ ἐνόησεν,
εἶπεν ἂν οἰμώζειν καὶ δέκα Πηνελόπαις.

Despre plăcintă nu putem bănui decât că era foarte dulce şi foarte apreciată din moment ce putea prilejui o asemenea comparaţie. Este însă de mirare neatestarea ei de alte surse şi nici glosarea cuvântului de către lexicografii antici cu acest sens. Poate din acest motiv *LSJ* consideră sensul cuvântului incert, citând o scolie (*ad loc*.) εἶδος βρώματος „tip de aliment", fără însă să se pronunţe asupra tipului de mâncare. Este în acelaşi timp posibil să fie vorba de o scriere sau citire greşită, în perioadă târzie, a plăcintei mult mai cunoscute ἔγχυτος.

19. ὁ ἐμπέπτας / τὸ *ἔμπεπτον „Plăcinta friptă"

Ἐμπέπτας este o specialitate de patiserie atribuită de antici rodienilor. Numele ei este un compus din ἐν „în" şi πεπτός „fript", adjectiv verbal de la verbul πέσσω „a frige", folosit în special despre dulciuri şi pîini[5]. Forma de neutru *ἔμπεπτον este dedusă pe baza pluralului pluralului ἔμπεπτα, prezent la Hesychios.

Cea mai veche atestare datează din secolul I p., la gramaticul Seleucos din Alexandria, citat de către Athenaios, care spune despre ἐμπέπτας că este un fel de pâine din făină albă de grâu, scobită şi de formă regulată, asemănătoare cu ceea ce se mai numeşte şi κρηπίς „blat al unei prăjituri"[6]; în ea se introduceau alte plăcintuţe cu brânză: (Seleuc. *fr.* 53 Müller *ap.* Ath. 645d) ΕΜΠΕΠΤΑΣ, ὁ αὐτός (*i.e.* Σέλευκος) φησι, πύρινος ἄρτος κοῖλος καὶ σύμμετρος, ὅμοιος ταῖς λεγομέναις κρηπῖσιν, εἰς ἃς ἐντίθενται τὰ διὰ τοῦ τυροῦ σκευαζόμενα πλακούντια. Din descriere deducem că este vorba probabil de două astfel de foi de aluat, între care, după ce erau fripte, erau introduse plăcintuţe făcute pe bază de brânză. Acest preparat corespunde în mare parte celui modern numit „vol-au-vent"[7].

Lexiconul lui Hesychios atestă o formă de neutru plural, ca fiind o specialitate rodiană (Hsch. *s.u.* ἔμπεπτα) πλακούντια πύρινα, εἰς ἃ ἐντίθεται τὰ διὰ τυροῦ σκευαζόμενα. Ῥόδιοι.

20. ὁ / τὸ ἐμφάατος (-ον) „?"

Ἐμφάατος / ον este un tip de plăcintă (πλακοῦς) preparată cu brânză. Există o singură atestare a cuvântului, şi aceasta nesigură[8], în lexiconul lui Hesychios, care-i precizează

---

[1] *V*. ἐπίχυτος II, C, 25.
[2] *V*. ἔγχυτος II, C, 17.
[3] *Cf. Od.* 9, 34.
[4] *Cf.* Este imitat un pasaj din *Od.* 1, 57-9: αὐτὰρ Ὀδυσσεύς, / ἱέμενος καὶ καπνὸν ἀποθρῴσκοντα νοῆσαι / ἧς γαίης, θανέειν ἱμείρεται.
[5] *Cf.* Hdt. 1, 60; Ar. *Pax* 869 şi *Pl.* 1136, *etc.*
[6] Κρηπίς înseamnă în mod obişnuit „bază", „sandală", dar este atestat şi cu sensul de „blat" la Hsch. *s.u.* sau Theognost. *Can.* 20.
[7] *Cf.* S. Marin, *Carte de bucate*, ed. Cartea Românească, (numeroase ediţii între 1930-2005), pp. 218, 234-5.
[8] Ediţia lui Latte (*s.u.*) pune un (?) înaintea cuvântului. Nici un lexicon modern nu înregistrează termenul.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

compoziţia: (Hsch. *s.u.* ἐμφάατον) πλακοῦντα τετυρωμένον. Din exemplu nu se poate deduce genul substantivului şi, deci, nici declinarea. Verbul τυρόω „a închega" sau „a transforma în brânză", atestat în definiţie la participiu perfect, pare să indice coacerea plăcintei cu brânză, precum în expresia folosită de Artemidoros Onirocriticus în secolul al II-lea p. pentru plăcintele κοπτή şi πυραμοῦς: (Artem. 1, 72) πλακοῦντες [...] τετυρωμένοι, despre care se spune că semnificau „viclenia" şi „capcana". Din punct de vedere etimologic ἐμφάατος nu are nici o explicaţie. Tot Hesychios oferă un termen apropiat ca formă ἔμφατον, glosat (Hsch. *s.u.* ἔμφατον) αἰνιγματοειδῶς εἰρημένον.

21. ὁ ἐνόρχης „Plăcinta cu fudulii"

Ἐνόρχης (*sc.* πλακοῦς) este numele unei plăcinte care înseamnă propriu-zis „cu testiculele înăuntru" sau „prevăzută cu organe genitale"[1], fiind un adjectiv compus din prepoziţia ἐν „în" şi substantivul ὄρχις „testicul". Aproape sigur numele acestei plăcinte provine de la forma sa, sugestivă pentru o asemenea imagine. Acest produs de patiserie avea şi o variantă „feminină" cu numele de μυλλός[2].

Există o singură atestare pentru sensul de plăcintă al lui ἐνόρχης. La confluenţa dintre secolele V-IV a. Platon Comicul foloseşte acest nume în piesa *Phaon* pentru a exemplifica dorinţele femeilor. Într-un fragment păstrat la Athenaios şi care are multe puncte comune cu un pasaj din *Acharnienii* lui Aristofan[3], el dezvăluie în versuri gândurile ascunse ale femeilor, femeilor, materializate în nume de dulciuri, atunci când beau vin (Ath. 441b ὅσα διὰ τὸν οἶνον συμβαίνει ταῖς γυναιξί): (Pl. Com. *fr.* 174, 7-10 Kock *ap.* Ath. 441b)

πρῶτα μὲν ἐμοὶ γὰρ κουροτρόφῳ προθύεται
πλακοῦς ἐνόρχης, ἄμυλος ἐγκύμων, κίχλαι
ἑκκαίδεχ' ὁλόκληροι μέλιτι διαμεμιγμέναι,
λαγῷα δώδεκ', ἐπισέληνα.

Numele tuturor celor trei dulciuri prezente în fragment (πλακοῦς ἐνόρχης, ἄμυλος […] ἐπισέληνα) par a trimite la imagini licenţioase[4]. Raritatea numelui preparatului ἐνόρχης a impus probabil aici adăugarea apelativului πλακοῦς „plăcintă". Nici un alt text nu mai atestă acest sens al lui ἐνόρχης, iar lexicografii târzii îl vor mai glosa numai cu sensul propriu al cuvântului.

22. ὁ ἔντιλτος „Peştele sărat"

Ἔντιλτος este un fel de plăcintă-tartină servită cu un tip de peşte curăţat de solzi şi sărat. Numele ei este un compus din prepoziţia ἐν „în" şi τιλτόν (*sc.*τάριχος) „peşte sărat şi curăţat"[5], un derivat de la verbul τίλλω „a smulge", la rândul său un denominativ de la τίλοι „fire de păr din sprânceană" cu sufixul *-$y^e/_o$-, cuvânt fără etimologie; ar putea proveni din πτίλον „fulg", printr-o disimilare a lui π în compuşi cu ἀπο-, παρα-, περι-.

Singura atestare a lui ἔντιλτος apare în secolul al IV-lea a. într-un fragment din lucrarea *Despre ghicitori* (Περὶ γρίφων) a lui Clearchos, unul dintre discipolii lui Aristotel. Numele plăcintei este prezent într-o enumerare de alte produse de patiserie şi mâncăruri: (Clearch. 65 *ap.* Ath. 649a)

ἐπί τε τῶν τραγημάτων ὁμοίως·

---

[1] *Cf.* Ar. *Eq*. 1385; *id. Au*. 569; *id. Lys*. 661; Luc. *Bis. Acc.* 10, 14; Ael. *Ep.* 10, 9, *etc*.
[2] *V*. μυλλός II, A, c, 6.
[3] *Cf.* Ar. *Ach*. 1089-93. *V. s.u.* ἄμυλος II, C, 5.
[4] *V. s.u*. ἄμυλος şi ἐπισέληνα II, C, 5; II, A, c, 7.
[5] *Cf.* Nicostr. Com. 4-5, 5 Kock *ap*. Ath. 118e; Pl. Com. 193, 2; Hsch. *s.u*.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

ἄμης[1], πλακοῦς[2], ἔντιλτος, ἴτριον[3], ῥόα […]
ταῦτα μὲν ὁ Κλέαρχος.

Nici un lexicograf antic nu înregistrează acest termen, semn al dispariţiei lui încă din perioada clasică.

23. ὁ ἐπικύκλιος „Cercul"

Ἐπικύκλιος (*sc.* πλακοῦς) este numele unei plăcinte siciliene, potrivit lui Athenaios, fiind un compus din prepoziţia ἐπί şi substantivul κύκλος „cerc", indicând în mod evident forma rotundă a produsului.

Singura atestare apare la Athenaios, care însă spune că s-a inspirat din comedia *Pământ şi Mare* (Γᾶ καὶ Θάλασσα) a lui Epicharm, autor în cadrul Comediei Vechi din secolul al V-lea a: (Epich. *fr.* 23 Kassel-Austin *ap*. Ath. 645e-f) ΕΠΙΚΥΚΛΙΟΣ πλακοῦς τις παρὰ Συρακοσίοις οὕτως καλούμενος. καὶ μέμνηται αὐτοῦ Ἐπίχαρμος ἐν Γᾷ καὶ Θαλάσσᾳ. Potrivit unuia dintre editorii lui Athenaios[4], numele acestei plăcinte ar fi fost de fapt ἐγκύκλιος „cea rotundă", posibilă substantivizare a unui adjectiv mult mai bine atestat. Cu aceeaşi formă apare un tip de πλακοῦς cu brânză şi în *Acharnienii* lui Aristofan: (Ar. *Ach.* 1125) κἀμοὶ πλακοῦντος τυρόνωτον δὸς κύκλον, fără însă să mai fie atestat explicit numele de ἐπικύκλιος. Precizarea lui Athenaios legată de originea siciliană a plăcintei ar putea explica absenţa numelui din texte, fiind poate un regionalism.

24. τὸ / ὁ ἐπίπλατορ „Plăcinta întinsă"

Potrivit lui Hesychios, ἐπίπλατορ este un tip de plăcintă πλακοῦς. El este singurul care atestă acest cuvânt într-o glosă în care o defineşte simplu: (Hsch. *s.u.* ἐπίπλατορ) πλακοῦντος εἶδος. Din punct de vedere etimologic cuvântul pare uşor de analizat: prepoziţia ἐπί „pe" şi radicalul adjectivului πλατύς „larg, întins, plat"[5] format cu sufixul de agent -τωρ/τορ[6]. Numele plăcintei ar însemna astfel „cea întinsă", „cea lată" trimiţând cel mai probabil la imaginea aluatului alungit pentru confecţionarea unui produs de tip πλακοῦς. Genul substantivului este necunoscut, dar ştim că sufixul -τωρ / τορ formează fie masculine, fie neutre. Nu este exclusă o legătură, dacă nu chiar o identificare, cu un nume de turtă πέμμα atestat epigrafic în secolul al IV a., *ἐμπλατία / ἰμπλατία[7].

25. ὁ ἐπίχυτος „Plăcinta turnată într-o formă"

Ἐπίχυτος (*sc.* πλακοῦς) desemnează un tip de plăcintă „turnată peste" sau „într-o" anumită formă. Numele ei este la origine un adjectiv verbal derivat de la ἐπιχέω „a vărsa peste", un compus din prepoziţia ἐπί „peste" şi χέω „a turna". Sensul prepoziţiei ἐπί, care desemnează în primul rând contactul cu o suprafaţă, pare să fi evoluat din folosirea sa cu acuzativul spre ideea de direcţie[8], de unde interpretarea numelui plăcintei ca fiind una turnată „într-o anumită formă". Această posibilă schimbare a valorii prepoziţiei a făcut ca în decursul secolelor IV-III a. plăcinta ἐπίχυτος să fie confundată cu ἔγχυτος[9], al cărei nume desemna

---

1 *V*. ἄμης II, C, 3.
2 *V*. πλακοῦς II, C, 1.
3 *V*. ἴτριον II, A, a, 27.
4 *Cf.* Kaibel *loc. cit.*
5 Din acelaşi radical *cf.* numele plăcintei πλάτυσμα II, C, 60.
6 *Cf.* Schwyzer *Gr. Gr*. p. 530; Benveniste, *Noms d' agent* 54.
7 *V*. *ἐμπλατία / ἰμπλατία II, A, a, 17.
8 *Cf.* J. Humbert, *Syntaxe grecque*, Paris, 1960, p. 310.
9 *V*. ἔγχυτος II, C, 17.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

propriu-zis „cea turnată într-o anumită formă”. La origine însă erau două sortimente diferite, aşa cum o dovedesc sursele.

Cel dintâi care atestă numele acestei plăcinte este poetul comic Nicophon la confluenţa secolelor V-IV a. Într-un fragment din piesa *Cei ce-şi câştigă hrana de pe urma muncii propriilor mâini* (Χειρογάστορες) el acumulează, conform unui tipar comic[1], în trei versuri nu mai puţin de douăsprezece nume de produse de patiserie, printre care şi numele ἐπίχυτος. Athenaios citează acest fragment tocmai pentru a exemplifica numele acestei plăcinte: (Ath. 645c) Ἐπιχύτων Νικοφῶν ἐν Χειρογάστορσιν: (Nicopho *fr.* 6 Kassel-Austin *ap.* Ath. 645c)

„ἐγὼ μὲν ἄρτους, μᾶζαν, ἀθάρην, ἄλφιτα,
κόλλικας, ὀβελίαν, μελιτοῦτταν, ἐπιχύτους,
πτισάνην, πλακοῦντας, δενδαλίδας, ταγηνίας.

Potrivit aceluiaşi Athenaios, Pamphilos, gramaticul alexandrin din secolul I p., afirma că ἐπίχυτος nu era decât un alt nume al lui ἀττανίτης[2], o plăcintă coaptă într-un anumit tip de vas: (Pamphil. *fr.* 2 *ap.* Ath. 645c) Πάμφιλος δὲ τὸν ΑΤΤΑΝΙΤΗΝ καλούμενον ἐπίχυτόν φησι καλεῖσθαι. Este vorba probabil de o echivalare eronată, făcută într-o perioadă în care nu se mai ştia exact ce desemna cuvântul. Numele plăcintei ἐπίχυτος fusese folosit în special în cadrul Comediei Vechi, pentru care Nicophon este unul din ultimii reprezentanţi. Atestările ulterioare apar cu referire la aceste texte fără să fi fost bazate pe realitatea produsului în bucătărie.

Lexicografii înregistrează cuvântul şi-l definesc diferit în funcţie de sursa pe care au avut-o. În secolul al II-lea p. Pollux defineşte ἐπίχυτος, într-un lung şir de produse de patiserie, drept un tip de πλακοῦς: (Poll. 6, 77) τὰ δὲ πλακούντων εἴδη [...] ἐπίχυτος. În secolul V p. pentru Hesychios este un tip de turtă πέμμα, dar poate desemna şi o „monedă de argint” sau „o matriţă de plumb”. Cu siguranţă aceste două sensuri sunt ulterioare celui culinar şi pleacă de la forma acesteia, plată şi rotundă probabil: (Hsch. *s.u.* ἐπίχυτον) εἶδος πέμματος, καὶ νομίσματος ἐξ ἀργύρου καὶ μολύβδου κεχυμένον. Lexiconul *Etymologicum Magnum*, citând exemplul din Nicophon şi atestând o formă de declinarea I a numelui plăcintei (ἐπιχύτας < *ἐπιχύτης), spune că ar fi acelaşi sortiment cu ἔγχυτος: (*E.M. s.u.* ἐπίχυτος) ὁ ἔγχυτος πλακοῦς. Νικοφῶν Χειρογάστορσι, „κόλλικας, ὀβέλιαν, μελιτοῦτταν, ἐπιχύτας.”

26. τὸ ἐρείκιον / ὁ ἐρ(ε)ικάς „Plăcinta fărâmicioasă”

Atât ἐρείκιον, cât şi ἐρ(ε)ικάς sunt două nume de produse de patiserie care înseamnă „cel/cea fărâmicios/ă”, fiind derivate de la verbul ἐρείκω „a măcina, a pisa”, folosit în general pentru grâne[3]. Din aceeaşi familie de cuvinte cu cele două nume fac parte şi alţi termeni tehnici dintr-o sferă semantică apropiată: ἐρικίς / ἐρεικίς „orz râşnit”[4], folosit de obicei la plural, şi numele unui tip de pâine, ἐρεικίτας (*sc*. ἄρτος), „pâine din făină de orz necernută şi cu cocoloaşe”, definiţie dată de către gramaticul Seleucos în secolul I p.: (Seleuc. *fr*. 50 *ap.* Ath. 114b) ΕΡΙΚΙΤΑΝ δὲ καλεῖσθαι τὸν ἐξ ἐρηριγμένου καὶ ἀσήστου πυροῦ γιγνόμενον καὶ χονδρώδους. Numele celor două plăcinte, ἐρείκιον şi ἐρ(ε)ικάς, atestate

[1] *Cf.* Ar. *Ach.* 874-80, unde sunt înşirate nume de mirodenii din Beoţia.
[2] *V.* ἀττανίτης II, C, 10.
[3] *Cf.* Ar. *Fr.* 22; Dieuch. *ap.* Orib. *Col. med.* 4, 6, 4; Hp. *Morb*. 2, 67; *id. Mul*. 2, 113; *id. Superf*. 34, *etc.*
[4] *Cf.* Gal. 19, 100.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

fiecare de către o singură sursă, au fost echivalate încă din antichitate cu ἴτριον[1], numele unei turte proverbiale pentru fragilitatea ei.

Astfel, medicul Galenos, în secolul al II-lea p., afirmă, în tratatul intitulat *Linguarum seu dictionum exoletarum Hippocratis explicatio,* că ἐρείκιον este un tip de ἴτριον, fiind un derivat de la verbul ἐρείκω; principala caracteristică a plăcintei este definită de adjectivul εὔθραυστον „fărâmicios”: (Gal. *Ling.* 19, 100) ἐμοὶ δὲ παρὰ τὸ ἐρείκειν πάντα τὰ τοιαῦτα δοκεῖ γεγονέναι, ὅπερ οὐ τὸ διχῇ διαιρεῖν ἐστιν, ἀλλὰ τὸ θραύειν ἁπλῶς· ὅθεν καὶ τὸ ἰτρίον ἐρείκιον ὀνομάζεται καὶ αὐτὸ, διότι εὔθραυστον.

Mult mai târziu, lexiconul lui Hesychios înregistrează sub numele de ἐρεικάς şi definiţia de ἴτρια, sau ceea ce unii numesc λάγανα[2], numele altor plăcinte comparate cu ἴτρια: (Hsch. *s.u.* ἐρεικάς, citit în această perioadă ἐρικάς)· ὁ ἐρεγμός, Κρῆτες δὲ ὠστριμάς· λέγουσι δὲ οὕτως καὶ τὰ ἰτρία, τὰ ὑπὸ τινῶν λάγανα. Nu se poate şti cu siguranţă numai pe baza acestor două atestări, dacă ἐρείκιον şi ἐρ(ε)ικάς sunt două nume diferite ale aceluiaşi produs. Legătura însă dintre cele două pare evidentă.

27. ὁ ἐχῖνος „Ariciul”

Ἐχῖνος[3] denumeşte în greacă „ariciul”, atât cel de uscat, cât şi cel de mare. Pornind de la numele ariciului de mare”[4] cuvântul a fost folosit şi pentru a desemna un anumit tip de plăcintă, cel mai probabil de formă globulară, plecând de la imaginea ariciului marin. Nu ştim nimic despre ingredientele acestei plăcinte, singura comparaţie făcută de antici fiind cu plăcinta cu lapte numită ἄμης[5].

Existenţa acestui produs de patiserie se bazează în primul rând pe o mărturie a comediografului Lynceus din Samos din secolele IV-III a. Acesta, într-un fragment păstrat de către Athenaios dintr-o scrisoare către un anume Diagoras, compară specialităţile culinare din Attica cu cele din Rhodos şi spune că o anume plăcintă ἐχῖνος face concurenţă pe mesele rodienilor mult mai cunoscutei ἄμης: (Lync. *fr.* 15 Dalby *ap.* Ath. 647a-b) ΕΧΙΝΟΣ. Λυγκεὺς ὁ Σάμιος ἐν τῇ πρὸς Διαγόραν Ἐπιστολῇ ἐκ παραλλήλου τιθεὶς τὰ κατὰ τὴν Ἀττικὴν ἐξαιρέτως γινόμενα τοῖς ἐν τῇ Ῥόδῳ γράφει οὕτως· „τῇ δὲ περὶ τὸν ἄμητα δόξῃ τὸν καινὸν ἀνταγωνιστὴν ἐπὶ τῆς δευτέρας εἰσάγουσα τραπέζης ἐχῖνον. ὑπὲρ οὗ νῦν μὲν ἐπὶ κεφαλαίου· παραγενομένου δὲ σοῦ καὶ συντεθέντος κατὰ τοὺς ἐν Ῥόδῳ νόμους ἅμα μασησαμένου πειράσομαι πλείω περιθεῖναι λόγον.”

Această mărturie ar putea ajuta la reinterpretarea unui fragment de comedie din acelaşi autor. În câteva versuri păstrate din piesa *Centaurul* (Κένταυρος) unui bucătar rodian i se comandă o tavă mare pe care se află cinci tăviţe mai mici, fiecare conţinând un alt fel de mâncare: în cea dintâi usturoi, în cea de-a doua doi „arici”, în a treia o plăcintă θρυμματίς[6] dulce, în a patra zece scoici şi în a cincea un nisetru mic. Nu putem şti cu siguranţă dacă cei doi „arici” sunt „arici de mare” sau plăcintele cu acelaşi nume. Pentru fiecare dintre cele două ipoteze există argumente. Pe de o parte scoicile şi nisetrul trimit la alimente din registrul marin, de unde posibilitatea ca şi aici să fie vorba de nişte arici de mare[7]. Pe altă parte, însă,

---

[1] *V.* ἴτριον II, A, a, 27.
[2] *V.* λάγανον II, C, 42.
[3] Probabil un derivat de la ἔχις „şarpe” cu sufixul -ινο-, „cel care mănâncă şerpi”.
[4] „Ariciul de mare” era şi el comestibil cunoscând mai multe varietăţi. *Cf.* Arist. *fr.* 304 Rose *ap.* Ath. 88c, 91b şi *HA* 530a34; Epich. *fr.* 100 Kaibel *ap.* Ath. 91a-b. Despre diversele tipuri de arici comestibili *cf.* şi D' A. W. Thompson, *A Glossary of Greek Fishes,* London, 1947, p. 72 şi Lotina Benguria, *Mariscos y especies afines*, Bilbao, 1992, pp. 299-300.
[5] *V.* ἄμης II, C, 3.
[6] *V.* θρυμματίς II, C, 29.
[7] *Cf.* Nicostr. Com. 1, 1-3, *ap.* Ath. 133b unde plăcinta θρυμματίς apare într-o suită de produse culinare de origine marină, printre care şi ἐχῖνος, dacă nu cumva şi în acest context ar putea fi interpretat drept numele omonim al plăcintei.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

bucătarul care serveşte aceste mâncăruri este din Rhodos, locul de origine al plăcintei ἐχῖνος, apoi „aricii" sunt aşezaţi chiar lângă numele unui produs de patiserie din aceeaşi categorie, θρυμματίς, iar întregul fragment aparţine tocmai celui pe care Athenaios îl citează ca fiind autorul ce vorbeşte despre plăcinta ἐχῖνος: (Lync. *fr*. 1, 5-9)

παρέθηκε πίνακα γὰρ μέγαν,
ἔχοντα μικροὺς πέντε πινακίσκους ἐν οἷ.
τούτων ὁ μὲν ἔχει σκόροδον, ὁ δ' ἐχίνους δύο,
ὁ δὲ θρυμματίδα γλυκεῖαν, ὁ δὲ κόγχας δέκα,
ὁ δ' ἀντακαίου μικρόν.

Pentru existenţa plăcintei „arici" poate fi adusă o mărturie şi din literatura latină. La masa lui Trimalchio este servit un desert[1] compus din sturzi modelaţi din cocă, umpluţi cu stafide şi nuci, şi gutui ornate cu anghinare[2], pentru a semăna, spune naratorul, cu nişte „arici": (Petr. 69, 6-7) *nec ullus tot malorum finis fuisset, nisi epidipnis esset allata, turdi siliginei uuis passis nucibusque farsi. insecuta sunt Cydonia etiam mala spinis confixa, ut echinos efficerent.* Nu putem fi deloc siguri că este vorba de acelaşi produs culinar – mai ales că mărturiile din greacă se îndreaptă către o plăcintă cu lapte –, dar cel puţin este sigur că existau astfel de deserturi cu numele de „arici".

Lexicografii greci atestă şi ei existenţa unui asemenea produs de patiserie. În secolul al II-lea p. Pollux spune că este o plăcintă insulară (probabil Rhodos), asemănătoare cu ἄμης: (Poll. 6, 77) ὁ δ' ἐχῖνος νησιωτικὸς πλακοῦς, ἄμητι προσεοικώς. În secolul al V p. Hesychios, inspirându-se poate din Pollux, foloseşte pluralul pentru a glosa numele plăcintei preferând să o includă în categoria turtelor πέμματα: (Hsch. *s.u.* ἐχῖνοι) πέμμα νησιωτικόν, ὡς πλακοῦς.

28. τὸ *ἡδύβιον / τὰ ἡδύβια „Viaţa dulce"

Ἡδύβια este un tip de plăcintă (πλακοῦς). Numele ei, care înseamnă „viaţă dulce" – *„dolce vita"*, este o substantivizare la plural neutru a adjectivului ἡδύβιος, ον „care trăieşte plăcut"[3], un compus din adjectivul ἡδύς „dulce" şi substantivul βίος „viaţă".

Singura atestare a numelui acestei plăcinte apare în lista lui Chrysippos din Tyana: (Chrysipp. Tyan. *ap.* Ath. 647c) εἴδη πλακούντων … ἡδύβια. Deşi numele produsului de patiserie se explică clar în interiorul limbii greceşti, ἡδύβια este prezent în această listă ca transcriere a latinescului **edubia*, formă de plural dedusă pe baza lui *edubium* atestat în *Notele Tironiene*, unde este echivalat cu *crustulum*[4] (*Not. Tir*. 109, 38). *Edubium* era, însă, la rândul său un împrumut din greacă, probabil dintr-un *ἡδύβιον, numele originar al plăcintei. Acesta este un exemplu de „cuvânt remigrant", plecat din greacă, împrumutat în latină şi apoi reîmprumutat în greacă.

29. ἡ θρυμματίς / διαθρυμματίς / ἐνθρυμματίς „Bucata"

Θρυμματίς, cu cele două variante compuse cu prepoziţiile διά- şi ἐν-, denumeşte o plăcintă cu compoziţie necunoscută, al cărei nume este un derivat de la substantivul θρύμμα

[1] În latină este folosit cuvântul grecesc *epidīpnis* < ἐπιδειπνίς „desert", *cf.* Mart. 11, 31, 7, poate tocmai pentru că urmau nişte reţete greceşti.
[2] Anghinarea pare să corespundă cel mai bine lat. *spina*, numită şi *spina alba* la Plin. *Nat.* 15, 116; pentru identificare *cf.* şi P. Fournier, Rev. Phil., XXIII, 1949, p. 58.
[3] *Cf.* Ptol. *Tetr*. 3, 14, 25 şi 29; Vett. Val. 18, 29; *Sch. in Ar. V*. 504.
[4] *V. crustulum* III, B, 9.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

„fragment, bucată”[1], la rândul său provenit de la verbul θρύπτω „a măcina” (< **dhru-bh-)*, care ar putea fi pus în legătură cu verbele θραύω „a mărunţi” şi *θρυλίσσω „a face bucăţele”[2].

În cea mai veche atestare (sec. V-IV a.) numele plăcintei apare cu forma sa simplă, θρυμματίς, într-un fragment din poemul *Banchetul* (Δεῖπνον) al poetului liric Philoxenos. În text la plural, plăcinta este numită „cea cu foi frumoase” sau „largi”, dacă dăm acest sens adjectivului εὐπέταλος[3], sau „cea gătită pe foi de dafin”, în cazul în care interpretăm aceeaşi formă cu un sens pe care îl atestă Dioscorides[4] în sec. I p.: (Philox. 2, 18-9, *ap.* Ath. 147b)

[…] θρυμματίδες δ′
ἐπὶ ταύταις εὐπέταλοι, […]

În secolul al IV-a a. θρυμματίς va fi atestată exclusiv în cadrul Comediei Noi, atât cu forma sa simplă, cât şi cu variantele compuse cu prepoziţiile ἐν- şi διά-. Astfel, comediograful Anaxandrides, descriind un banchet de nuntă, enumeră în piesa *Protesilaos* (Πρωτεσίλαος) toate bunătăţile de la masă, printre care se află şi ἐνθρυμματίς, probabil o variantă a plăcintei θρυμματίς: (Anaxandr. 41, 34-5 şi 42 Kock *ap.* Ath. 131d) Τί γὰρ ἐκλείπει / δόμος ἡμέτερος ποίων ἀγαθῶν; […] ἐνθρυμματίδων […].

Antiphanes, citat de către Athenaios, înşiră într-un fragment din piesa *Cel hrănit pe cheltuiala statului* (Παράσιτος) mai multe feluri de mâncare printre care şi θρυμματίς: (Antiph. 183, 1-5 Kock *ap.* Ath. 370e) Ἀντιφάνης δ′ ἐν Παρασίτῳ ὡς εὐτελοῦς βρώματος τῆς κράβης μέμνηται, ἐν τούτοις·

„Οἷα δ′ ἐστὶν, οἶσθα σὺ,
γύναι; Β. Σκόροδα, τυρὸς, πλακοῦντες, πράγματα
ἐλευθέρι′, οὐ τάριχος, οὐδ′ ἡδύσμασιν
ἄρνεια καταπεπλησμέν′, οὐδὲ θρυμματὶς
τεταραγμένη, καὶ λοπάδες ἀνθρώπων φθοραί.”

Este de reţinut din fragmentul citat participiul cu care este caracterizată plăcinta: τεταραγμένη (< ταράσσω) „agitată, amestecată, frământată”, verbul fiind folosit de obicei pentru amestecarea energică a ingredientelor unei compoziţii[5]. Probabil aceasta era una dintre caracteristicile produsului culinar: o frământare energică şi îndelungată a întregului preparat. Acelaşi Antiphanes în comedia *Cel greu de vândut* (Δύσπρατος) atestă şi denumirea διαθρυμματίς, o variantă probabil locală a lui θρυμματίς, dacă ţinem seama că, în acest pasaj, el laudă arta culinară a bucătarilor din Sicilia: (Antiph. 90, 1-2 Kock *ap.* Ath. 661f) Καὶ Ἀντιφάνης δ′ ἐν Δυσπράτῳ, ἐπαινῶν τοὺς Σικελικοὺς μαγείρους, λέγει·

Σικελῶν δὲ τέχναις ἡδυνθεῖσαι
δαιτὸς διαθρυμματίς.

Este posibil, astfel, ca atât numele, cât şi reţeta lui θρυμματίς să fi fost importate din Graecia Magna.

Un alt comediograf din acelaşi secol, Nicostratos, în piesa intitulată *Tânăra servitoare* (Ἄβρα), atestă numele simplu al plăcintei alături de mai multe produse din peşte: (Nicostr. Com. 1, 1-3 Kock *ap.* Ath. 133b) Νικόστρατος δ′ ἐν Ἄβρᾳ·

---

[1] *Cf.* Hp. *Mul*. 1, 75; Ar. *fr*. 160, 2.
[2] *Cf.* P. Chantraine în *DELG s.u*.
[3] *Cf.* pentru acest sens Ar. *Th.* 1000, Plu. *M.* 648c.
[4] Dsc. 4, 168. Obiceiul de a coace produse de patiserie pe foi de dafin apare şi în bucătăria romană, *cf. placenta, mustaceum* III, B, 1 şi III, B, 25.
[5] *Cf.* Luc. *Lex.* 4 despre un medicament.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

Πίναξ ὁ πρῶτος τῶν μεγάλων ἡγήσεται,
ἔχων ἐχῖνον, ὠμοτάριχον, κάππαριν,
θρυμματίδα, τέμαχος, βολβὸν ἐν ὑποτρίμματι.

Aceeaşi alăturare a numelui plăcintei cu produse de peşte apare şi la comediograful Lynceus din Samos în secolele IV-III a. Într-un fragment din piesa *Centaurul* (Κένταυρος) unui bucătar rodian i se comandă o tavă mare pe care se află alte cinci tăviţe, fiecare conţinând un alt fel de mâncare: pe cea dintâi usturoi, pe a doua doi „arici" (fie „arici de mare", fie numele unui alt produs de patiserie[1]), pe a treia o plăcintă θρυμματίς dulce, pe a patra zece scoici, pe a cincea un nisetru mic; precizarea „θρυμματίς dulce" ar putea indica că de obicei aceasta nu era foarte dulce: (Lync. 1, 5-9 Kock)

παρέθηκε πίνακα γὰρ μέγαν,
ἔχοντα μικροὺς πέντε πινακίσκους ἐν οἷ.
τούτων ὁ μὲν ἔχει σκόροδον, ὁ δ' ἐχίνους δύο,
ὁ δὲ θρυμματίδα γλυκεῖαν, ὁ δὲ κόγχας δέκα,
ὁ δ' ἀντακαίου μικρόν.

După Lynceus nimeni nu mai citează numele plăcintei până în secolul al II-lea p., când Lucian descrie în *Lexiphanes* o masă pe care se află şi nişte astfel de θρυμματίδες**:** (Luc. *Lex.* 6) παρασκεύαστο δὲ πολλὰ καὶ ποικίλα, δίχηλα ὕεια καὶ σχελίδες καὶ ἠτριαία καὶ τοκάδος ὑὸς τὸ ἐμβρυοδόχον ἔντερον καὶ λοβὸς ἐκ ταγήνου καὶ μυττωτὸς[2] καὶ ἀβυρτάκη[3] καὶ τοιαῦται τινες καρυκεῖαι καὶ θρυμματίδες καὶ θρῖα[4] καὶ μελιτοῦτται[5]. Lucian atestă cuvântul mai degrabă în calitatea sa de colecţionar de termeni vechi, fără să fie aceasta o dovadă că în epoca sa mai era folosit. În aceeaşi perioadă gramaticul Pollux vorbeşte despre o reţetă sofisticată, numită στεγαστὴ θρυμματίς „plăcintă acoperită", în care pe un blat din făină de grâu şi miere erau aşezate pitulici gătite într-un anumit tip de sos (Poll. 6, 77).

Lexicografii târzii dovedesc că nu mai cunoşteau cuvântul, considerând pe de o parte că forma ἐνθρυμματίς este mai „corectă" decât cea simplă θρυμματίς (*cf.* Hsch. *s.u.* θρυμματίς· ἡ ὑφ' ἡμῶν ἐνθρυμματίς) sau, scriind greşit cuvântul, îi dădeau un sens aproximativ: (Theognost. *Can.* 20) θρυματίς (sic!) · κρηπίς „blat". Pentru Photios era un preparat culinar din grăsime, făină fină de grâu şi pitulici, reluând astfel parţial reţeta lui Pollux: (Phot. *Lex*. *s.u*. θρυμματίς) σκεύασμα διὰ στέατος καὶ σεμιδάλεως καὶ συκαλλίδων.

30. τὸ Κανωπικόν „Canopus"

Κανωπικόν desemnează un tip de plăcintă egipteană. Numele ei este o substantivizare a adjectivului Κανωπ(/β)ικός, un derivat de la numele oraşului Κάνωπος / Κάνωβος, *Canopus*, oraş din Egiptul de jos nu departe de Alexandria, aproape de actualul Abuqir. Acelaşi substantiv, κανωπικόν, apare la medicul Dioscorides (Dsc. 4, 165) drept nume al plantei πιτύουσα (*euphorbia pityusa L.*), fără să putem afirma dacă există vreo legătură între numele produsului culinar şi cel al plantei.

---

[1] *Cf.* ἐχῖνος II, C, 27.
[2] Μυττωτός denumeşte de obicei un tip de ostropel cu diverse ingrediente, dar în context ar putea desemna şi un tip de plăcintă cu legume, sens atestat explicit de gramaticul Erotinos în secolul I p. *V*. μυττωτός II, C, 50.
[3] *V*. ἀβυρτάκη *s.u*. παρθενίας II, A, a, 38.
[4] *V*. θρῖον, un tip de omletă făcută din lapte, ouă, grăsime, făină, miere şi brânză păstrată în foi de palimer.
[5] *V*. μελιτοῦττα II, B, 20.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

Cea dintâi atestare a numelui plăcintei apare în lista de produse de patiserie a lui Chrysippos din Tyana (sec. I p.) sub forma de plural (Chrysipp. Tyan. *ap*. Ath. 647c) τὰ Κανωπικά, fără nici o precizare suplimentară. Aici Κανωπικά este aproape sigur un împrumut din latinescul *Canopica*[1], cu acelaşi sens, formă atestată în poemul de secol IV p. *Iudicium coci et pistoris iudice Vulcano* al lui Vespa (Vesp. 48). Cuvântul latin fusese el însuşi împrumutat din greacă, dar pentru Chrysippos, care alcătuieşte un tratat despre produsele de patiserie romane, el era un nume roman.

Într-un papir din acelaşi secol I p. este atestată şi forma de singular a numelui plăcintei într-o listă de produse culinare: (*POxy*. 738, 1) δείπνῳ· Κανωπικόν. Alte două texte papirologice confirmă însă preferinţa pentru forma de plural. Astfel, într-un papir datat în secolul al IV-lea p. un personaj oarecare îi trimite mamei sale astfel de plăcinte: (*POxy*. 1774, 15) Κανωπικὰ σοι λημφθέντα αὐτῶν ἀποστελοῦνται, iar într-altul, tot din sec. IV p., se vorbeşte de două astfel de plăcinte: (*SB* 9746, 31) εἰ ἐκομίσθη παρ᾽ Αἰωνίου τὸ κεφαλοδέσμιον καὶ Κανωπικὰ δύο. Nici un lexicograf nu atestă numele acestui produs de patiserie.

31. τὸ καπύριον / τὰ καπυρίδια / τὰ καπήρια „Plăcinta uscată”

Diversele nume ale acestui produs de patiserie desemnează un fel de biscuit sau de plăcintă uscată. Toate formele sunt derivate de la adjectivul καπυρός „sec, uscat”[2], la rândul său derivat de la καπνός „fum, vapor” < *κϝαπ-νός, *cf*. lit. *kvapas* „suflu”, let. *kvêpstu* „a fuma”, poate şi în legătură cu lat. *uapor* „abur”.

Forma de plural καπύρια este atestată de unii editori[3] într-un fragment din Chrysippos din Tyana (sec. I p.) păstrat la Athenaios: (Chrysipp. Tyan. *ap.* Ath. 113d) εἰς δὲ τὰ καπύρια καλούμενα, τράκτα[4] μίξεις, ὥσπερ καὶ εἰς ἄρτον. În acelaşi fragment însă alţi editori[5] citesc καπυρίδια, tot ca formă de plural, un derivat diminutival probabil de la καπύρια. De la forma καπύρια trebuie să fi apărut şi varianta καπήρια, pe care lexiconul Suda o glosează ca fiind un tip de plăcintă, „pe care noi o numim καπύρια”: (Suid. *s.u.* καπήρια) εἶδος πλακοῦντος· τὰ παρ᾽ ἡμῖν καπύρια[6]. Simţită ca mai „corectă”, forma καπύρια a dus probabil şi la refacerea unei forme de singular atestată în glosarele latineşti, unde este tradusă cu numele plăcintei *crustulum*[7]: (*Gloss.*): καπύριον – *crustulum.* Aceeaşi formă apare şi în lexiconul din secolul al XIII-lea p. al lui Pseudo-Zonaras, unde este echivalată cu numele plăcintei λάγανον[8]: (Ps. Zonar. *s.u*. λέγανον (sic!)) τὸ καπύριον.

32. ὁ καρυών „Nucuşoara”

Καρυών este un tip de plăcintă (πλακοῦς) cu nuci[9], potrivit lexiconului lui Hesychios. Numele ei este un derivat de la κάρυον „nucă”. Cuvântul este un hapax[10], atestat numai de

---

[1] *V*. *Canopicum* III, B, 4.
[2] *Cf*. καπυρόω „a usca”; καπυρᾶς „patisier” *ap*. L. Robert, *Noms indigènes dans l' Asie Mineure gréco-romaine*, I, Paris, 1963, p. 243 *sq*.
[3] *Cf.* G. Kaibel, *Athenaei Naucratitae Dipnosophistarum libri XV*, Leipzig, (Teubner) 1887-1890 (= Stuttgart, Teubner, 1962-1985.
[4] Un împrumut din lat. *tractum* „foaie de aluat”.
[5] *Cf.* J. Schweighaeuser, 1801-7; A. Meineke, *Athenaei Deipnosophistae* I-III, Leipzig (Teubner), 1858-1859.
[6] *Cf. POxy*. 1655, 3 (sec. III p.).
[7] *V*. *crustulum* III, B, 9.
[8] *V*. λάγανον II, C, 42.
[9] Despre diversele tipuri de nuci în greacă şi despre folosirea lor în bucătărie, *u*. García Soler, *El arte de comer en la antigua Grecia*, Madrid, 2001, pp. 120-1.
[10] *LSJ* nu înregistrează termenul.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

către Hesychios într-o glosă în care defineşte simplu compoziţia plăcintei: (Hsch. *s.u.* καρυών) πλακοῦς ἔχων κάρυα. Nu ştim autorul din care culege el termenul şi este semnificativ că nici unul dintre lexicografii ulteriori (Suda, Photios), care preiau în general glosele lui Hesychios, nu reţin cuvântul în propriile dicţionare. Cu siguranţă, este un termen rarisim, dintr-o epocă care nu poate fi precizată.

33. ἡ κερύχρη „Plăcinta din mei" (?)

Potrivit lui Hesychios κερύχρη este un tip de plăcintă: (Hsch. *s.u.* κερύχρη) πλακοῦντος εἶδος. Aceasta este singura atestare a cuvântului. Nu există nici o apropiere etimologică posibilă[1], cuvântul fiind complet izolat în cadrul vocabularului grecesc. Este posibilă o transcriere eronată a lui Hesychios pentru un alt termen, care însă ne rămâne necunoscut. Singura variantă pe care o propunem este o scriere greşită pentru un posibil derivat de la substantivul κέγχρος „mei". Dacă însă cuvântul este scris corect, ar putea fi vorba de un împrumut.

34. ὁ κόλλαβος „Ştiftul"

Κόλλαβος este o plăcintă de mici dimensiuni şi subţire, un fel de grisină, probabil de forma ştiftului unei lire. Ştim aceasta pentru că numele ei, κόλλαβος, este folosit prin confuzie şi cu sensul lui κόλοψ[2] „cheie de întins coardele unei lire, ştift", aşa cum confirmă o glosă a lui Hesychios: (Hsch. *s.u.* κόλλοπι) κολλάβῳ. Forma κόλλαβος este una populară în -βος fără etimologie clară. Dacă sensul mai vechi este cel culinar, aşa cum se pare, atunci ar putea avea o legătură cu tipurile de pâine numite κόλλιξ „pâine de orz grosieră"[3] şi κολλύρα „pâine rotundă nedospită preparată din făină de orz"[4].

Numele acestei plăcinte este atestat exclusiv în Comedia Veche din secolul al V-lea a. În *Broaştele* lui Aristofan un sclav îl invită pe Herakles la banchet, spunându-i că zeiţa Persephona i-a pregătit o întreagă masă: pâini, piure de legume, un bou întreg, plăcinte simple (πλακοῦντες) şi κόλλαβοι: (Ar. *Ra*. 503-7)

ἡ γὰρ θεός σ′ ὡς ἐπύθεθ′ ἥκοντ′, εὐθέως
ἔπεττεν ἄρτους, ἥψε κατερεικτῶν χύτρας
ἔτνους δύ′ ἢ τρεῖς, βοῦν ἀπηνθράκιζ′ ὅλον,
πλακοῦντας ὤπτα,[5] κολλάβους.

Aceste plăcinte apar ca ultimul fel de mâncare şi în *Pacea*, atunci când Trigeu îi porunceşte unui sclav să aşeze în grabă masa: la aperitiv sunt servite plăcinte cu amidon[6], sturzi, iepuri şi aceleaşi κόλλαβοι: (*id. Pax* 1195-6)

Ἔπειτ′ ἐπιφόρει τοὺς ἀμύλους καὶ τὰς κίχλας
καὶ τῶν λαγῴων πολλὰ καὶ τοὺς κολλάβους.

---

[1] Dicţionarele etimologice nici nu înregistrează acest cuvânt.
[2] *Cf.* Luc. *DDeor.* 7, 4; Iamb. *VP* 26, 118.
[3] *Cf.* Hippon. 35, 6, Nicopho 13, numită Θεσσαλικός la Archestr. *Fr.* 4, 12.
[4] *Cf.* Ar. *Pax* 123 şi *Fr*. 413; Pl. *Poen*. 137; *id. Pers*. 90 (împrumutat în latină cu forma *collyra* şi cu diminutivul *collyrida*); LXX *2Re* 13, 6; *POxy.* 397 (sec. I p.); Ath. 111a. Lexiconul Suda glosează acelaşi cuvânt şi drept un tip de plăcintă: (Suid. *s.u*. κολλύρα) εἶδος ἄρτου [...] ἢ εἶδος πλακοῦντος. Glosarele latineşti echivalează κολλύρια cu numele unei turte de sacrificiu, *torunda* (*turunda u*. III, A, 20). Forma regularizată de sg. κολλύριον a ajuns prin asurzire κολλούριον şi apoi în ngr. το κουλούρι „covrig", de obicei presărat cu susan.
[5] Ediţia F. W. Hall & W. M. Geldart nu desparte prin virgulă πλακοῦντας ὤπτα de κολλάβους considerând πλακοῦντας κολλάβους o singură unitate semantică „plăcinte κόλλαβοι". Am urmat aici textul cu virgulă propus de către K. J. Dover, Oxford, Claredon Press, 1993, considerând că cele două tipuri de plăcinte sunt diferite.
[6] *V.* ἄμυλος II, C, 5.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

Κόλλαβος mai este atestat la Aristofan şi în două fragmente din piesa *Grataragii* (Ταγηνισταί); într-unul din ele fiecare om este îndemnat să ia câte o astfel de plăcintă (Ar. *fr.* 497 *ap.* Ath. 110f λαμβάνετε κόλλαβον ἕκαστος), iar în cel de-al doilea, mai amplu, nişte personaje sunt rugate să aducă la masă o combinaţie de mâncăruri inedită: intestine de porc de lapte împreună cu „plăcinte κόλλαβοι călduţe”: (*id*. *fr.* 506, *ap.* Ath. 110f)

εἰ δὴ μὴ πλευρὸν ἢ γλῶτταν ἢ
σπλῆνά γ᾽ ἢ νῆστιν, ἢ δέλφακος ὀπωρινῆς
ἠτριαίαν φέρετε δεῦρο μετὰ κολλάβων
χλιαρῶν.

Numele acestei plăcinte mai este atestat şi într-un fragment din piesa *Strălucirea* (Αὐγή) a comicului Philyllios, contemporan cu Aristofan. Textul este citat de Athenaios, care spune că aceste „pâini” (de fapt, plăcinte, după cum am văzut) se fac din grâu nou: (Ath. 110f) οἱ ἄρτοι οὗτοι ἐκ νέου πυροῦ, dând apoi ca exemplu versurile comediografului care foloseşte însă expresia τρίμηνος πυρός[1] „grâu semănat şi recoltat în trei luni”, numind în acelaşi timp plăcintele „de culoarea laptelui” şi „fierbinţi”: (Philyll. *fr.* 4, 1-2 Kock *ap.* Ath. 110f)

αὐτὸς φέρων πάρειμι πυρῶν ἐκγόνους τριμήνων
γαλακτοχρῶτας κολλάβους θερμούς.

În secolul al II-lea p. gramaticul Pollux atestă sintagma (Poll. 1, 248) ἄρτους κολλάβους, aceeaşi ca la Athenaios, reluată sub o altă formă de Pseudo-Zonaras: (Ps. Zonar. *s.u.* κόλλανοι) μικροὶ ἄρτοι. Lexiconul Suda spune că exista un tip de pâine de forma ştiftului unei lire cu acest nume, în timp ce alţii înţelegeau prin acelaşi cuvânt un tip de plăcintă pătrată sau o pâine mică: (Suid. *s.u.* κολλαβνους) τοὺς ἄρτους τοὺς ἐοικότας τὴν πλάσιν τοῖς κολλάβοις τῆς κιθάρας. οἱ δὲ εἶδος πλακοῦντος τετραγώνου ἢ ἄρτου μικροῦ.

35. τὰ κόλλυβα „Monedele”

Forma de plural κόλλυβα desemnează nişte plăcintuţe sau nişte bomboane, fiind o folosire figurată a substantivului ὁ / τὸ κόλλυβος / ον[2] „monedă mică, piesă mică de aur”, poate un împrumut semitic[3]. Cu siguranţă că forma monedelor a dus la folosirea acestui nume pentru a desemna produsele de patiserie, dar un rol trebuie să-l fi jucat şi apropierea fonetică de numele plăcintei κόλλαβος[4]. Cuvântul a fost împrumutat în latină, *collybus (-um*), atât cu sensul de monedă, cât şi cu cel culinar[5]. În neogreacă se moşteneşte κόλλυβα, cu aceeaşi formă de neutru plural desemnând un preparat culinar oferit cu ocazia înmormântării. Nu credem că moştenirea se face de la sensul de „monedă de aur”[6], aşezată pe mormânt, din moment ce sensul culinar era atestat încă din greacă veche. Forma grecească κόλλυβα a fost împrumutată în sl. *kolivo*, de unde în română *colivă*.

Singura atestare a numelui acestor plăcinţele apare în scoliile la piesa lui Aristofan *Ploutos*. Denumirea de κόλλυβα apare într-un comentariu pe care îl face scoliastul la două

[1] *Cf.* Thphr. *HP* 8, 1, 4 şi *CP* 4, 11, 1; *PCair.Zen.* 155, 6 (sec. III a.); Plu. *M.* 915e.
[2] Forma de neutru, de la care se formează numele plăcintei, este atestată la sg. la Poll. 9, 72.
[3] *Cf.* E. Masson, *Emprunts sémitiques*, 108-110.
[4] *V*. κόλλαβος II, C, 34.
[5] *V*. *collybus (-um*) III, B, 6.
[6] Această interpretare este dată de ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ, Λεξικό νέας ελληνικής γλώσσας, Athena, 1998. *s.u.* κόλλυβα.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

versuri, în care soţia lui Chremylos îl anunţă pe Carion că intră în casă pentru a căuta daruri de bun-venit (καταχύσματα), aşa cum se face pentru nişte sclavi abia cumpăraţi: (*Pl.* 768-9)

Γυ. Φέρε νυν, ἰοῦσ᾽ εἴσω κομίσω καταχύσματα
ὥσπερ νεωνήτοισιν ὀφθαλμοῖς ἐγώ.

Nota scoliastului îl explică de fapt pe καταχύσματα: obiceiul era ca atunci când un sclav intra pentru prima dată la stăpânul său, acesta din urmă să „răspândească" (κατάχυσμα = lucru răspândit) pe capul său o ghirlandă cu diverse bunătăţi, printre care frunze de palmier, plăcintele κόλλυβα, fructe uscate, smochine şi nuci, pe care sclavii le luau: (*Sch. in Ar. Pl.* 768) σύγκειται δὲ τὰ καταχύσματα ἀπὸ φοινίκων, **κολλύβων**, τρωγαλίων, ἰσχάδων καὶ καρύων, ἅπερ ἥρπαζον οἱ σύνδουλοι. κυρίως δὲ ἐλέγοντο, ὅτε δοῦλον ἠγόραζον· ἔφερον γὰρ αὐτὸν παρὰ τὴν ἑστίαν καὶ καθίζοντες κατὰ τῆς κεφαλῆς κατέχεον **κόλλυβα** καὶ ἰσχάδας, καὶ φοίνικας, καὶ τρωγάλια καὶ ἄλλα τραγήματα, καὶ οἱ σύνδουλοι ταῦτα ἥρπαζον. ἐλέγοντο οὖν ταῦτα καταχύσματα. Nu ştim cu exactitate în ce epocă a fost redactată această scolie, dar ea este, ca şi celelalte scolii la Aristofan, rodul comentariilor savanţilor alexandrini, databile înaintea erei noastre[1], poate în secolul al III-lea a., atunci când se alcătuieşte canonul pieselor comediografului. În această epocă trebuie să se fi creat acest neutru plural cu sensul figurat de plăcintuţe, în vremea lui Aristofan κόλλυβος având încă sensul de „monedă"[2]. Mult mai târziu Hesychios echivalează (Hsch. *s.u.* κόλλυβα) τρωγάλια „cele servite la desert, fructe uscate", inspirându-se poate chiar din scolia la Ploutos.

36. **ἡ κοπτή / ὁ κοπτοπλακοῦς** „Plăcinta pisată"

Κοπτή (*sc.* πλακοῦς) este un fel de fursec presărat cu susan pisat. Numele lui reprezintă o substantivizare a adjectivului κοπτός „pisat", un derivat de la verbul κόπτω „a tăia"; o altă denumire pentru acest tip de biscuit ar putea fi κοπτοπλακοῦς, care este un compus din κοπτή şi πλακοῦς „plăcintă"; această formă este atestată o singură dată în greacă la Chrysippos din Tyana, care se inspiră din surse latineşti, putând fi astfel mai degrabă un împrumut din lat. *coptoplacenta*[3]*,* la rândul său împrumutat dintr-un gr. *κοπτοπλακοῦς neatestat. Forma simplă κοπτή a fost şi ea împrumutată în latinescul *copta*[4]. Marţial spune că reţeta era originară din insula Rhodos (Mart. 14, 69). Vânzătorul unor asemenea plăcinte pare să se fi numit κοπτοπώλης, aşa cum reiese dintr-o inscripţie (*AS* 20, 43, nr. 13) de secol II-III p., găsită în sanctuarul zeului frigian Men din Kara Kuyu în Pisidia[5].

Atestările numelor acestui tip de biscuit-plăcintă nu sunt mai vechi de secolul al IV-a a. Este posibil însă ca, înainte de această perioadă, plăcinta să fi purtat numele de ἁμαξίς „cărucior"[6], aşa cum reiese dintr-o scolie la textul lui Aristofan: (*Sch. in Ar. Nu.* 864a beta)[7] ἁμαξὶς δὲ πλακοῦντος εἶδος, ἣν νῦν κοπτήν φαμεν.

Κοπτή apare într-un citat păstrat de către Athenaios din lucrarea *Despre ghicitori* (Περὶ γρίφων) a lui Clearchos, unul dintre discipolii lui Aristotel din secolul al IV-lea a. Numele biscuitului este menţionat într-o enumerare de alte produse de patiserie şi de ingrediente: (Clearch. 63-5 *ap.* Ath. 649a)

---

[1] *Cf.* M. Albert Martin, *Les scolies du manuscrit d'Aristophane à Ravenne; étude et collation*, Paris, 1882.
[2] *Cf.* Ar. *Pax* 1200.
[3] *V. coptoplacenta* III, B, 8.
[4] *V. copta* III, B, 7.
[5] *Cf.* Anna Morpurgo Davies & Barbara Levick, *ΚΟΠΤΟΠΩΛΗΣ*, în *The Classical Review*, vol. 21, nr. 2, pp. 162-166, 1971.
[6] *V.* ἁμαξίς III, C, 2.
[7] Textul este reluat identic de Suid. *s.u.* ἁμαξίς şi Ps. Zonar. *s.u.* ἁμαξίς (sic!).

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

„ἐπί τε τῶν τραγημάτων ὁμοίως·
ἄμης[1], πλακοῦς[2], ἔντιλτος[3], ἴτριον[4], ῥόα,
ὠὸν, ἐρέβινθος, σησάμη, κοπτή, βότρυς" […]
ταῦτα μὲν ὁ Κλέαρχος.

Este semnificativ faptul că numele biscuitului κοπτή este aşezat lângă cel al susanului (σησάμη), din care este el însuşi preparat; σησάμη ar putea fi însă o grafie falsă pentru numele turtei σησαμῆ[5], alt produs de patiserie preparat cu susan, în cazul acesta alăturându-se două produse de patiserie preparate cu acelaşi ingredient.

Într-un fragment din piesa *Porţile* (Πύλαι) a comediografului tot din secolul al IV-lea a., Sopater, numit de către Athenaios φλυακογράφος „autor de bufonerii", se sugerează că acelaşi tip de biscuit era preparat cu mac (μήκων): (Sopat. 17, 1-2 *ap.* Ath. 649a) Ὁ δὲ φλυακογράφος Σώπατρος ἐν τῷ ἐπιγραφομένῳ Πύλαι δράματί φησι·

Τίς δ' ἀναρίθμου μήκωνος εὗρε κοπτὰς,
ἢ κνηκοπύρους ἡδονὰς τραγημάτων ἔμιξεν;

Mult mai târziu, în secolul al II-lea p.[6], într-o epigramă atribuită lui Stratonos în *Anthologia Graeca* numele de κοπτή apare din nou alături de numele susanului (σήσαμον): (*AG* 12, 212-3 [Strat.])

οὐκέτι σοι κοπτῆς φίλιαι πλάκες οὐδὲ μελιχρὰ
σήσαμα καὶ καρύων παίγνιος εὐστοχίη.

Este de remarcat şi formula κοπτῆς (φίλιαι) πλάκες, în care lexicologii au văzut fie numele unei plăcinte πλάξ, care, de la sensul de „suprafaţă largă şi plată", „câmpie", „mare", „platou al unui munte", ar primi aici în mod excepţional sensul de plăcintă[7] – nu se explică însă ce sens ar mai primi κοπτής -, fie întreaga formulă, κοπτῆς πλάκες, ar fi echivalentă cu πλακοῦντες[8], denumire însă generică pentru orice tip de plăcintă. Credem însă că soluţia trebuie găsită între alte două posibilităţi: fie interpretarea lui πλάξ[9] ca având sensul de „felie" şi atunci întreaga formulă ar trebui tradusă prin „felii «dragi» de plăcintă cu susan", fie – *lectio difficilior* – a considera că avem de-a face cu o tmeză poetică pentru ceea ce ar fi trebuit să fie κοπτοπλακοῦς. Acest cuvânt, aşa cum am mai spus, este atestat în greacă o singură dată în secolul I p. la Chrysippos din Tyana (Chrysipp. Tyan. *ap.* Ath 647f), fiind în acel context probabil un împrumut din lat. *coptoplacenta,* el însuşi un împrumut mai vechi dintr-un cuvânt grecesc neatestat. Κοπτοπλακοῦς este, credem, una şi aceeaşi plăcintă cu κοπτή. Există şi ipoteza ca forma κοπτοπλακοῦς să fie un alt nume al turtei γάστρις[10], descrisă în amănunt de către Chrysippos în continuarea acestui nume *(ibid.)*, de altfel izolat în context.

---

[1] *V.* ἄμης II, C, 3.
[2] *V.* πλακοῦς II, C, 1.
[3] *V.* ἔντιλτος II, C, 22.
[4] *V.* ἴτριον II, A, a, 27.
[5] *V.* σησαμῆ II, A, a, 40.
[6] *Cf.* în acelaşi secol atestarea cuvântului la Artemidoros în formula (Artem. 1, 72) κοπταὶ σησαμῖδες, plăcinte despre care spune că sunt aducătoare de veşti bune; în aceeaşi perioadă *cf. POxy.* 113, 31.
[7] *V.* dicţionarul Bailly *s.u.* πλάξ, „gâteau plat".
[8] *V.* dicţionarul *LSJ s.u.* πλάξ, κοπτῆς πλάκες = πλακοῦντες.
[9] Πλάξ poate fi uşor apropiat de alte cuvinte înrudite ca sens cu ideea de plat: cuvinte germanice precum norv. *flag* „lărgime", v. isl. *floga* „strat de pământ", cu vocalism lung v. nor. *flo* „strat", germ. *Flüche* „zid stîncos"; în baltică lit. *plakanas* „plat", *plokas* „vatră"; în latină poate fi apropiat de *plancus* „cu picioarele plate", formaţie populară cu infix nazal. De la πλάξ cel mai important derivat este πλακοῦς, numele generic al „plăcintei", propriu-zis „cea întinsă".
[10] *V.* γάστρις II, A, a, 8.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

Mult mai târziu, în secolul al VI-lea p., medicul Alexander Trallianus, inspirându-se probabil din Oribasius[1], aminteşte în *Therapeutika* despre posibilitatea de a orna această plăcintă şi cu seminţe de pin, migdale sau fistic, considerând că ea are rolul terapeutic de vindecare a inflamaţiei: (Alex. Trall. *Therap.* 1, 545, 9) τοὺς δὲ πλακοῦντας καθ᾽ ὅλου φευγέτωσαν καὶ τὰς κοπτὰς τὰς ἐχούσας τὸν στρόβιλον, τὰς δ᾽ ἀπ᾽ ἀμυγδάλων ἢ πιστακίων συγκειμένας οὐ δεῖ φεύγειν· ἔχουσι γὰρ αἱ τοιαῦται καθαρτικόν τι τοῦ φλέγματος.

Este de remarcat că el face o diferenţă clară între τοὺς πλακοῦντας şi τὰς κοπτὰς, încă o dovadă că echivalarea propusă de LSJ între κοπτῆς πλάκες şi πλακοῦντες la exemplul din Stratonos nu se susţine.

37. ὁ κοτυλίσκος „Cupa”

Κοτυλίσκος este o plăcintă, probabil de forma unui anumit tip de cupe. Numele produsului culinar este o folosire figurată pentru substantivul cu formă omonimă ce denumeşte în comedie un tip de cupă adâncă, folosită la sărbătorile în onoarea lui Bacchus[2]. Numele ei este un derivat diminutival de la κοτύλη „cavitate, scobitură”, denumind în acelaşi timp şi o măsură de capacitate pentru substanţe lichide sau solide[3], termen obscur de pus poate în legătură cu κοττίς „occiput, proeminenţă osoasă situată în partea posterioară şi inferioară a craniului, care este legată de vertebrele gâtului”.

Sensul de plăcintă al lui κοτυλίσκος este cu siguranţă unul secundar, plecând probabil de la imaginea vasului scobit de forma căruia ar fi putut fi produsul de patiserie sau poate de la faptul că într-un asemenea vas se gătea sau se servea un preparat culinar, care astfel i-a luat numele. Singura atestare a lui κοτυλίσκος cu sensul de plăcintă apare la Heracleon din Ephes, un gramatic din secolul I p., citat de către Athenaios: (Heracl. p. 7 *ap*. Ath. 647b) Κοτυλίσκοι. Ἡρακλέων ὁ Ἐφέσιος πλακοῦντάς τινάς φησιν οὕτω καλεῖσθαι, τοὺς ἐκ τρίτου μέρους τῆς χοίνικος γινομένους. Unica informaţie, aşadar, despre această plăcintă este că ea se compunea din a treia parte dintr-o χοῖνιξ, care desemnează o măsură de grâu[4] în cantitate de patru κοτύλαι (*u. supra*), raţia zilnică a unui om, potrivit lui Herodot[5]. Numele plăcintei trebuie să fi fost influenţat în mod egal şi de măsura de capacitate κοτύλη, aşa cum a fost şi de al vasului κοτυλίσκος.

38. τὸ κρῆϊον / κρεῖον „Butucul” – „Fagurele”

Κρῆϊον, formă ionică pentru atticul κρεῖον, este numele unei plăcinte folosite în ceremonialul nupţial. Etimologia celor două nume nu este sigură: κρῆϊον este fie un derivat diminutival de la κρέας „carne” şi desemnează propriu-zis „butucul pe care se taie carnea”[6], folosit însă şi cu sensul lui κρέας[7]; numele preparatului culinar ar proveni astfel tocmai de la forma acestui butuc; fie κρῆϊον este rezultatul unei metateze pentru κηρίον „fagure”[8], plăcinta plăcinta fiind în mod sigur una servită cu miere; numele ar putea proveni şi de la forma fagurelui. Această ultimă ipoteză, deşi se susţine mai bine din punctul de vedere al sensului, are dezavantajul că nu există nici o menţiune a numelui κηρίον „fagure” cu sensul de plăcintă.

---

[1] *Cf.* Orib. 45, 29, 52, de unde rezultă că avea în compoziţie şi miere.
[2] *Cf.* Ar. *fr.* 380, 1 *ap.* Ath. 476c; sau cu forma de neutru κοτυλίσκιον la Ar. *Ach.* 459.
[3] = 6 κύαθοι sau ½ ξέστης, în jur de ¼ litri.
[4] *Cf. Od.* 19, 28.
[5] Hdt. 7, 187; în particular pentru un sclav la Th. 4, 16.
[6] *Cf. Il*. 9, 206.
[7] *Cf.* Euph. 155.
[8] Ipoteză preferată de traducerea din Athenaios a lui Luciano Canfora *cf*. p. 1670. *Cf*. de asemenea Garcia Soler, M[a].J., 2001, p. 387.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

Cea mai veche atestare a numelui plăcintei apare sub forma κρήϊον la poetul şi gramaticul deopotrivă Philetas din Cos în secolele IV-III a. Într-un fragment din lucrarea *Cuvinte dezordonate* (῎Ατακτοι) el spune că plăcinta era coaptă pe cărbuni şi servită cu miere, fiind mâncată împreună cu prietenii: (Philet. 9 Kuchenmüller *ap.* Ath. 645d) „ὀπτᾶται δ᾽ ἐν ἄνθραξιν, καὶ καλοῦνται ἐπ᾽ αὐτὸν οἱ φίλοι, παρατίθεται δὲ μετὰ μέλιτος," ὥς φησιν Φιλητᾶς ἐν ᾽Ατάκτοις. Fragmentul din Philetas este citat de către Athenaios care, în introducere, spune că este vorba de un tip de plăcintă din Argos care era oferită mirelui la nuntă de către mireasă. De remarcat, în acelaşi timp, că descrierea lui Athenaios ezită în a denumi acest produs πλακοῦς „plăcintă" sau ἄρτος „pâine", nemaiştiindu-se la acea dată ce desemna: (Ath. 645d) ΚΡΗΙΟΝ πλακοῦς, ἄρτος, ὃν ᾽Αργεῖοι παρὰ τῆς νύμφης πρὸς τὸν νυμφίον φέρουσιν. Nu este exclus ca „plăcinta fagure" să fie încărcată de conotaţii erotice, ţinându-se seama, pe de o parte, de rolul jucat de aceasta în ritualul nupţial, pe de altă parte, de definirea ei drept un tip de πλακοῦς, termen el însuşi încărcat cu conotaţii metaforice din acelaşi registru, mai ales în comedia din secolul al V-lea a[1].

În sprijinul acestei ipoteze poate fi menţionat şi fragmentul din *Satyriconul* lui Petronius, în care este adusă invitaţilor o tavă cu semnele zodiacale, dublate fiecare de câte un aliment semnificativ. Pe talgerele Balanţei erau aşezate două plăcinte, *scribilīta* şi *placenta*, una cu miere, alta fără[2], iar în mijloc tăvii se afla o brazdă de pământ tăiată care susţinea un *fagure de miere*: (Petr. 35, 5-6) *in medio autem caespes cum herbis excisus fauum sustinebat*. Fagurele în acest aranjament este în mod evident o imagine licenţioasă trimiţând la sexul femeiesc, iar *placenta* (care continuă în latină grecescul πλακοῦς), preparată cu multă miere, se încadrează în acelaşi registru.

Dintre lexicografi singurul care atestă sensul de plăcintă al acestui nume este Hesychios în secolul al V-lea p., dar numai la forma de plural: (Hsch. *s.u.* κρήϊα) ζῴδια, ceea ar putea desemna „plăcinte în formă de animale"[3], probabil animalele care reprezintă zodiile. Forma de singular apare şi ea citată, dar numai cu sensul de „bucată de carne" sau un „tip de cazan pentru gătit carnea": (Hsch. *s.u.* κρήϊον) ἐπίκοπον, κρεοδόχον λέβητα[4]. Forma attică κρεῖον apare glosată cu sensul de plăcintă numai în lexiconul din secolul al XII-lea p. *Etymologicum Magnum* (*EM* 537, 3) τὸν ἐκ στέατος πλακοῦντα, cu precizarea că printre ingrediente se afla şi untura (στέαρ)[5].

39. ἡ κριβάνη / ὁ κριβάνης / τὸ κρίβανον „Cazanul"

Κριβάνη este un soi de plăcintă coaptă într-un anumit de tip de cazan. Singurele forme atestate ale numelui acestui preparat sunt cele de acuzativ plural κριβάνας şi κρίβανα (*u. infra*), fără să se poată afirma cu certitudine dacă cea dintâi provine de la un nominativ singular ἡ κριβάνη sau ὁ κριβάνης. Oricum ar fi, este vorba de un derivat de la ὁ κρίβανος[6] κρίβανος[6] (cu varianta neutră κρίβανον[7]) / κλίβανος[8] ce desemna iniţial un recipient de teracotă sau bronz mai larg la bază decât în partea de sus, prevăzut cu toarte, acoperit cu cenuşă pentru a coace în el diverse alimente, în special pâine[9]. Κρίβανος este un termen

---

[1] *Cf. s.u.* πλακοῦς II, C, 1.
[2] *Cf. scribilīta* III, B, 29 şi *placenta* III, B, 1.
[3] *Cf. LSJ s.u.*
[4] *Cf.* Paus. Gr. 43, 1 şi Suid. *s.u.*
[5] Alte dulciuri gătite cu untură erau: ἀρτολάγανον şi **catīllus ornatus* (κάτιλλος ὀρνᾶτος) *V.* II, C, 9 şi III, B, 5. De asemenea pâinea ἄρτος στρεπτίκιος „pâine din aluat făcut cu lapte, piper şi untură". *Cf.* pentru στέαρ Arist. *PA* 651a26; *Id. HA* 320a21; Alex. *fr.* 84 Kassel-Austin *ap.* Ath. 326e; Gal. 6, 678-9 Kühn; Ath. 113d şi 647e.
[6] Forma attică, *cf.* Ar. *Vesp*. 1153, Paus. 9, 39, *etc.*
[7] *V. Cf.* Pherecr. 169, 1 Kock.
[8] Forma dorică potrivit cu *EM* 538, 19, *cf.* Epich. 143.
[9] De unde şi numele pâinii ἄρτος κριβανίτης / κριβανωτός ἄρτος. *V. infra*.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

tehnic obscur, apropiat de got. *hlaifs,* v. g. s. *hleib* „pâine” şi chiar de lat. *libum*[1] „tip de turtă de sacrificiu”[2]; a fost considerat şi ca posibil împrumut semitic[3].

Singurele atestări ale numelui acestei plăcinte apar citate de către istoricul Sosibios din Sparta (sec. III a.) şi gramaticul Apollodoros din Athena (sec. II a.) (*ap.* Ath.), fiind extrase din poemele liricului Alcman (sec. VII a.). Sosibios afirmă că ele erau specific laconiene şi că aveau „forma unui sân” (μαστοειδεῖς), fiind folosite la banchetele femeilor şi servite cu ocazia cântării unui encomion în cinstea unei fecioare din partea celor care o urmau într-un cor: (Sosib. 19a2, Apollod. *fr*. 201, 1 *ap.* Ath. 646a) ΚΡΙΒΑΝΑΣ πλακοῦντας τινας ὀνομαστικῶς Ἀπολλόδωρος παρ᾽ Ἀλκμᾶνι. ὁμοίως καὶ Σωσίβιος ἐν γ΄ περὶ Ἀλκᾶνος, τῷ σχήματι μαστοειδεῖς εἶναι φάσκων αὐτούς, χρῆσθαι δ΄ αὐτοῖς Λάκωνας πρὸς τὰς τῶν γυναικῶν ἑστιάσεις, περιφέρειν τ΄ αὐτούς, ὅταν μέλλωσιν ᾄδειν τὸ παρεσκευασμένον ἐγκώμιον τῆς Παρθένου αἱ ἐν τῷ χορῷ ἀκόλουθοι.

A doua atestare a numelui plăcintei este prilejuită de comentarea unui vers din Alcman (Alcm. *fr*. 94, 1), unde Sosibios, sau Athenaios care-l citează, este posibil să confunde termenul folosit de poet, κριβανωτώς (un tip de pâine[4]), cu cel al plăcintei, pe care o citează cu forma de plural κρίβανα: (Sosib. 19b1 *ap.* Ath. 115a) „θριδακίσκας[5] τε καὶ κριβανωτώς”. Σωσίβιος δ΄ ἐν γ΄ περὶ Ἀλκμᾶνος κρίβανά φησι λέγεσθαι πλακοῦντάς τινας τῷ σχήματι μαστοειδεῖς. Practic Athenaios reia fragmentul citat anterior sub o formă concisă, nepotrivită însă după versul citat, de vreme ce κριβανωτώς desemna mai degrabă un tip de pâine decât unul de plăcintă. Lexicograful Hesychios va prelua din textul lui Athenaios: (Hsch. *s.u.* κριβάνας) πλακοῦντάς τινας, trimiţând la fragmentul din Alcman.

40. ὁ κριμνίτης / κριμνῆστις „Plăcinta din făină de orz”

Κριμνίτης (*sc*. πλακοῦς) este o plăcintă preparată din făină de orz. Numele ei este un derivat adjectival de la κρῖμνον „făină de orz măcinată grosier”[6] cu sufixul -της specific numelor de produse de patiserie[7], cu posibilă legătură etimologică cu κρῖ, κριθή „orz”, apropiere, care, însă, se explică greu din punct de vedere morfologic[8]; este mai plauzibilă apropierea lui κρι-μν-ον de κρι- din κρίνω „a cerne”; cuvântul ar putea desemna astfel ce rămîne după măcinare. Acelaşi nume κριμνίτης desemna şi un tip de pâine (*sc*. ἄρτος) din Tessalia, distincţia dintre cele două sensuri fiind probabil greu de făcut încă din antichitate[9]. Forma κριμνῆστις atestată numai de lexiconul lui Hesychios şi glosată simplu „tip de plăcintă” (Hsch. *s.u.* κριμνῆστις) πλακοῦντος εἶδος, comportă un sufix împrumutat compuşilor rădăcinii ἐδ- „a mânca”. Denumea probabil aceeaşi plăcintă ca şi κριμνίτης[10].

Sensul de produs de patiserie al lui κριμνίτης este atestat în tratatul *Despre Plăcinte* (Περὶ Πλακούντων) al autorului opsartitic Iatrocles. Din acesta citează Athenaios, precizând legătura dintre numele făinii de orz κρῖμνον şi numele plăcintei: (Iatrocl. *ap*. Ath. 646a) ΚΡΙΜΝΙΤΗΣ πλακοῦς ποιὸς διὰ κρίμνων γινόμενος, ὡς Ἰατροκλῆς ἐν τῷ περὶ Πλακούντων ἀναγράφει. Din Athenaios se inspiră cu siguranţă, în secolul al XII-lea p., şi episcopul Eustathius în comentariul său la *Odysseia,* atunci când oferă cu alte cuvinte aceeaşi

---

[1] *V*. *libum* III, A, 1.
[2] *V*. Russu, *St. Cl.* 7, 1965, p. 114 şi Hester, *Lingua*, 13, 1965, p. 373.
[3] H. Lewy, *Die semitischen Fremdwörter im Griechischen*, Berlin, 1895, p. 105.
[4] *Cf.* ἄρτος κριβανίτης / κριβανωτός ἄρτος la Ar. *Pl*. 765; *id*. *fr*. 125; Epich. 52; Gal. *De alim. fac.*6, 489, 8, *etc.*
[5] *V*. θριδακίνη II, B, 14.
[6] *Cf.* Mai nutritivă decât cea de grâu potrivit medicilor antici, dar mai greu digerabilă, *u.* Hp. *ap*. Gal. 19, 115. *Cf*. de asemenea Eup. 11, 5; Arist. *HA* 501^{b}31; *PRyl*. 280 (sec. II p.).
[7] *Cf.* G. Redard, *Les noms grecs en -της*, *KZ*, p. 90.
[8] *Cf.* Schwyzer, 1, 524.
[9] *Cf.* Archestr. *fr*. 4 Montanari = 4, 13 Brandt *ap*. Ath. 112b.
[10] Ediţia Latte a lexiconului citeşte în acest pasaj tot forma κριμνίτης.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

informaţie: (Eust. *Od.* 1, 44, 12) τὸ κρῖμνον οὗ παράγωγον ὁ κριμνίτης πλακοῦς. Nici un alt lexicon antic nu înregistrează acest cuvânt, semn al dispariţiei sale timpurii din texte.

41. τὰ κροτητά „Plăcintele crocante"

Κροτητά sunt un tip de plăcinte-biscuit bine însiropate în miere. Numele lor este o substantivizare la neutru plural a adjectivului verbal κροτητός „care este lovit, care răsună"[1], un derivat de la verbul κροτέω „a lovi". Forma substantivizată de neutru plural este atestată şi la Theophrast cu sensul de „drumuri bine bătute"[2]. Numele plăcintei trimite astfel la o posibilă posibilă consistenţă crocantă a acesteia.

Singura atestare a lui κροτητά cu sens culinar datează din secolul al V-lea a. într-un fragment din piesa *Cretanele* (Κρῆτται) a lui Euripide. Athenaios îl citează pentru a face trecerea la discuţia despre mâncărurile servite în a doua parte a mesei, introducând înaintea fragmentului în mod sugestiv un vers din „Hippolit" (adresat în piesă Fedrei de către doică) (v. 436): αἱ δεύτεραί πως φροντίδες σοφώτεραι „gândurile ce-ţi vin a doua oară sunt mai înţelepte", aşa cum sunt şi bucatele ce vin mai apoi la masă: (E. *fr.* 467, 1-5 *ap.* Ath. 640b[3])

τί γὰρ ποθεῖ τράπεζα; τῷ δ' οὐ βρίθεται;
πλήρης μὲν ὄψων ποντίων, πάρεισι δὲ
μόσχων τέρειναι σάρκες χηνεία[4] τε δαὶς
καὶ πεπτὰ καὶ **κροτητὰ** τῆς ξουθοπτέρου
πελάνῳ μελίσσης ἀφθόνως δεδευμένα.

O masă „îşi doreşte", conform fragmentului, să fie plină de mâncăruri marine, carne de viţel şi gâscă, dulciuri gătite în cuptor (πεπτά) şi „plăcinte crocante însiropate din belşug de licoarea albinei cea cu aripi de aur". Exprimarea poetică lasă să se înţeleagă că aceste preparate erau în mod uzual acoperite cu miere, poate tocmai datorită consistenţei lor tari, ce impunea o înmuiere prealabilă a produsului. După Euripide nici un alt autor nu mai atestă numele plăcintei şi nici lexicografii nu înregistrează cuvântul cu acest sens.

42. τὸ λάγανον / τὸ λαγάνιον „Plăcinta moale"

Conform definiţiei date de către Hesychios, λάγανον este o plăcintuţă preparată din floarea făinii de grâu (σεμίδαλις) şi prăjită în ulei: (Hsch. *s.u.* λάγανα) εἶδος πλακουνταρίου, […] ἀπὸ σεμιδάλεως ἐν ἐλαίῳ τηγανιζόμενον. Numele ei[5] este un derivat de la verbul λαγαίω „a lăsa (moale)", *cf.* adj. λαγαρός „flasc, moale", din acelaşi radical cu λήγω „a înceta", din radicalul **sleg-* / **slag-* „larg", *cf*. lat. *laxus* „larg, destins". Λαγάνιον este derivatul diminutival. Λάγανον este împrumutat în latină cu forma *laganum* (-*us*), cu acelaşi sens culinar[6].

Numele acestei plăcinte este atestat începând cu secolul al IV-lea a. la autorul de parodii Matro din Pitana într-un fragment pe care îl citează Athenaios referitor la îngrăşarea păsărilor. Acestea sunt îndesate cu λάγανα prin partea din spate. Cu siguranţă că este vorba de

[1] *Cf.* A. *Ch*. 428 sau, despre un instrument muzical, la S. *fr*. 241, 1.
[2] Thphr. *HP* 6, 6, 10.
[3] Ultimele două versuri sunt citate şi de către Plutarh (Plu. *M.* 1097d).
[4] Am păstrat în text varianta dată de către Athenaios, deşi comportă o eroare metrică (un spondeu pe locul patru). Meineke propune înlocuirea lui χηνεία cu ἀρνεία „de miel", variantă acceptată de ediţia Kaibel.
[5] Λάγανον se moşteneşte cu schimbare de gen în ngr. η λαγάνα „pâine nedospită" care se mănâncă tradiţional în Duminica Mare. Sensul este acelaşi ca în Septuaginta, *u*. *infra*.
[6] *V. laganum* II, B, 20.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

o plăcintă de mici dimensiuni şi probabil moale, dacă ţinem seama şi de etimologia numelui ei: (Matro *Parod. fr.* 4, *ap.* Ath. 656f)

Ὡς ἔφαθ᾽· οἱ δ᾽ ἐγέλασσαν, ἐπήνεικάν τ᾽ ἐπὶ τούτῳ
σιτευτὰς ὄρνιθας ἐπ᾽ ἀργυρέοισι πίναξιν,
ἄτριχας, οἰετέας, λαγάνοις κατὰ νῶτον ἴσας.

În aceeaşi perioadă medicul Diocles din Carystios compară această plăcintă cu un fel de peşti mici (ἐπανθρακίς), care se mâncau fripţi pe cărbuni, aşa cum reiese dintr-un fragment păstrat de către Athenaios: (Diocl. *fr.* 116a *ap.* Ath. 110a) τῆς δ᾽ ἐπανθρακίδος Διοκλῆς ὁ Καρύστιος ἐν πρώτῃ Ὑγιεινῶν, οὑτωσὶ λέγων· „Ἡ δ᾽ ἐπανθρακίς ἐστι τῶν λαγάνων ἀπαλωτέρα. […]”. O altă lecţiune la textul lui Athenaios are în loc de ἐπανθρακίς, numele peştelui, forma ἀπανθρακίς, numele altei turte coapte pe cărbuni[1]. Astfel, sensul ar putea fi că turta ἀπανθρακίς era mai moale decât λάγανον. De fapt, cele două cuvinte se confundau încă din antichitate, fiind derivaţi regresivi de la verbele ἀνθρακίζω[2] şi ἐπανθρακίζω[3], ambele cu sensul de „a coace pe cărbuni”.

În secolul al III-lea[4] a. traducătorii care au editat *Septuaginta* (LXX) au folosit numele numele acestei plăcinte pentru a reda ebr. *r^{e}qiqim*, ce desemna un fel de turtiţă foarte mică pe care arabii o prepară şi astăzi. Astfel, numele plăcintei apare în formula λάγανα ἄζυμα „turte nedospite”, ca în *Le.* 2, 4[5], tradusă apoi în *Vulgata* în formula *lagana azyma*. Eliminarea expresă a oricărui ferment din prepararea acestor turte se explică prin convingerea că alterarea caracterului natural al ofrandei ar fi însemnat profanarea ei. De asemenea, este de amintit şi un fragment unde λάγανον are menţiunea ἀπὸ τηγάνου „prăjită în tigaie” şi apare alături de numele a două tipuri de pâine, κολλυρίς[6] şi ἐσχαρίτης[7]: (LXX, *2Re* 6, 19) καὶ διεμέρισεν παντὶ τῷ λαῷ εἰς πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ Ισραηλ ἀπὸ Δαν ἕως Βηρσαβεε ἀπὸ ἀνδρὸς ἕως γυναικὸς ἑκάστῳ κολλυρίδα ἄρτου καὶ ἐσχαρίτην καὶ λάγανον ἀπὸ τηγάνου[8]. În secolul I p. Flavius Josephus reia în *Antichităţi Iudaice* pasajul din *LXX*, modificând însă expresia ἀπὸ τηγάνου cu adjectivul τηγανιστόν: (J. *AJ* 7, 86, 5) διαδοὺς κολλυρίδα ἄρτου καὶ ἐσχαρίτην καὶ λάγανον τηγανιστὸν καὶ μερίδα θύματος.

Tot în secolul I p. Chrysippos din Tyana, πεμματολόγος „specialistul în turte” cum îl numeşte Athenaios, foloseşte λάγανον cu sensul special de „blat” sau „foaie de cocă” (*cf.* lat. *tractum*): (Chrysipp. Tyan. *ap*. Ath. 647e) καὶ πάλιν τρίψας ἕλκυσον λάγανον καὶ λειάνας ἐκτεμὼν κατάτεμνε καὶ ἕψε εἰς ἔλαιον θερμότατον εἰς ἠθμὸν βαλὼν τὰ κατακεκομμένα. Acest sens se explică mai degrabă printr-o traducere în greacă a termenului latinesc *laganum*, împrumut el însuşi din greacă, care primise acest înţeles începând cu reţetele lui Apicius (Apic. §§ 141-2)[9]. Acelaşi sens de blat este atestat şi de forma diminutivală λαγάνιον[10] în reţeta turtei γάστρις[11]: (Chrysipp. Tyan. *ap*. Ath. 648a) εἶτα σήσαμον λευκὸν τρίψας μάλαξον μέλιτι ἡψημένῳ καὶ ἕλκυσον λαγάνια δύο καὶ ἓν

---

[1] *V*. ἀπανθρακίς II, A, a, 5.
[2] *Cf.* Ar. *Pax* 1136.
[3] *Cf.* Cratin. 143, 2 Kock.
[4] În aceeaşi perioadă sunt de menţionat şi două atestări papirologice: *PCair.Zen*. 569, 89 εἰς τὰ Δημέου λαγάνων χοῖνιξ şi 707, 6 σὺν λαγάνοις χοίνικες. Pentru χοῖνιξ *u. supra s. u.* κοτυλίσκος.
[5] *Cf.* şi LXX *Ex*. 29, 2 şi 23; *id. Le*. 7, 12; *id. Num.* 6, 15 şi 19; *id. Paral.* 23, 29.
[6] Κολλυρίς este diminutivul de la κολλύρα (*u. s.u.* II, C, 34). *Cf.* LXX *2Re* 6, 19.
[7] Ὁ ἄρτος ἐσχαρίτης era un fel de pâine-prăjitură, preparată din făină, ulei şi alte ingrediente şi coaptă pe cenuşă, fiind un derivat de la ἐσχάρα „cămin, vatră”. *Cf.* Hp. *Vict*. 2, 42; Antid. 3 Kassel-Austin; Crobyl. 2; LXX *2Re.* 6, 19; J. *AJ* 7, 4, 2.
[8] În textul ebraic alimentele împărţite sunt: o plăcintă, o turtă de smochine şi o turtă cu stafide. *Cf. Septuaginta*, vol. 2, p. 381, în nota la 6, 19.
[9] *V. laganum* II, B, 20.
[10] Forma diminutivală mai este atestată şi într-un papir din secolul II p.: *UPZ* 89, 2 λαγάνια.
[11] *V.* γάστρις II, A, a, 8.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

θὲς ὑποκάτω καὶ τὸ ἄλλο ἐπάνω, ἵνα τὸ μέλαν εἰς μέσον γένηται, εὖ ῥύθμισόν τε αὐτό. Latinescul *laganum*, de origine greacă cum am văzut, este astfel reîmprumutat în greacă cu un sens diferit.

Începând cu secolul al II-lea[1] p. λάγανον este din nou folosit cu sensul său iniţial de plăcintă, semn că cel de „blat" sau „foaie de cocă", atestat la Chrysippos din Tyana, se datora unei influenţe a limbii latine. Medicul Galenos spune că λάγανον ajunsese să desemneze o categorie mai puţin apreciată a turtei ἴτριον[2], fiind un sinonim al numelui plăcintei ῥύημα[3]: (Gal. *De alim. fac.* 6, 492[4]) διττὸν δὲ τῶν ἰτρίων τὸ εἶδος, ἄμεινον μέν, ὃ καλοῦσι ῥυήματα, φαυλότερον δὲ τὰ λάγανα.

În secolul II-III p.[5] Athenaios caracterizează această plăcintă ca fiind ἐλαφρόν „uşoară" şi ἄτροφον „nehrănitoare", comparând-o cu acelaşi tip de peşte bun pentru fript (ἐπανθρακίς). În sprijinul afirmaţiei sale el citează sfârşitul unui vers din *Adunarea Femeilor* (Ἐκκλησιάζουσαι) a lui Aristofan: (Ath. 110a) Λάγανον. Τοῦτο ἐλαφρόν τ᾽ ἐστὶ καὶ ἄτροφον, καὶ μᾶλλον αὐτοῦ ἔτι ἡ ἐπανθρακὶς καλουμένη. Μνημονεύει δὲ τοῦ μὲν Ἀριστοφάνης ἐν Ἐκκλησιαζούσαις, φάσκων· „Λάγανα πέττεται", adică „plăcintele λάγανα se coc în cuptor". Este interesant însă că versul lui Aristofan ni s-a transmis în mod independent de citatul lui Athenaios cu o altă lecţiune: (Ar. *Ec.* 843) λαγῷ᾽ ἀναπηγνύασι, πόπανα (şi nu λάγανα!) πέττεται, adică „iepurii sunt în frigare şi turtele πόπανα se coc în cuptor". Motivul pentru care Athenaios oferă o altă lecţiune poate avea cauze diverse: fie lucra pe un alt text din Aristofan decât cel ce ni s-a transmis nouă, fie forma propusă de el, λάγανα, s-a putut strecura în text printr-o confuzie cu λαγῷα „iepuri" de la începutul versului, fie e vorba de o „adaptare" a textului la epoca lui Athenaios, ţinând seama că numele turtei πόπανον[6] era folosit cu precădere într-o perioadă mai veche. Schimbarea propusă de către Athenaios alterează însă sensul metaforic al întregului pasaj aristofanesc, semn că acesta nu-l mai înţelegea. În versul amintit atât λαγῷον, cât şi πόπανον (+ τράγημα citat mai jos la v. 844, φρύγεται τραγήματα) sunt imagini plastice ale actului sexual, fiind exprimări metaforice pentru κύσθος „sexul femeiesc"[7].

43. ὁ λαγρονίτης „Plăcinta fragedă" (?)

Singurul care atestă numele acestei plăcinte (πλακοῦς) este Hesychios, care o defineşte simplu: (Hsch. *s.u.* λαγρονίτης) πλακοῦντος εἶδος. Nu există nici o apropiere etimologică posibilă. Singura încercare de explicare a cuvântului s-ar putea face pe baza unei alte glose a lui Hesychios: (*Id. s.u.*) λαγρὸν ἢ λαγρός· κραββάτιον „pătuţ" (diminutivul de la κράββατον „pat"). Putem presupune că λαγρονίτης este un derivat de la unul din aceste două prime cuvinte cu sufixul -της, obişnuit pentru produsele de patiserie. Rămâne însă de explicat legătura de sens cu echivalentul propus de lexicon, κραββάτιον „pătuţ". Editorul lui Hesychios, Latte, îl interpretează pe λαγρόν / λαγρός (*s.u.* βλιβρόν) ca fiind echivalent cu adjectivul bine atestat λαγαρός „flasc, moale, fraged"[8], fiind astfel posibilă o legătură cu consistenţa moale a aşternutului unui pat. Numele plăcintei ar putea fi astfel refăcut în λαγ(α?)ρονίτης, adică „cea moale", trimiţând la tipul de aluat folosit pentru prepararea ei. Nu

[1] În aceeaşi perioadă forma de pl. λάγανα este atestată şi într-un papir: *POxy*. 1211, 5.
[2] *V.* ἴτριον II, A, a, 27.
[3] *V.* ῥύημα II, C, 63.
[4] *Cf.* şi *ibid.* 6, 687; *De rebus* 6, 768, *in Hipp.* 15, 90.
[5] Forma de G pl. λαγάνων are o atestare papirologică în această perioadă: *PLond*. 2, 190, 34. *Cf.* şi *BGU* 6, 2, 29 29 λάγανον, fără ca papirul să fie datat cu exactitate.
[6] *V.* πόπανον II, A, b, 1.
[7] *Cf.* comentariul lui Massimo Vetta în *Aristofane, Le donne all' assemblea*, a cura di Massimo Vetta, trad. Dario Del Corno, Mondadori, Roma, 2000, p. 231.
[8] *Cf.* Hp. *Cord*. 4; Ar. *Ec*. 1167; X. *Cyn*. 4, 1; Philostr. Maior *Im*. 1, 10, *etc.*

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

este exclusă de asemenea o apropiere făcută de vorbitori între λαγ(α?)ρονίτης şi numele plăcintelor bine atestate λάγανον / λαγάνιον[1].

44. τὸ μαρυπτόν „Plăcinta rulată" (?)

Μαρυπτόν este numele unui produs de patiserie citat în lista lui Chrysippos din Tyana printre tipurile de plăcinte (πλακοῦντες) fără nici o precizare referitoare le compoziţie: (Chrysipp. Tyan. *ap.* Ath. 647c) εἴδη πλακούντων … μαρυπτόν. Fiind un hapax, această formă din textul lui Athenaios a fost considerată coruptă de către ediţia Kaibel. În ediţia Gulick însă s-a încercat recuperarea formei propunându-se două posibile etimologii. Plecând de la premiza că în lista lui Chrysippos din Tyana, alcătuită în secolul I p., este vorba, în cea mai mare parte, de termeni culinari latineşti transcrişi sau adaptaţi în greacă, s-a propus apropierea lui μαρυπτόν de lat. *marrubium* (*Marrubium uulgare L.*) „unguraş", „bălţătură", „cătuşincă sălbatică" sau „voronic"[2], plantă erbacee medicinală şi meliferă cu tulpina păroasă, păroasă, cu frunze aproape rotunde şi cu flori albe. În mărturiile pe care le avem din antichitate, nu îi sunt însă cunoscute decât proprietăţile medicale, neexistând nici o menţiune a unei posibile folosiri a acestei plante în bucătărie. Plinius, care îi atestă patru denumiri greceşti (Plin. *Nat*. 20, 241 *quod Graeci prasion*[3] *uocant, alii linostrophon, nonnulli philopaeda aut philochares*), o consideră printre cele mai folositoare ierburi, cu rol în special împotriva tusei şi a muşcăturilor de şarpe. A doua etimologie propusă, mai plauzibilă, constă în explicarea cuvântului în interiorul limbii greceşti. Astfel, μαρυπτόν ar putea fi un derivat de la verbul μηρύομαι „a înfăşura, a rula", fiind un produs de patiserie la care aluatul este rulat, poate un fel de cornuleţ.

45. (τὸ?) μελίκακι „Mierea"

Μελίκακι desemna probabil o plăcintă cu miere şi brânză. Numele ei, poate neutru τὸ μελίκακι, este un derivat de la μέλι „miere" cu un sufix rar, ce se regăseşte în câteva adverbe (*cf.* δεκάκι „de zece ori").

Singura atestare certă a cuvântului apare în lexiconul lui Hesychios, care însă nu-l defineşte explicit „plăcintă", ci doar „preparat culinar": (Hsch. *s.u.* μελίκακι) σκεύασμά τι βρωτὸν μετὰ τυροῦ. Ingredientul menţionat de glosă (τυρός „brânză") şi cel presupus pe baza etimologiei, mierea, conduc însă la ipoteza unui produs de patiserie. Ar putea fi alt nume al plăcintei μελικηρίς „fagurele"[4]. Nici un alt glosator nu înregistrează acest cuvânt. Hesychios culege cu siguranţă termenul dintr-un text mai vechi, astăzi piedut. O posibilitate ar fi să-l citim într-o culegere de cuvinte culese de la comici, păstrate fragmentar pe papir (Λέξεις κωμικαί) din *Comica Adespota*[5], unde se poate distinge: (*Com. Adesp.* 341, 20)]. σκευα [...] / [...] κακι. Propunem întregirea lacunelor pe baza textului lui Hesychios în σκεύασμα μελίκακι. Prezenţa numelui plăcintei într-un text comic nu este doar posibilă, ci chiar probabilă.

46. ἡ μελικηρίς „Fagurele"

---

[1] *V.* λάγανον / λαγάνιον II, C, 42.
[2] *Cf.* Cels. 3, 27, 4; Col. 6, 4, 2; Plin. *Nat.* 26, 93; Larg. 100.
[3] Gr. πράσιον, *cf.* Hp. *Mul*. 224; Thphr. *HP* 6, 2, 5; Dsc. 3, 105; restul numelor date de Plinius nu sunt atestate în greacă.
[4] *V.* μελικηρίς II, C, 46.
[5] *Cf.* C. Austin, *Comicorum Graecorum fragmenta in papyris reperta*, Berlin, 1973, pp. 339-343.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

Μελικηρίς este un produs de patiserie cu miere, probabil de tip πλακοῦς. Numele ei este un compus din μέλι „miere” şi κηρίον „fagure”[1]. Iniţial compusul pare să fi desemnat numele plăcintei, plecând de la ingredientul ei principal, mierea, sau / şi de la forma de fagure, pentru ca mai apoi să se specializeze în limbaj medical[2] cu sensul unui fel de „chist”, plecând de la asemănarea cu fagurele; desemna de asemenea un tip de vin[3]. Această plăcintă pare a fi înrudită, cel puţin ca nume, cu κρήϊον / κρεῖον[4], al cărei sens ar putea fi tot „fagure”. Ar putea fi de asemenea identică cu plăcinta μελίκακι[5] de la Hesychios.

Numele plăcintei este atestat de către comediograful din secolul al V-lea a. Pherecrates, care vorbeşte într-un fragment din piesa *Dezertorii* (Αὐτόμολοι), păstrat la Athenaios, despre parfumul răspândit de această μελικηρίς: (Pherecr. *fr*. 30 Kassel-Austin *ap.* Ath. 648c) καὶ τῶν καλουμένων δὲ ΜΕΛΙΚΗΡΙΔΩΝ μνημονεύει Φερεκράτης ἐν Αὐτομόλοις οὕτως·

„ὥσπερ τῶν αἰγιδίων ὄζειν ἐκ τοῦ στόματος μελικήρας.”

Versul, care s-ar putea traduce prin „a răspândi un miros ca de capră, dar gura are parfum de plăcinte cu miere”, s-ar putea referi la opoziţia dintre caracterul unei persoane şi discursul său sau la un parazit care se hrănea cu astfel de plăcinte[6].

O formă dorică a numelui plăcintei este atestată către sfârşitul secolului al V-lea a. la poetul liric Philoxenos din Citera, în poemul Δεῖπνον „Banchetul”. El numeşte aceste produse de patiserie „galbene”, cu siguranţă de la culoarea mierii, şi „uşoare”, probabil referindu-se la digerarea lor[7]: (Philox. 2, 17 *ap*. Ath. 147b) ξανθαὶ μελικαρίδες αἱ κοῦφαι παρῆλθον. În fragmentul imediat următor sunt amintite plăcintele θρυμματίδες[8]. Sensul de plăcintă al lui μελικηρίς dispare din texte începând cu secolul al IV-lea a., fiind înlocuit cu cel de „chist, tumoră” din limbajul medical. Lexicografii înregistrează doar sensul medical al cuvântului[9].

47. τὸ μελίτωμα „Plăcinta unsă cu miere”

Μελίτωμα denumeşte o plăcintă cu miere, numele ei fiind un deverbativ de la μελιτόω „a unge cu miere”, la rândul său un derivat de la μέλι „miere”. Este posibil ca iniţial termenul să fi desemnat un produs de patiserie aparte, pentru ca apoi să devină un nume generic pentru diversele tipuri de plăcinte cu miere.

În cea mai veche atestare, în secolul al V-lea a., Hippocrates face distincţie în cadrul lucrării *De morbis popularibus* sau *Epidemiae* între μελίτωμα şi πέμμα, nume generic pentru turtele de sacrificiu: (Hp. *Epid.* 5, 1, 71) καὶ πεμμάτων καὶ μελιτωμάτων.[10] Este posibil, astfel, ca μελίτωμα să denumească plăcintele care nu erau folosite în ceremoniile sacre.

În secolul IV-III a. numele plăcintei este atestat la poetul şi gramaticul Philetas. Într-un fragment, conservat de către Athenaios, din lucrarea *Cuvinte dezordonate* (Ἄτακτοι) el spune că aceasta era coaptă în cuptor, aşa cum indică verbul πέπτειν, iar numele ei era folosit

---

[1] *Cf.* Hes. *Th*. 597; Hdt. 5, 114. Pentru compus *cf. POxy*. 936, 10 (sec. III p.); *Sch. in Ar. Th*. 523. Numit şi μελικήριον, *cf*. Sm. *Ex*. 16, 31.
[2] *Cf.* Hp. *Prorrh*. 2, 42; Dsc. 2, 114, 2 şi *Eup.* 1, 147, 1; Gal. *Thras*. 5, 845; Antyll. *ap*. Orib. 45, 3 şi *Sch. ad loc*; Aët. 141, 2; Paul. Aeg. 4, 34; *Hippiatr.* 77, 3, 1.
[3] *Cf.* Eust. *Od*. 1, 379, 14.
[4] *V*. κρήϊον / κρεῖον II, C, 38.
[5] *V*. μελίκακι II, C, 45.
[6] *Cf.* ed. Luciano Canfora, p. 1682, n. 2.
[7] *Cf.* κοῦφον κρέας la Arist. *EN* 6, 7, 7.
[8] *V*. θρυμματίς II, C, 29.
[9] *Cf.* Hsch. *s.u.*; Phot. *Bibl.* 221, 180.
[10] *Cf. id. Ep.* 427, 12 şi 7, 1, 82.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

pentru a denumi plăcinta ἀμόρα[1]: (Philet. *fr*. 8 Kuchenmüller *ap*. Ath. 646d) ΑΜΟΡΑΙ. τὰ μελιτώματα Φιλητᾶς ἐν Ἀτάκτοις ἀμόρας φησὶν καλεῖσθαι. μελιτώματα δ' ἐστὶν πεπεμμένα. Această indicaţie dovedeşte că μελίτωμα desemna deja o categorie mai largă de produse de patiserie.

Într-un text parodic care datează probabil din secolul II-I a. cunoscut sub numele de *Batrachomyomachia* μελίτωμα este numită „de bună calitate" (Batr. 39) χρηστὸν μελίτωμα[2].

O importanţă mai mare va fi dată cuvântului de medicii care se inspiră din textele lui Hippocrates. În secolul I p. Dioscorides face distincţie, în lucrarea sa *De materia medica,* între μελίτωμα şi ἴτριον, numele unei turte cu miere şi susan[3], vorbind de un amestec între cele două: (Dsc. 4, 64) μείγνυται δὲ καὶ μελιτώμασι καὶ ἰτρίοις πρὸς τὸ αὐτό. În secolul al II-lea p. medicul Archigenes, citat de Oribasius, foloseşte cuvântul cu sensul de desert: (Archig. *ap.* Orib. *Col. med*. 8, 1, 7[4]) καὶ μελίτωμα καὶ τράγημα. La rândul său, Oribasius, Oribasius, în secolul al IV-lea p., utilizează sintagma (*ibid*. 45, 29, 52[5]) μελιτωμάτων κοπτήν, din care reiese clar că μελίτωμα denumea o categorie largă de preparate cu miere, printre care şi κοπτή, care avea în compoziţie în plus susanul[6]. În secolul al VI-lea p. medicul Aëtius face, la rândul său, distincţie între μελίτωμα şi πλακοῦς: (Aët. 30, 147) πάντα τὰ μελιτώματα καὶ πλακούντια, reluând sub o altă formă şi sensul de „desert" (τράγημα) al cuvântului, întâlnit la Oribasius: (*ibid*. 50, 32) τραγημάτων μελιτωμάτων[7].

În afară de tratatele medicale, un text literar atestă folosirea lui μελίτωμα cu sensul generic de plăcintă cu miere. Mai multe formulări din romanul *Daphnis şi Chloe* al lui Longos, care datează probabil din secolele II-III p., converg către această imagine: (Long. 3, 9, 3) προεκόμιζε μελιτώματα πολλά, sau un pasaj din care rezultă că erau foarte apreciate (*ibid.* 4, 16, 3) καὶ τροφῆς μὲν τῆς πολυτελοῦς οὐ γεύομαι, καίτοι τοσούτων παρασκευαζομένων ἑκάστης ἡμέρας κρῶν, ἰχθύων, μελιτωμάτων. O dovadă incontestabilă provine dintr-un alt pasaj unde adjectivul care determină numele plăcintei este ποικίλος „felurit, variat" (*ibid.* 4, 26, 1) παρασκεύαστο δὲ πολὺς μὲν οἶνος, πολλὰ δὲ ἄλευρα, ὄρνιθες ἔλειοι, χοῖροι γαλαθηνοί, μελιτώματα ποικίλα.

Mult mai târziu, în secolul XIII-XIV p., numele plăcintei este citat de gramaticul Thomas Magister, care, în *Ecloga nominum et uerborum Atticorum,* face precizarea că μελίτωμα nu este identic cu numele altor două turte: (Thom. Mag. *Ecl*. 229, 9) μελίπηκτον[8] καὶ πόπανον[9], οὐ μελίτωμα.

48. ὁ μηλοπλακοῦς / τὸ μηλοπλακούντιον „Plăcinta cu mere" / „Plăcinta cu gutui"

Μηλοπλακοῦς, cu derivatul diminutival μηλοπλακούντιον, este numele unei plăcinte cu mere sau cu gutui, fiind un compus din μῆλον „măr" sau μῆλον (κυδώνιον) „gutuie" şi πλακόεις (πλακοῦς) „plăcintă".

Singurele surse pe care le avem pentru acest tip de plăcintă sunt cele medicale. Astfel, în secolul al II-lea p., Galenos spune în *De alimentorum facultatibus* că, pentru prepararea lui μηλοπλακοῦς, se pun la un loc miere şi miez de măr, combinate apoi cu miere coaptă,

---

[1] *V*. ἀμόρα II, C, 4.
[2] Versul este reluat în *Sch. in Ar*. *Eq*. 345 pentru a exemplifica folosirea adjectivului χρηστός determinând un produs culinar.
[3] *V*. ἴτριον II, A, a, 27.
[4] *Cf. ibid.* 8, 2, 18.
[5] *Cf. ibid*. 76, 16, 7.
[6] *V*. κοπτή II, C, 36.
[7] Medicul din secolul al VII-lea p. Paulus Aegineta (Paul. Aeg. 1, 100, 4 şi 4, 1, 4) reia informaţiile predecesorilor.
[8] *V*. μελίπηκτον II, A, a, 32.
[9] *V*. πόπανον II, A, b, 1.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

întreaga compoziţie fiind considerată o specialitate siriană (Gal. *De alim. fac.* 6, 603) ἐν Συρίᾳ δὲ καὶ τὸν καλούμενον μηλοπλακοῦντα συντιθέασιν.

Forma diminutivală μηλοπλακούντιον a numelui plăcintei este atestată mult mai târziu la medicul Paulus Aegineta în secolul al VII-lea p. Din context reiese clar că această plăcinţuţă era făcută din gutui (κυδώνιον μῆλον), printr-o combinaţie între pulpa şi sucul lor, la care se putea adăuga suc de lămâie: (Paul. Aeg. 3, 37, 6) λέγω δὲ τὸ μηλοπλακούντιον προσαγορευόμενον καὶ τὸ διὰ τοῦ χυλοῦ τῶν μήλων καὶ τὸ διὰ τῶν σαρκῶν αὐτῶν καὶ τὸ διὰ κιτρίου σκευαζόμενον. Este foarte posibil ca, la această dată, forma diminutivală să se fi specializat cu sensul de „plăcinţuţă de gutui” şi nu „de mere”, aşa cum reiese dintr-un alt pasaj din acelaşi autor care, sub titlul (*id.* 7, 11, 29) Μηλοπλακουντίου σκευή, prezintă o reţetă detaliată a ceea ce pare umplutura unei asemenea plăcinte: gutuile se înmoaie în vin, până când se macerează, apoi se pisează într-o piuă cu miere, conţinutul se pune la foc şi se amestecă cu o nuia, adăugându-se condimente, precum piperul, anasonul, pătrunjelul, opţional şi mastic şi ghimbir, iar la sfârşit se adaugă frunze de dafin. Lexicografii nu atestă nici unul dintre aceşti termeni, semn că ei au rămas la periferia vocabularului.

49. *τὸ μουστάκιον / τὰ μουστάκια „Plăcinta din vin nou”

Μουστάκια sunt plăcinte preparate cu vin nou sau must. În greacă singura formă atestată pentru numele acestui preparat este cea de plural, μουστάκια, în lista lui Chrysippos din Tyana. Singularul *μουστάκιον este o formă presupusă plecând de la etimologia probabilă a cuvântului: o transliterare la plural a latinescului *mustacea* (atestat şi cu forma *mustacei),* dintr-un *mustaceum/us,* numele unei turte din făină de grâu, cu brânză, vin dulce, anason şi foi de dafin, preparate la celebrarea căsătoriei[1].

În latină numele plăcintei este derivat de la adjectivul *mustus, a, um* „nou”, iar la forma de neutru substantivizată „must”, împrumutată în greaca târzie la genul masculin μοῦστος cu acelaşi sens. Nu trebuie exclusă cu totul nici ipoteza ca μουστάκια să fie un cuvânt grecesc ca diminutiv de la *μούσταξ (= μύσταξ), formă dorică şi laconiană pentru μάσταξ „buza de sus” sau „mustaţă”. Este în acelaşi timp posibil ca cele două etimologii să nu se excludă reciproc, ci împrumutul din latină, care pare evident, să se fi produs printr-o raportare falsă la cuvântul grecesc *μούσταξ, plecând de la o posibilă formă a preparatului, de „mustaţă” sau „buză de sus”.

De observat, în acelaşi timp, că forma de pl. μουστάκια presupune un lat. *mustacium*, aşa cum apare în poemul lui Vespa *Iudicium coci et pistoris iudice Vulcano* (Vesp. 49), datat cu un secol mai târziu faţa de perioada când scrie Athenaios, care-l citează pe Chrysippos din Tyana. Acesta din urmă oferă, în lista sa de plăcinte, singurele atestări, două sortimente de μουστάκια: (Chrysipp. Tyan. *ap.* Ath. 647d) μουστάκια ἐξ οἰνομέλιτος, μουστάκια σησαμᾶτα, cel dintâi cu vin amestecat cu miere, iar al doilea cu susan. Este posibil ca plăcintele μουστάκια să fi avut în greacă o existenţă aparte, distinctă de variantele lor latineşti, pentru care însă nu avem atestate ingredientele la Chrysippos din Tyana.

50. ὁ μυττωτός „Plăcinta cu legume”

Μυττωτός este numele unei plăcinte (πλακοῦς) cu legume. Sensul de desert este unul secundar pentru înţelesul obişnuit al cuvântului, ce denumeşte un fel de ostropel preparat din căţei de usturoi, miere, brânză, măsline şi alte ingrediente[2]. Acesta pare să corespundă mâncării romane numită *moretum*[3]. Μυττωτός este un derivat în -ωτός[1] de la un substantiv

---

[1] *V. Mustaceus / mustaceum / mustacium / musteus* III, B, 25.
[2] *Cf.* Hippon. 35, 2; Ar. *Ach*. 174; *id. Eq*. 771; Thphr. *HP* 7, 4, 11, *etc.*
[3] *Cf. Mor*. 118; Ov. *Fast*. 4, 367.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

necunoscut, poate în legătură cu numele altei mâncări, μῦμα, din carne, brânză, miere, oţet şi ierburi aromatice[2].

Singura atestare a lui μυττωτός cu sensul de plăcintă apare la gramaticul din secolul I p. Erotianos, care, după ce precizează sensul de mâncare cu diverse ingrediente, afirmă că unii înţelegeau prin acelaşi cuvânt un tip de πλακοῦς preparată cu legume: (Erot. 94, 11) ἔνιοι δὲ πλακοῦντα διὰ λαχάνου συντεθέντα. O atestare a lui μυττωτός într-o listă de preparate culinare alături de mai multe dulciuri în lucrarea *Lexiphanes* a lui Lucian (Luc. *Lex.* 6) s-ar putea adăuga acestei atestări[3].

51. ὁ νᾶνος „Piticul"

Νᾶνος, cu ortografia mai recentă νάννος, reprezintă în primul rând în greacă numele „piticului"[4] sau o persoană ale cărei membre sunt prea mici pentru corpul său[5], fiind un termen expresiv, probabil un împrumut, ceea ce ar explica α lung[6]. În latină cuvântul a fost împrumutat cu forma *nanus* desemnând, potrivit lui Varro şi Festus, încă din greacă un vas pentru apă puţin adânc de formă grotescă[7].

Există o singură atestare la Athenaios unde νᾶνος desemnează o plăcintă de tip πλακοῦς preparată din brânză şi ulei: (Ath. 646c) ΝΑΝΟΣ ἄρτος πλακουντώδης διὰ τυροῦ καὶ ἐλαίου σκευαζόμενος. Este posibil ca numele acestui preparat să provină de la sensul de „vas" al lui νᾶνος atestat la Varro şi Festus, fiind poate o plăcintă coaptă într-un asemenea recipient. O singură apropiere a numelui ei poate fi făcută în interiorul limbii greceşti. Pollux atestă forma ἄνανος, un *hapax*, definindu-l ca pe un fel de pâine asemănătoare cu o plăcintă: (Poll. 6, 73) ἄνανος δὲ ἄρτος ἐγγυτέρω πλακοῦντος. *A* iniţial din ἄνανος ar putea fi un α copulativ, „la fel precum νᾶνος", sau mai degrabă un α intensiv, accentuând-i valoarea[8]. Este semnificativ că nici un lexicograf antic nu înregistrează sensul culinar al lui νᾶνος.

52. ὁ ὀρυζίτης „Plăcinta cu orez"

Ὀρυζίτης (*sc.* πλακοῦς) este o plăcintă cu orez, numele ei fiind o formă adjectivală derivată de la substantivul ὄρυζα „orez", un împrumut iranian. Orezul *(Oryza satiua L.)* n-a fost cultivat în sudul Europei înainte de venirea arabilor, dar grecii îl cunoşteau începând cu expediţia lui Alexandru cel Mare. Era mâncarea indienilor potrivit istoricului Megasthenes[9], iar Aristoboulos (sec. III a.), citat de către Strabon, spune că în secolul al IV-lea a. ajunsese să fie cultivat în valea Eufratului şi mai târziu, la începutul erei creştine, în Syria[10]. În Grecia şi

---

[1] *Cf.* P. Chantraine, *La Formation des noms en grec ancien*, Paris, 1933, p. 305.
[2] *Cf.* Epaenet. *ap*. Ath. 662d.
[3] *V. s. u*. θρυμματίς II, C, 29.
[4] *Cf.* Ar. *Fr.* 427; Arist. *HA* 377[b]27; Longin. 44, 5, 4.
[5] Arist. *PA* 686[b]10.
[6] *Cf.* Schwyzer, *Gr. Gr.* 1, 423.
[7] Var. *L* 5, 119 *uas aquarium uacant futim ... quo postea accessit nanus (magnus cod. = nagnus, nannus) cum Graeco nomine, et cum Latino nomine Graeca figura barbatus*; Paul. *Fest*. 185, 8 *nanum Graeci uas aquarium dicunt humilem et concauum, quod uolgo uocant situlum barbatum, unde nani pumiliones appellantur*.
[8] Pentru valorile lui α *u*. Schwyzer, *Gr. Gr.* 1, 433.
[9] *V.* Megasth. 28 *ap.* Ath. 153e.
[10] *V.* Str. 15, 1, 13.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

la Roma era folosit în special cu rol medical sub forma unui decoct (*tisana*) sau chiar ca terci[1]. terci[1]. La Roma servea de asemenea pentru legarea unor sosuri, aşa cum atestă reţetele lui Apicius[2]. În Grecia exista totuşi un tip de pâine făcută cu făină de orez, ὀρίνδης ἄρτος, aşa cum atestă un fragment din Sofocle, citat de Athenaios[3].

Singura menţionare a numelui acestei plăcinte apare în lista lui Chrysippos din Tyana printre plăcintele cu brânză: (Chrysipp. Tyan. *ap*. Ath. 647d) γίνεται δέ, φησί, καὶ ὀρυζίτης πλακοῦς. Chiar dacă formal cuvântul se explică în greacă, ar putea fi totuşi un împrumut din latină, poate sub forma unui calc, cunoscându-se originea majorităţii termenilor din această listă.

53. ὁ ὀστρακίτης „Plăcinta cu seminţe de pin”

Ὀστρακίτης (*sc*. πλακοῦς) este numele unei plăcinte preparate cu seminţe de pin, fiind un adjectiv derivat de la ὄστρακον care, pe lângă sensul de „scoică”, îl are şi pe acela de „solz”, fiind în acelaşi timp înrudit cu numele osului, *cf*. ὄστεον şi ὀστακός, desemnând tot un obiect dur. Numele plăcintei se explică prin apropierea de ὀστρακίς „solz al unui con de pin”, folosit însă la plural şi cu sensul de seminţe de pin (ὀστρακίδες)[4]. Preferăm această explicaţie celei propuse de DELG *s.u.* ὄστρακον, care consideră că numele preparatului ar veni de la „vasul de pământ” în care era coaptă plăcinta, un alt sens al lui ὄστρακον[5].

Singura atestare a numelui plăcintei apare în lista lui Chrysippos din Tyana alături de „plăcinta cu amidon” ἄμυλος[6] şi de cea cu brânză, τυροκόσκινον[7]: (Chrysipp. Tyan. *ap.* Ath. 647f) ἄλλα πλακούντων γένη· ὀστρακίτης, ἀττανῖται, ἄμυλον, τυροκόσκινον. Este foarte posibil să fie un produs roman sau, în lipsa unui termen latinesc apropiat[8], un produs grecesc de epocă romană. Romanii consumau cantităţi mari de seminţe de pin (*nuclei* sau *nuclei pinei*), fie din sortimentul numit coconar sau pin parasol (*Pinus Pinea* L.)[9], fie de molid molid (*Picea excelsa*) cultivat în acest scop[10], fie, în apropierea Alpilor, dintr-un tip de jneapăn (*Pinus cembra L*)[11]. Seminţele de pin erau culese înainte de a se întredeschide, erau apoi uscate şi decorticate pentru a fi conservate[12]. Mâncate crude sau coapte, romanii le preţuiau atât de mult încât valorau la piaţă mai mult decât migdalele şi alunele[13]; o dovadă în plus este că numeroase reţetele ale lui Apicius le atestă în cele mai diverse bucate[14]. Este astfel de bănuit că ὀστρακίτης din lista lui Chrysippos este o plăcintă în compoziţia căreia intrau seminţe de pin. Numele ei este însă format în epocă romană în interiorul limbii greceşti.

54. ἡ παγκαρπία „Tarta cu fructe”

---

[1] *Cf.* Hor. *S*. 2, 3, 155; Cels. 2, 18, 10; Cael. Aur. *Chron*. 2, 105; *ibid.* 2, 174; *ibid.* 4, 48, *etc.*; Plin. *Nat.* 18, 71; *ibid.* 28, 110.
[2] *V.* Apic. § 57 *oridiam infusam teres*; § *exc*. 7 *amulatis de oridia propter spissitudinem*; § *exc*. 9 *amulo orizie obligas*.
[3] *V.* S. *Fr*. 609 *ap*. Ath. 110e; *cf*. Poll. 6, 73; Hsch. *s.u.*
[4] *Cf*. Mnesith. ap. Ath. 57b, 126a şi Ath. 649d.
[5] *Cf*. Ar. *Ra*. 1190; *id. Ec*. 1033; Thphr. *HP* 4, 4, 3.
[6] *V*. ἄμυλος II, C, 5.
[7] *V*. τυροκόσκινον II, C, 71.
[8] Dicţionarul Bailly glosează greşit ὀστρακίας „sorte de gâteau” la Plin. *Nat.* 37, 65, fiind vorba acolo de un tip de piatră.
[9] Se mănâncă şi astăzi în Italia şi Spania. *Cf*. D. Bois, *Les plantes alimentaires*, vol. II, Paris, 1928, pp. 297-8.
[10] Plin. *Nat.* 15, 36; *Cf.* A. Maurizio, *Histoire de l'alimentation vegetal depuis la préhistoire jusqu' à nos jours,* Paris, 1932, pp. 97-98.
[11] Seminţele lui erau coapte în miere. *Cf*. Plin. *Nat.* 16, 36.
[12] *Cf.* Pallad. 12, 7, 12.
[13] *Cf. Ed. Diocl*. 6, 54.
[14] *Cf.* Apic. §§ 47, 48, 58, 60, 61, *etc.*

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

Παγκαρπία denumeşte în primul rând un fel de „salată de fructe”[1]. În mod secundar şi şi regional, cel puţin la Alexandria, a primit sensul unei tarte cu diverse fructe. Cuvântul este un derivat de la adjectivul πάγκαρπος „care produce diverse fructe”, un compus din πᾶς „tot” şi καρπός „fruct”, din acelaşi radical cu lat. *carpo* „a culege”, v. g. s. *herbist* „toamnă” (luna în care se culege).

Singura atestare a lui παγκαρπία cu sensul de tartă apare la un autor opsartitic de dată incertă, Harpocration din Mendes[2], citat de către Athenaios: (Harp. Mend. *ap.* Ath. 648b) Ἁρποκρατίων δὲ ὁ Μενδήσιος ἐν τῷ περὶ Πλακούντων τὴν παρ᾽ Ἀλεξανδρεῦσι καλουμένην ΠΑΓΚΑΡΠΙΑΝ ... καλεῖ. ἴτρια δ᾽ ἐστὶ ταῦτα συντεθρυμμένα μετὰ μέλιτος ἑψόμενα· καὶ μετὰ τὴν ἕψησιν σφαιρηδὸν συντεθέντα περιδεῖται βύβλῳ λεπτῇ ἕνεκα τοῦ συμμένειν. În lucrarea sa *Despre plăcinte* (περὶ Πλακούντων), Harpokration precizează aşadar că παγκαρπία este denumirea pe care o dau tartei cei din Alexandria. El însuşi, atunci când o defineşte, o numeşte ἴτριον[3], numele altei turte cu miere. Modul de preparare este ingenios: după ce este coaptă cu miere, întreaga compoziţie este turnată într-un fel de formă alcătuită din foi de papir. Deducem de aici că este vorba de un fel de tartă cu o compoziţie semilichidă, împănată cu fructe.

55. (τὸ) παίμμα „Bucata” (?)

Παίμμα este numele unor plăcintuţe (πλακούντια), potrivit unei singure atestări din lexiconul lui Hesychios: (Hsch. *s.u.* παίμμα[4]) πλακούντια. Echivalarea cu o formă de plural ar putea indica că παίμμα este tot un plural, dintr-un *παίμμον. Numele acestor plăcinţele însă poate fi pus în legătură cu un termen cretan, τὸ παῖμα, -ατος, atestat într-o inscripţie din secolul al V-lea a. (*Schwyzer* 178) şi echivalat cu κόμμα „bucată”. Nu este exclus ca cele două cuvinte, παίμμα şi παῖμα, să fie, de fapt, unul şi acelaşi, grafia cu geminată datorându-se unei evoluţii ulterioare sau unei erori grafice. Din punct de vedere al sensului cei doi termeni sunt compatibili, noţiunea de „bucată” fiind potrivită pentru numele unui produs de patiserie (*cf.* ψωθίον „bucată, dumicatul” > nume de plăcintă[5]).

56. τὰ παισά „?”

Παισά este numele unei plăcinte despre care nu ştim decât că era atribuită locuitorilor din insula Cos. Cuvântul nu poate fi apropiat din punct de vedere etimologic de nimic. Se poate bănui că este vorba de o formă de neutru plural (<*παισόν), pe baza singurei atestări pe care o avem. Aceasta apare la Athenaios, care-l citează la rândul său pe Iatrocles: (Iatrocl. *ap.* Ath. 646f) παισά· πλκούντια παρὰ Κῴοις. Citatul provine cu siguranţă dintr-una din lucrările care i se atribuiau lui Iatrocles şi din care citează Athenaios,’ Ἀρτοποιϊκός sau Περὶ Πλακούντων, dacă nu cumva cele două titluri se referă la aceeaşi operă[6]. Despre autor nu se ştie nimic, nici în ce perioadă a trăit, nici din ce zonă a Greciei provenea.

57. ὁ παξαμᾶς / τὸ παξαμάδιον / τὸ παξαμάτιον „Paxamos”

Παξαμᾶς desemnează un fel de biscuit sau de pesmet, cuvântul fiind un derivat de la numele unui bucătar şi gastronom vestit în antichitate, Πάξαμος, autor de dată necunoscută al unui tratat de gastronomie, în care mâncărurile erau prezentate în ordine alfabetică, aşa cum

---

[1] *Cf.* Anticl. 13; Thphr. *H.P.* 9, 8, 7.
[2] Mendes, azi Achmum-Tanah, oraş din sudul Egiptului.
[3] *V.* ἴτριον II, A, a, 27.
[4] Nici *LSJ*, nici *DELG* nu înregistrează cuvântul.
[5] *V.* ψωθίον II, C, 81.
[6] *Cf.* Ath. 326e, 646a, 647b.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

spune lexiconul Suda: (Suid. *s.u.* Πάξαμος) ὀψαρτυτικά κατὰ στοιχεῖον[1]. Într-un singur text epigrafic, datat în secolul al VI-lea p. şi localizat în Sidon, παξαμᾶς pare a denumi un fel de mozaic sau persoana care lucrează la realizarea lui: (*Syria* 1, 302) μουσωτοῦ παξαμᾶ. Ţinând seama de datarea târzie a inscripţiei este posibil ca sensul de mozaic să se fi dezvoltat de la forma, consistenţa şi culoarea acestui biscuit. Formele παξαμάδιον şi παξαμάτιον sunt derivate diminutivale, rar atestate. În epoca târzie παξαμᾶς a fost transliterat în latină în forma *paxamas, -atis,* în traducerile din Palladius (*u. infra.*). Lexiconul Suda considera cuvântul latinesc sau cel puţin folosit şi de romani: (Suid. Παξαμᾶς) ὁ δίπυρος ἄρτος. ἔστι δὲ ἡ λέξις Ῥωμαϊκή şi în alt context ὁ παρὰ Ῥωμαίοις λεγόμενος παξαμᾶς[2].

Cele dintâi atestări ale acestor cuvinte provin din reţete medicale. În secolul al II-lea p. medicul Galenos oferă în *De remediis parabilibus* o reţetă de curăţire o corpului intitulată (Gal. *De rem.* 14, 537) Παξαμάδων καθαρτικά. Tot el utilizează forma de diminutiv παξαμάδιον[3] distingând-o de numele pâinii ἄρτος: (*ibid.* 14, 554) ὄπτα πυρὶ καὶ τρέφου σὺν οἴνῳ τῷ ἀρκοῦντι καὶ ἄρτῳ καὶ παξαμαδίῳ. Această distincţie, existentă în secolul al II a., nu mai este simţită de lexicografii târzii. Hesychios glosează cuvântul ca fiind un fel de „pâine din orz": (Hsch. καχρυδίας ἄρτος) ὁ ἐκ κριθῆς γενόμενος· Πάξαμος. Lexiconul Suda defineşte acelaşi produs drept „o pâine coaptă de două ori", adică, în termeni moderni, un fel de „pesmet", „biscuit": (Suid. *s.u.* δίπυρος ἄρτος) σισύρας ἐπὶ τῶν ὤμων φέροντες, ἐν αἷς δὴ ἄλλο οὐδέν, ὅτι μὴ διπύρους ἄρτους οἴκοθεν ἐμβεβλημένοι ἀφίκοντο.

Aceeaşi imagine de pâine uscată apare şi la Palladius în *Historia Lausiaca* în secolul IV-V p: (Pall. *h. Laus*. 22, 6[4]) καὶ θεὶς ὁ Ἀντώνιος τοὺς παξαμάδας ἔχοντας ἀνὰ ἓξ οὐγκιῶν, ἑαυτῷ μὲν ἔβρεξεν ἕνα, ξηροὶ γὰρ ἦσαν. Cuvântul este preluat şi de alţi părinţi ai bisericii, precum Pseudo-Macarius în *Apophthegmata:* (Ps. Mac. *Apoph.* 34, 256) καὶ ἐποίησε μικρὸν ἔψημα, καὶ παρέθηκε τράπεζαν, νεύσαντος αὐτῷ τοῦ μειζοτέρου· καὶ ἔθηκεν εἰς αὐτὴν τρεῖς παξαμάδας (...).

58. ὁ πίων „Plăcinta grasă"

Πίων este un tip de plăcintă (πλακοῦς) preparată cu grăsime. Numele ei este o substantivizare a adjectivului πίων, πῖον „gras", folosit de obicei pentru animale[5] şi oameni[6], oameni[6], dar şi figurat cu sensul de „abundent", „bogat" despre un templu sau o casă[7]. Πίων (< *πίϝων) este din aceeaşi familie lexicală cu substantivul neutru πῖαρ „grăsime animală", cu un corespondent exact în scr. *pīvan-* „gras" şi *pīvah-* „grăsime".

Numele plăcintei este rezultatul unei autonomizări a adjectivului în raport cu substantivul pe care îl determina iniţial, într-o formulă ca πίων πλακοῦς sau πίων ἄρτος „plăcintă / pâine grasă". O dovedeşte un vers din *Cavalerii* lui Aristofan: (Ar. *Eq*. 1190) λαβέ νυν πλακοῦντος πίονος παρ᾽ ἐμοῦ τόμον, şi un fragment izolat de comedie: (*Com. Ades*. 852, 1) ἄρτοι πίονες. Folosirea lui ἄρτος „pâine", în loc de πλακοῦς, nu dovedeşte neapărat un alt produs culinar, cei doi termeni confundându-se adesea. Astfel de „pâini grase" erau aduse ca sacrificiu la sărbătorile Πυανέψια şi Θαργήλια, închinate lui Apollo şi Artemis, aşa cum ştim şi despre turta διακόνιον[8]. O atestă un cântec popular, păstrat de gramaticul Pollux

---

[1] Probabil o aluzie la el şi la Ath. 376d.
[2] Ps. Zonar. (*s.u.*) preia exact textul.
[3] Forma mai este atestată în sec. XII p. de către Ioannes Tzetzes (Tz. *H*. 2, 574). Forma paralelă παξαμάτιον este atestată în *Scholia in Hesiodum* (*Sch. in Hes.* 588), la Constantinus VII Porphyrogenetul, (Const. *De cerem.* 658, 11) şi în glosarele latineşti (*Gloss*).
[4] *Cf. id.* 22, 7.
[5] *Cf. Il*. 9, 207; *Od*. 14, 419, *etc.*
[6] *Cf*. Ar. *Ra*. 1092; *id. Pl*. 560.
[7] *Cf. Il*. 2, 549; *Od*. 12, 346; E. *Ag*. 820, *etc.*
[8] *V*. διακόνιον II, A, a, 12.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

în secolul al II-lea p. şi reluat apoi de *Lexicon Sabbaticum*: (Poll. 17, 9 = *Lex. Sabb*. 54, 8) εἰρεσιώνη σῦκα φέρει καὶ πίονας ἄρτους / καὶ μέλι ἐν κοτύλῃ καὶ ἔλαιον ἀναψήσασθαι [...].

Menţiunea explicită că πίων denumeşte un tip de plăcintă apare în lexiconul lui Hesychios în două glose distincte, ambele atestând forma de plural (πίονες): (Hsch. *s.u.* ἄρτοι πίονες) οὕτως πλακοῦντες şi (*id. s.u.* πίονες) στεατῖται πλακοῦντες. Prezenţa grăsimii (στέαρ) printre ingredientele plăcintei nu este singulară[1].

59. ὁ *πλαθανίτης / ὁ πλαθανίτας „Plăcinta gătită în tavă”

Πλαθανίτας, formă dorică pentru un presupus ionic-attic *πλαθανίτης, este un derivat de la πλάθανον „tavă plată folosită la coacere”[2], la rândul lui derivat din radicalul *πλάθ-*y*$^{e}/_{o}$, care se află la originea prezentului verbului πλάσσω „a modela”. Din acelaşi radical există şi numele prăjiturii ἡ παλάθη[3], cu variantele sale τὸ παλάθιον şi ἡ παλαθίς.

Unica formă atestată este cea dorică, într-un singur context citat de către Athenaios din poetul liric Philoxenos din Citera de la sfârşitul secolului al V-lea a. Acesta, într-un fragment din poemul *Banchetul* (Δεῖπνον), numeşte această plăcintă ἄμυλος „cu amidon”, dacă interpretăm acest cuvânt ca având rolul de adjectiv şi nu denumind un tip de plăcintă distinct[4]: distinct[4]: (Philox. *fr.* 3, 17 *ap.* Ath. 643c)

τυρακίνας τε γάλακτι
καὶ μέλιτι συγκατάφυρτος
ἧς ἄμυλος πλαθανίτας.

Este posibil, aşa cum rezultă din context, ca πλαθανίτας să fie rezultatul adăugării laptelui şi mierii plăcintei cu brânză τυρακίνας[5], aşadar un produs de patiserie preparat din brânză, lapte, miere şi copt într-o tavă πλάθανον. Nici un lexicograf antic nu înregistrează numele acestei plăcinte.

60. τὸ πλάτυσμα „Plăcinta întinsă”

Πλάτυσμα desemnează propriu-zis un „obiect larg”, de unde poate ajunge să însemne în mod secundar o „plăcintă întinsă”. Numele ei este un deverbativ de la πλατύνω „a lărgi, a mări”, la rândul său un denominativ de la adjectivul πλατύς „larg, întins, plat”. Fără îndoială, sensul culinar este unul secundar şi târziu faţă de cel iniţial[6]. Din atestările existente πλάτυσμα pare să fie mai degrabă un sinonim pentru numele altor dulciuri mai bine cunoscute, decât un nume aparte de produs de patiserie.

În secolul al III a. turtele ἴτρια[7], devenite proverbiale pentru frăgezimea şi fragilitatea lor, sunt comparate în mimiambul *Profesorul* (Διδάσκαλος) al lui Herondas cu ţiglele unei case. Mama unui elev leneş se plânge că acesta stă toată ziua degeaba pe acoperiş, iar ţiglele se rup ca nişte turte ἴτρια; cu ochii în lacrimi mama elevului urmează să plătească câte trei jumătăţi de obol pentru fiecare „plăcintă” spartă, iar aici Herondas îl foloseşte pe πλάτυσμα pentru a relua numele turtei ἴτριον[8]: (Herod. 3, 44-6)

---

[1] *V.* ἀρτολάγανον II, C, 9, ἀχαίνη II, A, c, 2, κρῆϊον II, C, 38., πέμμα II, A, a, 1, χαυών II, A, a, 51.
[2] *Cf.* Theoc. 15, 115; Nic. *Fr.* 70, 2; Poll. 7, 22.
[3] *V.* παλάθη II, B, 24.
[4] *V.* ἄμυλος II, C, 5.
[5] *V.* τυρακίνας II, C, 69.
[6] Pentru diverse obiecte plate exprimate prin acest termen *cf.* Dsc. *Eup*. 1, 171; Heron *Dioptr*. 5; Gal. 12, 831.
[7] *V.* ἴτριον II, A, a, 27.
[8] Textul pe papir este păstrat fragmentar, conjectura ἴτ<ρ>ια fiind propusă de către Rutherford.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

ἀλλ΄ ὁ κέραμος πᾶς ὥσπερ ἴτ<ρ>ια θλῆται,
κἠπὴν ὁ χειμὼν ἐγγὺς ᾖ, τρί΄ ἤμαιθα
κλαίουσ΄ ἑκάστου τοῦ πλατύσματος τίνω.

Aceasta este prima atestare a lui πλάτυσμα, unde înlocuieşte ca sens numele unei turte, în cazul de faţă ἴτριον. Mai târziu, în secolul al II-lea p. medicul Galenos face aceeaşi asociere, de această dată mult mai explicit, definind atât ἴτρια, cât şi ῥύμματα (în context probabil pentru ῥυήματα), numele altor dulciuri[1], cu πλάτυσμα şi respectiv numele turtei sacrificiale πέμμα: (Gal. *Sem.* 4, 526) ὀνομάζεται δὲ ἴτριά τε καὶ ῥύμματα τὰ τοιαῦτα πάντα πλατύσματά τε καὶ πέμματα.

Lexicoanele târzii, inspirându-se din texte pe care noi nu le mai avem, îl apropie pe πλάτυσμα de alte nume de dulciuri. Astfel, Photios îl consideră o altă denumire a plăcintei cu susan κοπτή[2]: (Phot. *Bibl*. 175a20) περί τε τῶν κοπτῶν καλουμένων πλατυσμάτων. În secolul al XIII-lea p. lexiconul lui Pseudo-Zonaras, definind turta ψαιστόν[3], o numeşte πλάτυσμα, de formă rotundă şi făcută cu untură: (Ps. Zonar. *s.u.* ψαιστόν) εἶδος μελιττούσης. ἢ πόπανον. ἢ πλάτυσμα στέατος στρογγύλον, εἰς θυσίαν διδόμενον. Din atestările existente numele πλάτυσμα apare drept un sinonim al plăcintelor întinse.

61. τὸ πλίκιον „Plăcinta înfăşurată”

Πλίκιον este numele unei plăcinte citată numai în lista de produse de patiserie a lui Chrysippos din Tyana (Chrysipp. Tyan. *ap.* Ath. 647c). Dat fiind că cele mai multe dintre acestea sunt produse de patiserie romane, ne putem gândi că este vorba de un împrumut dintr-un ipotetic termen latin **plicium*[4]*,* substantiv din familia lui *plicare* „a îndoi, a înfăşura”, desemnând o foaie de aluat înfăşurată în jurul unei umpluturi. Ar putea desemna, în acelaşi timp, un tip de plăcintă cu foi, numele produsului plecând de la straturile pe care le avea. Cuvântul nu poate fi explicat în nici un fel în interiorul limbii greceşti, ipoteza unui împrumut fiind singura posibilă.

62. ἡ πυραμίς / ὁ πυραμοῦς „Piramida”

Πυραμίς „piramida” denumeşte atât o construcţie[5] cu o anumită formă şi figura geometrică corespunzătoare[6], cât şi un tip de plăcintă din boabe de grâu prăjite şi miere, oferită ca premiu a unei victorii. Nu se ştie cu exactitate care a fost cel dintâi sens, altfel spus, dacă de la numele piramidei a fost denumită plăcinta sau plecând de la o anumită formă a produsului culinar, de altfel necunoscută, a fost numită piramida. Cu sensul de plăcintă cuvântul este format de la πυρός „grâu”, termen I. E. care se regăseşte în grupul baltic şi slav: *e.g.* lit. *purai*, let. *puri,* prin analogie cu σησαμίς / σησαμοῦς „turtă cu susan”[7], de unde πυραμίς şi πυραμοῦς, cea din urmă formă provenind dintr-o contragere pentru *πυραμόεις, adjectiv la origine, aşa cum o dovedeşte acordul (Trypho *ap.* Ath. 114a) ὁ πυραμοῦς ἄρτος „pâine de grâu”, constrcţie similară modelului (Sor. 1, 115) ὁ σησαμοῦς ἄρτος „pâine cu susan”. În lexiconul *Etymologicum Magnum* (*E.M. s.u.* πυραμίς) este atestată comparaţia[8] pe

---

[1] *V.* ῥύημα II, C, 63.
[2] *V.* κοπτή II, C, 36.
[3] *V.* ψαιστόν II, B, 34.
[4] *V.* Gulick, *loc. cit*.
[5] *Cf.* Hdt. 2, 8, 124; D.S. 1, 63, Str. 17, 1, 33, *etc.*
[6] *Cf.* Pl. *Ti*. 56b; Arist. *Cael.* 304a12, *etc*.
[7] *V.* σησαμίς II, A, a, 40.
[8] *Cf.* de asemenea *E.M. s.u.* κοτταβίζω· Ἆθλα οἱ νικῶντες ἐλάμβανον πλακουντίσκους πυραμοῦντας ἢ σησαμοῦντες.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

care o făceau şi anticii între πυραμίς şi σησαμίς, cu diferenţa că cea dintâi era preparată din boabe de grâu şi miere, în timp ce a doua era din susan şi miere; de asemenea aceeaşi sursă susţine că numele i-ar proveni de la forma de piramidă: (*ibid.*) ἡ ἐκ πυρῶν καὶ μέλιτος, ὥσπερ σησαμὶς ἡ ἐκ σησάμων καὶ μέλιτος. τινὲς δὲ ἀπὸ τοῦ σχήματος. Dimpotrivă, Diels[1] a presupus că piramidele au fost numite după forma plăcintei, pe care însă nu o cunoaştem cu certitudine din nici o sursă. Ipoteza unui împrumut din egipteană *pr-m-us* „înălţime" pare lipsită de valoare[2]. În antichitate cuvântul era considerat, prin etimologie populară, un derivat de la πῦρ „foc", plecând de la imaginea de con pe care o formează focul când se stinge; astfel îi explică originea Ammianus Marcellinus, având probabil ca sursă de inspiraţie un text grecesc: (Amm. Marc. 22, 15, 29) *quae figura apud geometras ideo sic appellatur quod ad ignis speciem, tou pyros, ut nos dicimus, extenuatur in conum. Quarum magnitudo quoniam in celsitudinem nimiam scandens gracilescit paulatim, umbras quoque mechanica ratione consumit.*

Cea dintâi formă atestată a numelui plăcintei este πυραμοῦς în comedia veche din secolul al V-lea a. Ea denumeşte un produs de patiserie preparat cu susan şi miere oferit ca premiu celui care a reuşit să stea treaz în timpul unei παννυχίς „sărbătoare nocturnă", de unde numele plăcintei a ajuns să fie sinonim cu premiul pe care îl ia cineva în urma unei victorii. La Aristofan numele plăcintei este atestat într-o expresie probabil proverbială în epocă: ἡμέτερος ὁ πυραμοῦς „a noastră este plăcinta", adică al nostru este întreg câştigul. Formula apare în două contexte: în *Thesmophoriazousai* Mnesilochos se laudă cu fabricarea unei haine pentru care îşi arogă tot dreptul: (Ar. *Th*. 94)

τοῦ γὰρ τεχνάζειν ἡμέτερος ὁ πυραμοῦς.

Scolia la acest vers explică clar sensul lui πυραμοῦς considerându-l un ἔπαθλον „răsplată a unei lupte, recompensă" şi confirmă şi sensul de premiu pe care îl ia cel care a reuşit să stea treaz până dimineaţa, atestat mai târziu la comediograful Callippos (*u. infra*): (*Sch. in Ar. Th.* 94) εἶδος πλακοῦντος ὁ πυραμοῦς. οὗτος δὲ ἐτίθετο τοῖς διαπαννυχίζουσιν ἔπαθλον, καὶ ὁ ἐγρηγορὼς ἕως πρωΐας ὡς νικῶν αὐτὸν ἐλάμβανε. νῦν οὖν ταύτῃ τῇ μεταφορᾷ ἐχρήσατο ὡς νικῶντος αὐτοῦ τῇ πανουργίᾳ πάντας, ἤτοι τὰς γυναῖκας.

În cel de-al doilea context din *Cavalerii* corifeul i se adresează Paphlagonianului astfel: (*id. Eq*. 276-7)

Ἀλλ᾽ ἐὰν μέντοι γε νικᾷς τῇ βοῇ, τήνελλά σοι·
ἢν δ᾽ ἀναιδείᾳ παρέλθῃ σ᾽, ἡμέτερος ὁ πυραμοῦς.

Sensul este acelaşi ca în exemplul anterior. Ori strigătul de victorie pentru unul (τήνελλα), ori tot meritul revine celuilalt (ἡμέτερος ὁ πυραμοῦς). Scolia la acest vers aduce informaţii în plus legate de compoziţia acestei plăcinte şi de modul de formare al cuvântului: era preparată cu miere friptă şi boabe de grâu pisate; cuvântul este construit identic ca σησαμοῦς de la σησάμη; de asemenea, se subliniază că πυραμοῦς este premiul dat celui care a reuşit să stea treaz toată noaptea: (*Sch. in Ar. Eq*. 277a) πυραμοῦς δὲ εἶδος πλακοῦντος ἐκ μέλιτος ἑφθοῦ καὶ πυρῶν πεφρυγμένων, ὡς καὶ σησαμοῦς τὸ διὰ σησάμης. ταῦτα δὲ ἐτίθεσαν ἆθλα τοῖς διαγρυπνηταῖς. εἰώθασι γὰρ ἐν τοῖς συμποσίοις ἁμιλλᾶσθαι περὶ ἀγρυπνίας, καὶ ὁ διαγρυπνήσας μέχρι τῆς ἕω ἐλάμβανε τὸν πυραμοῦντα.[3]

---

[1] *Cf. KZ* 47, 1919, 193.
[2] *Cf.* H. K. Brugsch, *Zeitschrift fiir aegyptische Sprache,* 1874.
[3] *Cf.* Suid. *s.u*. τήνελλα.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

În comedia nouă este atestat numele plăcintei atât sub forma πυραμοῦς, cât şi πυραμίς. Aceasta din urmă se explică probabil prin concurenţa pe care o exercita cuplul σησαμοῦς / σησαμίς în aceeaşi perioadă[1]. O dovedeşte un fragment din piesa *Cel din Kydonia* (Κύδων) a comicului din secolul al IV-lea a. Ephippos, în care plăcintele πυραμίδες se află într-o succesiune de alimente printre care şi turtele σησαμίδες: (Ephipp. *fr.* 13, 1-7 Kock)

καὶ μετὰ δεῖπνον κόκκος [...] ἐρέβινθος […] κύαμος / χόνδρος, τυρός, / μέλι, σησαμίδες, βράχος, βρυγμός, / μνοῦς, πυραμίδες, μῆλον, κάρυον, / γάλα, κανναβίδες, κόγχαι, χυλός, / Διὸς ἐγκέφαλος.

Este interesant că, din acelaşi autor, Athenaios păstrează un fragment din piesa *Efebii* (Ἔφηβοι) unde numele plăcintei apare sub forma πυραμοῦς. Este posibil să fie vorba aici de o „actualizare" a terminologiei întreprinsă de către Athenaios, pentru care forma πυραμοῦς era mult mai bine cunoscută: (Ephipp. 8, 3-4 Kock *ap.* Ath. 644c)

ἴτρια, τραγήματ᾽ ἦκε, πυραμοῦς, ἄμης[2]
ᾠῶν ἑκατόμβη· πάντα ταῦτ᾽ ἐχναύομεν.

Mai târziu, în secolele III-II a., rolul lui πυραμοῦς de recompensă a celui care a reuşit să stea treaz în timpul unei παννυχίς „sărbătoare nocturnă", reiese clar dintr-un fragment din piesa numită chiar Παννυχίς a comediografului Callippos, unde un personaj care a reuşit să nu adoarmă primeşte o astfel de plăcintă: (Callip. *fr.* 1, 1-3 ap Ath. 668c)

ὁ διαγρυπνήσας πυραμοῦντα λήψεται
τὰ κοττάβια[3] καὶ τῶν παρουσῶν ἣν
θέλει φιλήσει.

Tot Athenaios spune că autorul opsartitic Iatrocles numea în cartea sa *Despre Plăcinte* (Περὶ Πλακούντων) această plăcintă πυραμοῦς, despre care Athenaios spune că nu ar fi diferită de πυραμίς, afirmaţie explicită şi în lexiconul lui Hesychios: (Hsch. *s.u.* πυραμοῦντα) τὴν πυραμίδα. Ambele sunt preparate din boabe de grâu prăjite şi stropite cu miere, având aceeaşi funcţie de recompensă oferită celui ce rămâne treaz la sărbătoarea παννυχίς: (Iatrocl. *ap.* Ath. 647c) μνημονεύει Ἰατροκλῆς ἐν τῷ περὶ Πλακούντων καὶ τοῦ πυραμοῦντος καλουμένου, <οὐ> διαφέρειν λέγων τῆς πυραμίδος καλουμένης. γίνεσθαι γὰρ ταύτην ἐκ πυρῶν πεφωσμένων καὶ μέλιτι δεδευμένων. αὗται δὲ ἆθλα τίθενται ταῖς παννυχίσι τῷ διαγρυπνήσαντι.

Mai târziu, în secolul I-II p., Plutarh aminteşte în *Quaestiones conuiuales* obiceiul de a oferi πυραμοῦς drept răsplată celui care a câştigat un concurs de dans: (Plu. *M.* 747a) ἐκ τούτου πυραμοῦντες ἐπήγοντο τοῖς παισὶ νικητήριον ὀρχήσεως. Cu timpul, numele plăcintei devenise sinonim cu răsplata unei victorii şi nu mai era rezervat situaţiei stricte în care cineva rămânea treaz peste noapte[4].

63. τὸ ῥύημα „Râul"

---

[1] *V.* σησαμοῦς / σησαμίς II, A, a, 40.
[2] *V.* ἄμης II, C, 3.
[3] Κοττάβιον „preţ al celui care a ieşit victorios la jocul κότταβος", care consta de obicei din aruncarea unei cupe de vin într-un bazin de metal, invocând numele femeii iubite; dacă aruncarea producea un sunet vibrant, era semnul unei iubiri împărtăşite. Aici plăcinta πυραμοῦς reprezintă tocmai acest preţ.
[4] *Cf.* Artem. 1, 72; Clem. Al. *Protr*. 2, 19.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

῾Ρύημα este o variantă a mult mai cunoscutei plăcinte λάγανον[1], ambele fiind produse de patiserie de o consistenţă foarte moale. Numele ei este un derivat pe gradul Ø de la verbul ῥέω „a curge”.

Spre deosebire de λάγανον, numele acestei plăcinte nu este atestat decât în secolul al II-lea p. la medicul Galenos, fiind probabil o denumire târzie preferată în medicină. Cea mai edificatoare mărturie apare în tratatul *De rebus boni malique suci* de unde rezultă că este vorba de o plăcintă cu lapte şi brânză, comparabilă cu λάγανα, ambele dăunătoare ficatului pentru că sunt grase (Gal. *De rebus* 6, 768) παχύχυμον δ῾ ἐστὶν ἔδεσμα καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὰς καθ῾ ἧπαρ ἐμφράττον διεξόδους ὁ διὰ γάλακτος ἢ τυροῦ σκευαζόμενος πλακοῦς, ὁμοίως δ῾ αὐτῷ καὶ ὁ διὰ σεμιδάλεως καὶ γάλακτος ἢ καὶ λαγάνων τι καὶ ῥυημάτων προσλαμβάνων. Nu mai puţin dăunătoare erau considerate sortimentele făcute pe bază de vin dulce şi floarea făinii, sau orice tip de făină de grâu, socotite purtătoare ale unui suc nociv: (*ibid. sq.*) οὐδὲν δ῾ ἧττον ὅσα σκευάζουσι διὰ γλεύκους τε καὶ σεμιδάλεως ἢ ὅλως ἀλεύρου πυρίνου, κακόχυμα πάντ῾ ἐστί. Numele plăcintei ῥύημα este caracterizat de asemenea de expresia „orice turtă (πέμμα) fără drojdie, cu brânză”, cu acelaşi efect dăunător pentru sănătate (*ibid. sq.*): καὶ αὐτὰ δὲ καθ῾ ἑαυτὰ τὰ λάγανά τε καὶ τὰ ῥυήματα καὶ πᾶν ἄζυμον ἐκ πυροῦ πέμμα καὶ μᾶλλον ὅταν καὶ τυροῦ τι προσλάβῃ, παχύχυμον ἱκανῶς ἐστιν.

Galenos face şi o precizare de ordin lingvistic, foarte importantă pentru înţelegerea evoluţiei tuturor acestor termeni: numele de plăcinte din vremea sa λάγανα şi ῥυήματα erau desemnate de către „cei vechi” ἴτρια, denumirea altor turte[2] care, în vremea lui Galenos, ajunsese să înglobeze o varietate mare de produse de patiserie: *(ibid. sq.)* ὀνομάζειν δέ μοι δοκοῦσιν ταῦτα τὰ νῦν ὑφ῾ ἡμῶν καλούμενα λάγανά τε καὶ ῥυήματα κοινῇ προσηγορίᾳ τῇ τῶν ἰτρίων οἱ παλαιοί. Într-un alt pasaj din tratatul *De alimentorum facultatibus* Galenos consacră un spaţiu mai larg turtelor ἴτρια sub titlul Περὶ ἰτρίων (*De alim. fac.* 6, 492), spunând că existau două tipuri din aceste turte, cele mai bune fiind numite ῥυήματα, iar celelalte λάγανα, fără însă să precizeze diferenţa dintre ele: (*ibid.*[3]) διττὸν δὲ τῶν ἰτρίων τὸ εἶδος, ἄμεινον μέν, ὃ καλοῦσι ῥυήματα, φαυλότερον δὲ τὰ λάγανα. Amândouă erau făcute din floarea făinii de grâu (σεμίδαλις)[4], dar în compoziţia lor puteau intra şi amidonul, arpacaşul (χόνδρος sau τράγος) şi orezul: (*id.* 6, 687) ἐδέσματα δ῾ εἶναι τοιαῦτα κατὰ τὸν πρῶτον εἰρηται λόγον ἄμυλον τε καὶ σεμίδαλις καὶ χόνδρος καὶ τράγος καὶ ὄρυζα λάγανα τε καὶ ῥυήματα. Este semnificativ faptul că nici un alt autor în afară de Galenos nu atestă numele acestei plăcinte, fiind vorba probabil de o distincţie târzie şi limitată în limbajul medical la λάγανον şi ῥύημα.

64. ὁ Σάμιος „Samos”

Σάμιος este un tip de plăcintă (πλακοῦς). Numele ei este o substantivizare la forma de masculin a adjectivului Σάμιος, α, ον „din insula Samos”, un derivat de la Σάμος, numele insulei. Aproape indubitabil numele produsului culinar trimite la originea reţetei, care însă rămâne necunoscută. Singura mărturie despre acest tip de plăcintă apare la gramaticul din secolul al II-lea p. Pollux, care precizează doar că era foarte apreciată: (Poll. 6, 78) εὐδόκιμοι δὲ καὶ οἱ Σάμιοι πλακοῦντες. În lipsa oricăror alte informaţii, ne întrebăm dacă numele plăcintei n-ar putea avea o legătură şi cu un tip de argilă din Samos, utilizată în medicină şi numită Σάμιος ἀστήρ „stea din Samos”[5]. ᾽Αστήρ „stea, planetă” era o altă denumire a turtei

---

[1] *V.* λάγανον / λαγάνιον II, C, 42.
[2] *V.* ἴτριον II, A, a, 27.
[3] *Cf.* şi 6, 687; *id. De rebus* 6, 768; *id. in Hipp.* 15, 90
[4] *Cf. id.* în *in Hipp.* 15, 90.
[5] *Cf.* Gal. *De med. temp.* 11, 634 şi *De meth.* 10, 298.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

sacrificiale σελήνη[1]: (Phot. *Lex. s.u.* σελήνη) πόπανον ὅμοιον τῷ ἀστέρι. Nu este, deci, exclusă o contaminare cu numele acestei turte.

65. ὁ σκριβλίτης „Plăcinta răsucită”

Σκριβλίτης este o plăcintă cu brânză. În greacă[2] numele ei este un împrumut din latinescul *scrib(i)līta*[3], care desemnează un produs de patiserie identic cu *placenta*[4] din care însă lipsea mierea. Numele latinesc al plăcintei, atestat o dată cu Plaut şi Cato, este probabil la rândul său un împrumut din grecescul *στρεβλίτης „răsucit”, un derivat de la adjectivul στρεβλός „curbat” cu sufixul –της specific numelor de patiserie.

Singura atestare a numelui plăcintei apare în lista lui Chrysippos din Tyana, care precizează numai că era preparată cu brânză, fapt confirmat de sursele latineşti: (Chrysipp. Tyan. *ap.* Ath. 647d) ἐκ τυροῦ δέ, φησί, γίνεται πλακουντηρὰ τάδε· ἔγχυτος[5], σκριβλίτης[6], σουβίτυλλος[7]. Acesta este un exemplu de cuvânt remigrant, plecat din greacă în în latină înainte de secolul al III-lea a. sub o formă şi revenit apoi în secolul I p. în greacă sub altă formă.

66. ἡ σπεῖρα / ἡ σπῖρα „Spirala”

Σπεῖρα denumeşte „spirala” sau alt obiect de forma aceasta. Cuvântul este format cu un sufix *-*ya*$_2$ şi provine dintr-un radical ce înseamnă „a îndoi, a înveli”, care se regăseşte în substantivele σπάρτον „coardă” şi σπάργανον „scutec pentru copil”. Nu există nici o atestare în care σπεῖρα să denumească în greacă un produs culinar. În schimb, în secolul I p., Chrysippos din Tyana enumeră printre plăcintele cu brânză şi una numită σπῖρα, care fie este o formă evoluată a lui σπεῖρα, cu trecerea normală a lui ει la ι, fie, mai degrabă, un împrumut din latinescul *spira*, numele unei plăcinte atestate la Cato[8], ştiindu-se faptul că Chrysippos din din Tyana se inspiră în lista sa de dulciuri din surse latineşti (fie direct de la Cato, fie, mai degrabă, dintr-un tratat lingvistic cum era cel al lui M. Verrius Flaccus[9]). Numele latinesc *spira* este cu siguranţă, la rândul său, un împrumut dintr-un grecesc σπεῖρα, neatestat însă cu sens culinar în greacă. Credem aşadar că numele acestei plăcinte a avut următorul parcurs: în greacă a existat numele unei plăcinte σπεῖρα[10] care a fost împrumutat în lat. *spira,* iar din latină a fost reîmprumutat în grecescul σπῖρα. În acelaşi timp nu trebuie exclusă posibilitatea unei simple transliterări în greacă a unui nume latinesc, având în vedere că după Chrysippos din Tyana nu mai există nici o atestare a acestui nume. Despre această plăcintă nu ştim din sursa grecească decât că era din categoria celor cu brânză: (Chrysipp. Tyan. *ap.* Ath. 647d) σπῖρα· καὶ οὗτος ἐκ τυροῦ γίνεται, şi îşi luase numele probabil de la aluatul răsucit în formă de „spirală”. Mult mai bogată în informaţii este însă reţeta păstrată la Cato (Cat. *Agr*. § 77).

---

[1] *V*. σελήνη II, A, c, 7.
[2] *Cf.* Schwyzer, *Gr. Gr.*, p. 644, n. 2.
[3] *V*. *scrib(i)līta* III, B, 29.
[4] *V*. *placenta* III, B, 1.
[5] *V*. ἔγχυτος II, C, 17.
[6] Aceasta este conjectura lui Casaubon pentru ceea ce manuscrisul dă σκιρβαιτησ.
[7] *V*. *sibitillus* III, B, 32.
[8] *V*. *spira*, *spirula* III, B, 31.
[9] În tratatul *De uerborum significatu* acesta atestă numele plăcintei explicându-l: (Ver. Fl. *Verb.* 330) *Spira dicitur […] et genus operis pistori*
[10] Termenul se moşteneşte cu aceeaşi formă în ngr. η σπείρα „spirală, bandă”, fără nici o legătură cu vocabularul culinar.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

67. ὁ στρεπτός / τὸ στρεπτόν „Colierul”

Στρεπτός este un adjectiv derivat de la verbul στρέφω „a întoarce”, construit pe radicalul I. E. care înseamnă „a întoarce” **strebh-*. Ca adjectiv înseamnă „suplu, care poate fi pliat sau îndoit”[1], iar apoi, substantivizat, denumeşte fie un „colier”[2], fie un anumit tip de plăcintă. Sensul culinar pleacă cu siguranţă de la forma colierului, fiind un fel de „colac”, poate răsucit (< στρέφω „a întoarce”).

Există două atestări sigure ale cuvântului cu sens culinar la confluenţa dintre secolele IV şi III a. Demosthenes alătură în discursul *Despre Coroană* (Περὶ τοῦ στεφάνου) numele acestei plăcinte de ἔνθρυπτον[3], o turtă îmbibată în vin, şi de νεήλατα[4], numele unor produse de patiserie complet necunoscute[5], sugerând că toate ar face parte din darurile pe care cineva le primeşte în cadrul unui ceremonial bahic: (D. 18, 260) μισθὸν λαμβάνων τούτων ἔνθρυπτα καὶ στρεπτοὺς καὶ νεήλατα, ἐφ᾽ οἷς τίς οὐκ ἂν ὡς ἀληθῶς αὐτὸν εὐδαιμονίσειε καὶ τὴν αὐτοῦ τύχην;.

Ştim sigur că στρεπτός este numele unei plăcinte nu numai pentru că este încadrată aici de alte două nume de produse de patiserie, dar şi pentru că, mult mai târziu, Athenaios citează exemplul din Demosthenes tocmai pentru a exemplifica numele dulciurilor στρεπτοί şi νεήλατα: (Ath. 645b) ΣΤΡΕΠΤΟΙ καὶ ΝΕΗΛΑΤΑ. τούτων μνημονεύει Δημοσθένης ὁ ῥήτωρ ἐν τῷ ὑπὲρ Κτησιφῶντος περὶ τοῦ στεφάνου. Este foarte posibil ca informaţia lui Athenaios să provină nu direct de la orator, ci de la lexicograful Harpocration din secolul I-II p. care, în al său *Lexicon in decem oratores Atticos,* oferă această informaţie: (Harp. *s.u.* στρεπτούς) Δημοσθένης ἐν τῷ ὑπὲρ Κτησιφῶντος. πλακούντος εἶδός ἐστιν οἱ στρεπτοὶ, ὡς καὶ παρ᾽ ἑτέροις. πλακούντων εἶδος· ὡς Δημοσθένης ὑπὲρ Κτησιφῶντος. Tot de la Harpocration se inspiră şi Photios în *Lexiconul* său din secolul al IX-lea p., care oferă o definiţie aproape identică (Phot. *Lex. s.u.* στρεπτούς)· πλακούντων εἶδός· ὡς Δημοσθένης ὑπὲρ Κτησιφῶντος[6]. Este posibil ca cele trei dulciuri să aibă în comun prepararea sau servirea lor cu vin, din moment ce ştim acest lucru sigur pentru ἔνθρυπτον.

A doua atestare a cuvântului apare la macedoneanul Hippolochos, contemporan cu Lynkeus şi Douris, elevi ai lui Theophrast în sec. III a. Hippolochos i se adresează lui Lynkeus într-un fragment păstrat la Athenaios, invidiindu-l pentru că putea asculta lecţiile maestrului şi mânca totodată turte sacrificiale în formă de animale (θύματα), supă de lăptucă şi bune plăcinte στρεπτοί: (Hippoloch. *ap.* Ath. 130d) σὺ δὲ μόνον ἐν Ἀθήναις μένων εὐδαιμονίζεις τὰς Θεοφράστου θέσεις ἀκούων, θύμα καὶ εὖζωμα καὶ τοὺς καλοὺς ἐσθίων στρεπτοὺς, Λήναια σαὶ Χύτρους θεωρῶν. Nici acest fragment nu aduce precizări în plus legate de natura acestei plăcinte, dar atestă cel puţin că era foarte apreciată în epocă.

68. ὁ τανύπεπλος „Poale lungi”

Τανύπεπλος este un tip de plăcintă (πλακοῦς) preparată cu brânză amestecată cu susan. Numele ei este o substantivizare a adjectivului τανύπεπλος, ον, epitet obişnuit în limbaj epic pentru o „rochie lungă şi vaporoasă”[7], un compus din verbul τανύω „a întinde” şi substantivul πέπλος „peplu”. Sensul de plăcintă al cuvântului este, fără îndoială, o folosire

---

[1] *Cf.* Il. 5, 113; *id.* 21, 31; metaforic despre cuvinte E. *Cyc.* 225, *etc.*
[2] Hdt. 3, 20; Pl. *R.* 553c; X. *Cyr.* 1, 3, 2; D.S. 3, 45.
[3] *V.* ἔνθρυπτον II, A, a, 18.
[4] *V.* νεήλατα II, A, a, 35.
[5] Aceeaşi apropiere şi la Poll. 6, 77, Phot. *Lex.* 248. 438a, *Lex. Pat.* 154, 26.
[6] *Cf. Lex. Seg.* 302, 25 *s.u.* στρεπτοί· πλακοῦντες· τὸ πλάσμα στρεπτόν.
[7] Despre îmbrăcămintea unor femei de rang înalt sau zeiţe, *cf. Il.* 3, 228; *Od.* 4, 305; Hes. *Sc.* 83 şi *Fr.* 251; *IG* 12(8), 356 (Thasos, sec. VI a.), *etc.*

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

figurată a sensului iniţial, trimiţând la un tip de plăcintă cu marginile late, asemănătoare cu o rochie lungă.

Singura atestare a acestui nume apare în poemul parodic *Batrachomyomachia,* datat între secolele II-I a.: (Batr. 36) οὐδὲ πλακοῦς τανύπεπλος ἔχων πολὺ σησαμότυρον. Din text reiese că era preparată cu multă brânză cu susan, ambele ingrediente, chiar dacă nu amestecate ca aici, fiind obişnuite pentru patiseria greco-romană. Nici un lexicograf antic nu înregistrează sensul de plăcintă al cuvântului.

69. ὁ *τυρακίνης / ὁ τυρακίνας „Plăcinta cu brânză" (1)

Τυρακίνας este numele doric al unei plăcinte cu brânză. Forma ionic-attică, neatestată, era probabil *τυρακίνης. Cuvântul este în mod sigur un derivat de la τυρός[1] „brânză", provenit dintr-un *τυρ-yος, termen I. E. cu paralele în av. *turi-* „lapte prins", m. ind. *tura-* „brânză". Este posibil ca numele plăcintei să fie un derivat dintr-un adjectiv neatestat *τυράκινος „cu brânză", cu acelaşi sufix prezent în adjectivul ὀμφάκινος „din / cu struguri", derivat de la ὄμφαξ „strugure verde".

Singura atestare a numelui plăcintei apare către sfârşitul secolului al V-lea a. sub forma sa dorică τυρακίνας la poetul liric Philoxenos din Citera în poemul *Banchetul* (Δεῖπνον). Athenaios este cel care citează versurile: (Ath. 643a) ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ Κυθήριος Φιλόξενος ἐν τῷ Δείπνῳ δευτέρων τραπεζῶν μνημονεύων, πολλὰ καὶ τῶν ἡμῖν παρακειμένων ὠνόμασε, φέρε καὶ τούτων ἀπομνημονεύσωμεν· (Philox. *fr.* 3, 17-9)

τυρακίνας τε γάλακτι
καὶ μέλιτι συγκατάφυρτος
ἦς[2] ἄμυλος πλαθανίτας.

Textul spune că această plăcintă conţinea (συγκατάφυρτος) lapte şi miere, fără însă să se înţeleagă neapărat de aici că aceasta era compoziţia ei obişnuită. Continuarea ἦς ἄμυλος πλαθανίτας ar putea însemna că τυρακίνας, în mod normal preparată cu brânză, putea suferi o schimbare de reţetă prin adăugarea laptelui şi a mierii ce avea ca rezultat transformarea ei într-o altă plăcintă: ἄμυλος πλαθανίτας „plăcinta πλαθανίτας[3] cu amidon", dacă îl considerăm pe ἄμυλος mai degrabă ca adjectiv şi nu cu sensul lui obişnuit de „plăcintă cu amidon"[4].

70. ὁ τυρίτης „Plăcinta cu brânză" (2)

Τυρίτης (*sc.*πλακοῦς) este un cuvânt de glosar, fără atestări la autori. În mod evident este un derivat în –της[5] de la τυρός „brânză", desemnând un tip de plăcintă cu brânză. Într-o glosă latinească (*Gloss. s.u.*)[6] cuvântul este echivalat cu *scribilīta,* numele unei plăcinte romane[7], la rândul ei împrumutată din greacă. Numele latinesc al produsului fusese reîmprumutat în gr. σκριβλίτης[8], aşa cum atestă lista lui Chrysippos din Tyana. Τυρίτης ar putea fi un echivalent grecesc al lui σκριβλίτης, înlocuit de acesta din urmă în epoca romană.

---

[1] În ngr. τυρί provine din gr. medie τυρίον, diminutiv al lui τυρός.
[2] ἦς – formă dorică pentru ἦν.
[3] *V.* πλαθανίτας II, C, 59.
[4] *V.* ἄμυλος II, C, 5.
[5] *Cf.* G. Redard, *Les noms grecs en -της*, *KZ*, p. 91.
[6] *Cf. LSJ s.u.* τυρίτης.
[7] *V. scrib(i)līta* III, B, 29.
[8] *V.* σκριβλίτης II, C, 65.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

Cu prepoziţia ἐν se formează compusul ἐντυρίτης[1], şi el un termen de glosar cu care este echivalat numele turtei *libum*.

71. τὸ τυροκόσκινον „Brânza presată”

Τυροκόσκινον este numele unei plăcinte cu brânză, compus din τυρός „brânză” şi κόσκινον[2] „sită”, termen obscur fără etimologie clară.

Singura atestare a cuvântului apare în lista de dulciuri a lui Chrysippos din Tyana, unde se precizează că această plăcintă se obţinea din presarea brânzei, care, după ce era pusă într-un vas, se strecura apoi printr-o sită (κόσκινον), iar pe deasupra se turna miere într-o cantitate proporţională cu cea a brânzei: (Chrysipp. Tyan. *ap.* Ath. 647e) ἄλλα πλακούντων γένη· ὀστρακίτης[3], ἀττανῖται[4], ἄμυλον[5], **τυροκόσκινον**. τυρὸν ἐκπιάσας καλῶς θὲς εἰς ἄγγος, εἶτ᾽ ἄνω κόσκινον χαλκοῦν ἐπιθεὶς δίαγε τὸν τυρόν. ὅταν δὲ μέλλῃς προσφέρειν, βάλε μέλιτος αὐταρκες ἐπάνω. Prezenţa numelui plăcintei în lista lui Chrysippos indică, de cele mai multe ori, un împrumut din latină. În lipsa unei atestări în latină a unei forme asemănătoare, ar putea fi vorba de un calc, plecând de la numele unei plăcinte romane necunoscute.

72. ὁ τυροῦς / τυρῶς „Plăcinta cu brânză” (3)

Τυροῦς, cu forma dorică τυρῶς, denumeşte un tip de plăcintă sau de pâine cu brânză. Numele ei este o substantivizare a adjectivului τυρόεις-οῦς, όεσσα-οῦσα, όεν-οῦν „preparat cu brânză” (*sc*. πλακοῦς sau ἄρτος), un derivat de la τυρός „brânză”. Cele mai vechi mărturii vorbesc despre acest produs ca despre un tip de pâine, în schimb lexicografii târzii îi atestă şi sensul de plăcintă.

În secolul al V-lea a. Sophron scrie într-un fragment din mimul *Soacra* (Πενθερά) că este un tip de pâine dată copiilor. Athenaios, care citează fragmentul, trece şi el numele de τυροῦς într-un catalog al pâinilor: (Sophr. *fr*. 13 Kassel-Austin *ap*. Ath. 110d) καὶ ΤΥΡΩΝΤΟΣ δ᾽ ἄρτου μνημονεύει ὁ Σώφρων ἐν τῇ ἐπιγραφομένῃ Πενθερᾷ οὕτως· „συμβουλεύω τ᾽ ἐμφαγεῖν· ἄρτον γάρ τις τυρῶντα τοῖς παιδίοις ἴαλε”. În acelaşi secol autorul de parodii şi comediograful Hegemon asociază numele de τυροῦς tot cu un tip de pâine, caracterizând-o ca fiind de mici dimensiuni: (Hegem. 3, 14-5 Brand *ap.* Ath. 698f)

πεσσομένης ἀλόχου τὸν ἀχαικὸν ἄρτον ἀεικῶς,
καί ποτέ τις εἴπῃ σμικρόν τυροῦντ᾽ ἐσιδοῦσα (…)

Într-un fragment din secolul al IV-lea a. din poemul gastronomic *Viaţă plăcută* (῾Ηδυπάθεια) al lui Archestratos din Gela nişte τυροῦντες par a avea proprietăţi nocive: (Archestr. 176, 13 Lloyd-Jones *ap*. Ath. 311a) ἀλλὰ διαφθείρουσι κακῶς τυροῦντες ἅπαντα. Mai târziu, în secolul al III-lea a. Theocrit foloseşte acelaşi cuvânt ca sinonim pentru numele brânzei: (Theoc. 1, 58) τυρόεντα μέγαν λευκοῖο γάλακτος „o brânză mare din lapte alb”, *cf*. scolia la acest vers: (*Sch. in Theoc.* 1, 58) τυρόεντα· τυρός. Ar putea fi vorba de o folosire poetică a cuvântului printr-o reetimologizare care pleacă de la sensul adjectivului. Nu este exclusă însă nici o indicaţie eronată a scoliei, iar sensul cuvântului să trimită şi în acest caz la un produs de patiserie.

---

[1] *V*. ἐντυρίτες II, A, a, 19.
[2] *Cf*. Semon. 7, 59; Ar. *Nu.* 373; *id. Fr.* 227; Democr. 164, *etc*.
[3] *V*. ὀστρακίτης II, C, 53.
[4] *V*. ἀττανίτης II, C, 10.
[5] *V*. ἄμυλος II, C, 5.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

Cele care numesc clar τυροῦς drept un tip de plăcintă sunt lexiconul lui Hesychios şi comentariul lui Eusthatios la *Iliada*. Astfel, Hesychios echivalează cuvântul cu πλακοῦς· (Hsch. *s.u.* τυρόεντα) πλακοῦντα, iar Eusthatios, explicând contragerea produsă la forma adjectivală, numeşte cuvântul fie un tip de pâine (ἄρτος), fie un tip de turtă de sacrificiu πέμμα: (Eustat. *Il*. 4, 77, 17) ἄρτος τις ἢ πέμμα πλατὺ παρὰ τὴν πλάκα, ἵνα ᾖ ὡς τυρόεις τυροῦς. Ţinând seama de toate aceste mărturii, credem că τυροῦς este unul dintre numeroasele produse de patiserie intermediare între pâine şi plăcintă, distincţie de altfel greu de stabilit încă din antichitate.

73. ἡ ὑποτυρίς „Brânza trecută prin sită”

Ὑποτυρίς este numele unei plăcinte cu brânză, fiind un compus din prepoziţia ὑπό „sub, pe dedesubt, prin” şi τυρός „brânză”. Sensul prepoziţiei se explică probabil prin modul de preparare al produsului, un amestec de lapte cu miere lăsat să se închege într-o formă; compoziţia era trecută „printr”-o sită şi aşezată în aceeaşi formă în care ulterior se coace.

Singura atestare a numelui apare în lista de dulciuri a lui Chrysippos din Tyana la forma de plural (ὑποτυρίδες), împreună cu o amplă descriere, semn poate al importanţei pe care o avea acest preparat culinar în bucătărie: (Chrysipp. Tyan. ap. Ath. 647f) ὑποτυρίδες δὲ οὕτως γίνονται. Mai întâi se varsă miere în lapte, iar compoziţia este lăsată într-un vas să se prindă. Cu ajutorul unei site se scurge serul, iar apoi totul se trece într-un vas de argint. În reţetă sunt oferite şi soluţii alternative în caz că lipsesc unele instrumente la prepararea plăcintei: *(ibid.)* εἰς γάλα βαλὼν μέλι ἐκπίεσον καὶ βάλε εἰς σκεῦος καὶ ἔα παγῆναι. ἐὰν δέ σοι παρῇ κοσκίνια μικρά, ἐπίβαλε εἰς αὐτὰ τὸ σκεῦος, καὶ ἔα ἐκρεῖν τὸν ὀρόν. καὶ ὅταν σοὶ δόξῃ πεπηγέναι, ἆρας τὸ σκεῦος μετάβαλε εἰς ἀργύρωμα, καὶ ἔσται ἡ ὄψις ἄνωθεν. ἐὰν δὲ μὴ ᾖ κοσκίνια, φλαβιλλίοις καινοῖς χρῶ, ἐν οἷς τὸ πῦρ ῥιπίζεται· τὴν γὰρ αὐτὴν ποιεῖ χρείαν. Nu ştim dacă reţeta este împrumutată din latină şi ce cuvânt latinesc se ascunde în spatele lui ὑποτυρίς. Ca şi în cazul lui τυροκόσκινον, ar putea fi vorba de un calc.

74. τὸ φαβᾶτον „Plăcinta din făină de bob”

Φαβᾶτον desemna probabil iniţial „făina de bob”, iar apoi o „plăcintă din făină de bob”, contextele unde apare cuvântul fiind însă insuficiente pentru a distinge clar între cele două sensuri. Φαβᾶτον este un derivat de la φάβα „bob” (*Vicia Faba L.*), un împrumut din lat. *faba* „bob”, *cf.* v. prus. *babo* şi sl. *bobŭ* cu acelaşi sens, fiind un cuvânt de civilizaţie din nord-estul Europei.

Singurele atestări ale acestei posibile plăcinte sunt exclusiv papirologice, datând după secolul al III-lea p. Iniţial cuvântul pare să fi desemnat făina obţinută din pisarea bobului, aşa cum rezultă dintr-un papir datat între secolele III-IV p., în care φαβᾶτον apare determinat de o unitate de măsură: (*BGU* 3, 849) φαβάτου ἀρτάβην[1]. Există, însă, alte două atestări în care acelaşi cuvânt pare să însemne un produs de patiserie: într-un papir datat în secolul al IV p. φαβᾶτον ar putea fi o plăcintă oferită „copiilor” sau „sclavilor”: (*PRyl*. 630, 406) φαβᾶτον τοῖς παιδίοις, iar într-un papir datat între secolele VI-VII p. acelaşi cuvânt apare după un lung şir de produse culinare: (*PPrag*. I 90, 9) [φ]οβάθου (*sic*) pentru φαβάτου.

75. ὁ Φιλοξένειος „Philoxenos”

[1] Unitate de măsură egipteană de capacitate, variind între 24 şi 42 de χοίνικες, o χοῖνιξ fiind o măsură de grâu ceva mai mare de un litru.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

Φιλοξένειος este un tip de plăcintă (πλακοῦς). Numele ei este o substantivizare la masculin a adjectivului Φιλοξένειος, ον „inventat de către Philoxenos", un derivat de la numele propriu Φιλόξενος, poet liric originar din Citera la sfârşitul secolului al V-lea a., autor al unui poem gastronomic intitulat Δεῖπνον „Banchetul", dar şi numele unui mâncău celebru contemporan cu poetul şi originar din Leucas, parodiat în comedia veche. Nu se ştie cu exactitate de la care din cei doi şi-a luat numele produsul, dar este mai probabil de la cel de-al doilea. Această plăcintă, atestată numai la forma de plural, este, aşadar, una inventată de către Philoxenos, motiv pentru care produsul culinar i-a luat numele, situaţie des întâlnită şi în cazul altor nume de dulciuri[1]. Nu este exclus ca la această situaţie să fi contribuit şi apropierea etimologică de adjectivul φιλόξενος „ospitalier".

Prima atestare a numelui plăcintei apare la filosoful stoic Chrysippos din secolul III a. într-un fragment citat de către Athenaios: (Chrysipp. *fr*. 10, 2 *ap.* Ath. 5d) ἀπὸ τούτου τοῦ Φιλοξένου καὶ Φιλοξένειοι τινες πλακοῦντες ὠνομάσθησαν. Raportul etimologic dintre numele plăcintei şi cel al inventatorului ei reiese clar din fragment. În continuarea citatului Chrysippos povesteşte că acest Philoxenos era un mâncău atât de doritor să nu împartă bucatele cu ceilalţi, încât avea obiceiul să-şi deprindă mâna şi gâtul cu apă foarte fierbinte, pentru ca, atunci când erau aduse la masă mâncărurile aburinde, să fie singurul care se putea atinge de ele. Din această anecdotă se poate deduce că şi plăcinta „Philoxenos" era probabil servită foarte fierbinte.

Mai târziu, în secolul al II-lea p. gramaticul Pollux transcrie greşit numele plăcintei: (Poll. 6, 78) εὐδόκιμοι [...] καὶ οἱ Φιλοξένιοι (sic!), τοῦ Λευκαδίου Φιλοξένου τὸ εὕρημα. Din text reiese deopotrivă că ele erau nişte plăcinte apreciate şi că erau o invenţie a lui Philoxenos din Leucas. Lexiconul Suda, trecând în revistă mai mulţi autori de cărţi de bucate, pomeneşte în trecere numele aceloraşi plăcinte: (Suid. *s.u.* Τιμαχίδας Ῥόδιος) [...] καὶ Φιλόξενος ὁ Λευκαδίου· ἀφ᾽ οὗ καὶ Φιλοξένειοι πλακοῦντες. Chiar dacă nu există un fragment din poemul lui Philoxenos, care să confirme existenţa acestora – în caz că numele plăcintei vine de la cel al poetului –, este evident că trebuie să situăm prima lor atestare către sfârşitul secolului al V-lea a.

76. αἱ φῶκται „Plăcintele fripte"

Αἱ φῶκται este numele la plural al unei plăcinte preparată poate din făină de orz. Forma de plural ar putea proveni de la un posibil *φώκτης, substantivizare a adjectivului verbal φωκτός, ή, όν „fript", un derivat de la verbul φώγω „a frige".

Există o singură atestare pentru numele acestei plăcinte. Lucian, descriind o masă în lucrarea *Lexiphanes,* aşează la sfârşit, după feluri de mâncare precum colastră, pâine coaptă pe cenuşă, praz, peşte, ceafă, guşă şi măruntaie de bou, aceste probabile „plăcinte de orz": (Luc. *Lex.* 3, 5-8) Ἀλλ᾽ εἰς καιρὸν οὐτοδὶ αὐτὸς ἐμπολήσας γε, ὡς ὁρῶ, πυριάτην τέ τινα καὶ ἐγκρυφίας καὶ γήτεια καὶ φύκας καὶ οἶβον τουτονὶ καὶ λωγάνιον καὶ τοῦ βοὸς τὸ πολύπτυχον ἔγκατον καὶ φώκτας. Bănuim că aceste plăcinte sunt din orz pe baza descrierii gramaticului Pollux pe care el o face unei oale în care se gătea orzul numită (Poll. 109, 9) φώγανον, cuvânt din acelaşi radical cu numele plăcintei. Nu este exclus să fie un tip de prăjitură μᾶζα, gătită în mod normal cu făină de orz.

77. ὁ χαρίσιος / χάρις / ἀρτόχαρις „Recunoştinţa"

Χαρίσιος (*sc*. πλακοῦς) este un tip de plăcintă. Numele ei este o substantivizare a adjectivului χαρίσιος, α, ον „care exprimă recunoştinţa", fiind un derivat de la χάρις

[1] *Cf. s.u. crustulum* III, C, 9.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

„graţie, recunoştinţă”. Potrivit numai lui Hesychios chiar numele simplu χάρις putea desemna fie o ofrandă de trei turte de sacrificiu de tip πόπανον[1], fie un tip de plăcintă: (Hsch. *s.u.* χάρις) [...] καὶ θῦμα ἐκ τριῶν ποπάνων συγκείμενον. τινὲς δὲ πλακούντων εἶδη. Tot el adaugă în continuare că acest tip de plăcintă mai putea fi numită ἀρτόχαρις: (*ibid.*) καὶ ἀρτοχάριτας καλεῖσθαι. În mod evident acest din urmă termen este un compus din ἄρτος „pâine/prăjitură” şi χάρις. Atât forma simplă χάρις, cât şi compusul ἀρτόχαρις, erau probabil denumiri secundare târzii ale mult mai bine atestatului nume χαρίσιος.

Cea mai veche mărturie a numelui plăcintei χαρίσιος datează din secolul al V-lea a. într-un fragment din comedia lui Aristofan *Comesenii* (Δαιταλεῖς). Athenaios, care citează aceste versuri, nu ştie dacă să definească χαρίσιος drept un tip de plăcintă sau unul de pâine. Pentru a exemplifica sensul de plăcintă îl citează pe Aristofan: (Ar. *fr*. 211 Kassel-Austin *ap*. Ath. 646b ΧΑΡΙΣΙΟΣ. τούτου μνημονεύει Ἀριστοφάνης ἐν Δαιταλεῦσιν·)

ἐγὼ δ᾽ ἑλὼν
πέμψω πλακοῦντ᾽ <ἐς> ἑσπέραν χαρίσιον.

Din acest vers şi jumătate se poate înţelege că plăcinta χαρίσιος era trimisă probabil iubitului sau iubitei pentru a i se solicita o „favoare” (χάρις). Ţinând seama şi de alte pasaje aristofaneşti, această favoare era probabil una de natură sexuală, iar plăcinta trimisă în dar trebuie să fi avut o formă sugestivă, de πέος sau de κύσθος, în funcţie de persoana căreia i se solicita această favoare[2]. O asemenea plăcintă „de curtare” apare şi în piesa *Ploutos,* unde o bătrână i se plânge lui Chremylos că tânărul de care avea grijă în schimbul unor favoruri, o dată îmbogăţit, nu mai vrea să audă de ea, deşi ea i-a trimis plăcinte şi dulciuri. În acel context nu este folosit decât numele simplu πλακοῦς, reluat apoi de numele plăcintei cu lapte ἄμης[3]. Nuanţa de favoare sexuală pe care o implica χαρίσιος este atestată şi de faptul că acelaşi nume era folosit şi pentru a denumi un tip de plantă, care servea drept filtru de dragoste, χαρίσια βοτάνη[4].

Imediat după fragmentul din Aristofan, Athenaios citează un vers din piesa *Ankylion* (Ἀγκυλίων) a comediografului din secolul al IV-lea a. Eubulos pentru a exemplifica sensul de pâine al lui χαρίσιος. (Eub. *fr*. 1 Kassel-Austin *ap*. Ath. 646b) Εὔβουλος δ᾽ ἐν Ἀγκυλίωνι ὡς περὶ ἄρτου αὐτοῦ ὄντος οὑτωσὶ λέγει·

ἐξεπήδησ᾽ ἀρτίως πέττουσα τὸν χαρίσιον

Din versul citat nu rezultă că ar fi vorba de pâine, verbul πέσσ/ττω „a coace” determinând în mod normal numele de dulciuri. Este posibil ca Athenaios să fi făcut o falsă legătură între adverbul ἀρτίως „imediat” şi substantivul ἄρτος „pâine” sau să fi lucrat pe un text cu lecţiuni diferite, unde substantivul a fost transmis sub forma unui adverb.

Într-un alt context acelaşi Athenaios vorbeşte despre plăcintele χαρίσιοι ca despre unele ce se mâncau cu ocazia unor sărbători nocturne şi adaugă că ele primiseră numele de la „bucuria” (χαρά) pe care o produceau. Chiar dacă se pare că χαρά (< χαίρω „a se bucura”) este din acelaşi radical cu χάρις, etimologia lui Athenaios este una populară, de vreme ce χαρίσιος este un derivat de la χάρις „recunoştinţă”: (Ath. 668c) καὶ διωνομάζετο τὰ πεμμάτια τότε χαρίσιοι ἀπὸ τῆς τῶν ἀναιρουμένων χαρᾶς. μνημονεύει Εὔβουλος ἐν Ἀγκυλίωνιν λέγων οὑτωσί. De remarcat că, în acest context, Athenaios scrie despre aceste plăcinte ca despre unele de sacrificiu (πεμμάτια). Pentru a exemplifica cele spuse el

---

[1] *V*. πόπανον II, A, b, 1.
[2] Χάρις are această valoare la Aristofan în *V*. 1347 şi *Ec*. 1047-8. Tot cu valoare erotică mai este atestat şi în *Il*. 11, 243; A. *Ag*. 1206; X. *Hier*. 1, 34; 7, 6; *Trag. Adesp*. 402; Pi. *Fr*. 128; Pl. *Phdr*. 254a.
[3] *V*. ἄμης II, C, 3.
[4] *Cf.* Arist. *Mir*. 864[b]7; Ps.-Plu. *Fluu.* 17, 4.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

citează mai departe acelaşi fragment din Eubulos, la care adaugă un vers în plus care preceda versul deja citat: (*ibid.*) καὶ γὰρ πάλαι πέττει τὰ νικητήρια. εἶθ' ἑξῆς φησιν (urmează Eub. *fr*. 1).

În secolul al XII-lea p. Eustathius, comentatorul lui Homer, aminteşte şi el fragmentul din Eubulos şi comentează numele plăcintei, reluând cuvintele lui Athenaios: (Eust. *Od*. 2, 175, 16) πέμματα, καλούμενα καὶ αὐτὰ χαρίσια ἐκ τῶν ἀναιρουμένων αὐτὰ, φασι, χαρᾶς. Este de remarcat, în primul rând, interpretarea formei χαρίσιος drept una de neutru singular, de unde pluralul eronat χαρίσια. Pentru Eustathius este vorba clar de nişte turte de sacrificiu, de unde echivalarea cu πέμματα – probabil prin contaminare cu acest nume şi forma de plural neutru, dacă nu-l interpretăm pe χαρίσια ca pe un adjectiv. Apoi, pe urmele lui Athenaios, numele lor este considerat că trimite la „bucuria celui care primeşte această plăcintă" şi nu la o favoare solicitată, aşa cum reieşea din versul lui Aristofan. Este evident că Eusthatius îl cunoştea pe Eubulos doar prin intermediul lui Athenaios.

Gramaticii şi lexicografii îşi exprimă aceleaşi dubii privind sensul exact al lui χαρίσιος. După ce Pollux enumeră χαρίσιοι printre alte dulciuri (Poll. 6, 72), puţin mai departe, deşi o numeşte πλακοῦς „plăcintă", o consideră în acelaşi timp şi un tip de pâine: (*id*. 6, 73) καὶ μέντοι χαρίσιον πλακοῦντα εἶναι λέγουσιν. Potrivit lexiconului Suda acest tip de plăcintă era preparat de profesionişti, semn al unei folosiri festive: (Suid. *s.u*. ἀνάστατοι) ... ἐλέγοντο δέ τινες πλακοῦντες καὶ χαρίσιοι.[1] οὗτοι δὲ ἀπὸ τῶν καταλειπομένων συμμιγνύμενοι ἐγίνοντο, καὶ δημιουργοὶ πλάσσουσιν. Pentru exemplificarea definiţiei lexiconul citează apoi fragmentul din *Comesenii* lui Aristofan. Tot în Suda este definită simplu „un tip de plăcintă": (Suid. *s.u*. χαρίσιοι) πλακοῦντος εἶδος. Lexiconul lui Hesychios este singurul care atestă o formă de neutru pentru numele plăcintei, χαρίσιον, precizând totodată că unii o numesc „pâine din resturi": (Hsch. *s.u.* χαρίσιον) εἶδος πλακούντων. οἱ δὲ ἄρτον ἀπὸ τῶν λειμμάτων. În sfârşit, comentatorul lui Homer, Eustathius, reluând informaţii preluate de la gramaticul din secolul al II-lea p. Pausanias, o include, ca şi Athenaios într-unul dintre contexte, în rândul turtelor de sacrificiu, comparând-o cu ἀμφιφῶν[2] şi φθόϊς[3]: (Eust. *Il*. 4, 263, 14) πεμμάτων εἶδος… οἱ χαρίσιοι. Toate aceste ezitări în definirea plăcintei χαρίσιος trădează dispariţia ei cândva între secolele IV-III a., după Comedia Nouă.

78. ὁ χοιρίνας / χοιρίνης „Scoica"

În greacă nefiind atestată decât forma de plural, nu ştim dacă singularul numelui acestei plăcinte era χοιρίνας sau χοιρίνης (*sc.* πλακοῦς). Oricum ar fi, era un tip de plăcintă în formă de scoică sau de melc. Numele ei este un derivat de la χοῖρος „purceluş", format cu acelaşi sufix precum în γλυκίνας[4] sau τυρακίνας[5]. Numele plăcintei era strâns legat de un alt derivat de la χοῖρος, χοιρίνη „scoică" (*Cyprea europea*), cochilie gasteropodă a cărei deschizătură alungită şi dreaptă a făcut întotdeauna obiectul unei metafore erotice mai ales la comici[6], fiind un substitut pentru numele sexului femeiesc (κύσθος). Credem că numele plăcintei are legătură cu acest al doilea sens, produsul culinar având o formă sugestivă. În greacă mai este atestat la Herakleides din Syracuza numele unei turte, μυλλός, de forma

[1] Exact aceeaşi formulare şi la Phot. *Lex. s.u.* ἀνάστατοι.
[2] *V*. ἀμφιφῶν II, A, a, 3.
[3] *V*. φθόϊς II, A, a, 50.
[4] *V*. γλυκίν(ν)ας II, C, 13.
[5] *V*. τυρακίνας II, C, 69.
[6] *Cf.* Ar. *Ach*. 773. *V*. J. Taillardat, *Images d' Aristophane*, § 108; prin calc semantic cu acelaşi sens lat. *porcus* (Var. *R*. 2, 4, 10).

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

sexului femeiesc[1]. La Athena exista şi un fel de jeton de vot pe nume χοιρίνη cu o formă probabil similară[2].

Poetul Philoxenos din Citera atestă, în secolele V-IV a. numele plăcintei într-un fragment din poemul *Banchetul* (Δεῖπνον). Adjectivele care-l determină sunt foarte impresionante, creaţii lexicale originale de o întindere greu de cuprins cu ochii: (Philox. *fr*. e12-5 *ap*. Ath. 643b)

ἐπεὶ γ' ἐπένειμεν ἐγκατακνακομιγὲς πεφρυγμένον
πυροβρομολευκερεβινθοακανθιδομικριτριαδυβρωματοπαντανάμικτον
ἄμπυκτι καριδίᾳ· στιχὰς παρεγίνετο τούτοις σταιτινοκογχομαγὴς χὠ
ψαιστελαιοξανθεπιπαγκαπύρωτος χοιρίνας[3].

Deşi textul lasă loc la multe interpretări[4], propunem o traducere, care să încerce să definească mai bine plăcinta χοιρίνας: „toate-la-un-loc-amestecate:-grâu-odos[5]-alb-năut-galben-ales-excelent-n-mâncare cu o coroană de faguri împrejur; la rând erau aşezate plămădite-din-făină-de-grâu-şi-linte şi prăjite-n-ulei-aurii-şi-foarte-crocante «plăcintele scoică»". Din punct de vedere al ingredientelor, reţinem cel puţin că erau făcute din făină de grâu şi linte şi prăjite în ulei, precum ταγηνίας[6].

Mai există o singură mărturie despre această plăcintă, de dată incertă însă. Athenaios spune că autorul opsartitic Iatrocles, dificil de plasat din punct de vedere temporal, scria în cartea sa *Despre Plăcinte* (Περὶ Πλακούντων) şi despre aceast produs de patiserie: (Iatrocl. *ap.* Ath. 647b) ΧΟΙΡΙΝΑΙ. τούτων μνημονεύει Ἰατροκλῆς ἐν τῷ περὶ Πλακούντων. Fără să ofere un alt amănunt despre el, Iatrocles pomeneşte apoi numele plăcintelor πυραμοῦς şi πυραμίς[7], urmând să facă precizarea că „acestea" erau oferite ca premiu celui care a reuşit să stea treaz în timpul unei παννυχίς „sărbătoare nocturnă": *(ibid.)* αὗται δὲ ἆθλα τίθενται ταῖς παννυχίσι τῷ διαγρυπνήσαντι. Din context nu reiese clar dacă această precizare se referă şi la plăcinta χοιρίνας sau numai la πυραμοῦς / πυραμίς. Lexicografii antici nu înregistrează sensul culinar al lui χοιρίνας.

79. τὸ χόριον „Placenta"

Χόριον denumeşte propriu-zis membrana care înveleşte un foetus, placenta[8], sau membrana care înveleşte pe interior un ou[9], numele fiind probabil un derivat din rădăcina **gher*- „a conţine"[10]. La plural, τὰ χόρια, denumesc un tip de plăcinte preparate cu miere şi lapte, gătite împreună într-o membrană. Este de remarcat raportul invers între πλακοῦς „plăcintă" şi sensul luat de latinescul *placenta* „plăcintă > placentă" în limbajul medical, datorat poate unui calc semantic.

Cele mai vechi atestări ale numelui acestei plăcinte datează din comedia veche. Într-un fragment din piesa *Horai* (Ὧραι) atribuită lui Aristofan un personaj vinde astfel de produse de patiserie alături de alte alimente din cele mai diverse: sturzi, pere, faguri de miere, măsline, colastră, rândunici, greieri şi carne de diverse animale nou născute: (Ar. *fr*. 581, 3-4 Kassel-Austin *ap*. Ath. 375c)

---

1 *V*. μυλλός II, A, c, 6.
2 *Cf.* Ar. *V*. 333.
3 Χοιρίνας este conjectura lui Meineke, pentru ceea ce manuscrisele aveau χοιρινισ.
4 Textul este de neînţeles fără operarea unor conjecturi. Le-am preferat pe cele ale ediţiei Gulick (Ath. 643b).
5 Plantă erbacee asemănătoare cu ovăzul, care creşte prin semănături; ovăz sălbatic (*cf*. Thphr. *HP* 8, 9, 2).
6 *V*. ταγηνίας II, A, a, 47.
7 *V*. πυραμοῦς II, C, 62.
8 *Cf.* Hp. *Nat. Puer.* 16; Arist. *HA* 562[a]6; Dsc. 3, 150; Gal. *UP* 15, 4; Ruf. *Onom*. 230; Porph. *Marc*. 32, *etc*.
9 *Cf.* Arist. *GA* 754[a]1.
10 *Cf*. P. Chantraine în *DELG s.u*. Pentru alte ipoteze *u*. Pokorny 442.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

αὐτὸς δ᾽ ἀνὴρ πωλεῖ κίχλας, ἀπίους, σχαδόνας, ἐλάας,
πῦον, χόρια, χελιδόνια, τέττιγας, ἐμβρύεια.

În cadrul Comediei Noi din secolul al IV-lea a. Alexis descrie plăcinta în piesa *Sărbătoarea nocturnă* (Παννυχίς ἢ Ἐριθοι) ca fiind de culoare albă şi dulce, asociind-o cu numele turtei κάνδαυλος[1]: (Alex. *fr*. 178 Kassel-Austin *ap*. Ath. 516 e-f)

ἄνθρωπ᾽ ἐπίπαιζε· μόνον [ἀλλ᾽] ἀπαλλάγηθί μου
.... κανδαύλους λέγων καὶ **χόρια** καὶ
βατάνια πᾶσαν .... τὴν ἡδονήν.

În aceeaşi perioadă comediograful Eubulos, într-un fragment din piesa *Fericirea* (Ὀλβία), spune că plăcintele χόρια sunt vândute într-o piaţă din Athena împreună cu multe dintre alimentele citate anterior de către Aristofan, la care se adaugă smochinele, strugurii, sfeclele, merele şi diverse flori (Eub. *fr*. 74 Kassel-Austin *ap*. Ath 640c), iar într-un fragment din piesa *Doicile* (Τιθαί) aceste plăcinte sunt servite cu vulvă de scroafă, colastră şi peştele „lup de mare” (*id. fr*. 109 Kassel-Austin *ap.* Ath. 311d).[2]

Athenaios trece χόρια în catalogul dulciurilor, definindu-le ca pe un aliment preparat cu miere şi lapte: (Ath. 646e) ΧΟΡΙΑ βρώματα διὰ μέλιτος καὶ γάλακτος γινόμενα.[3]

Numele de χόριον intra şi într-un proverb: (Theoc. 10, 11) χαλεπὸν χορίῳ κύνα γεῦσαι, cu un sens incert. Ar trebuie plecat de la sensul de „placentă” al cuvântului şi tradus „este rău ca o căţea să-şi mănânce placenta”, potrivit unei credinţe populare care spunea că această ingerare, frecventă la multe animale[4], le făcea pe căţele, încă nesătule, să-şi mănânce şi puii.[5]

80. **τὸ ψαθύριον** „Fărâmicioasa”

Ψαθύριον este un tip de plăcintă (πλακοῦς) uscată şi fărâmicioasă. Numele ei este un derivat de la adjectivul ψαθυρός „friabil, fragil”[6], din acelaşi radical cu verbul ψαθάλλω „a răzui, a freca”, formă populară pusă în legătură cu ψαίω şi ψῆν din aceeaşi sferă semantică.

Cea dintâi atestare apare în catalogul dulciurilor întocmit de către Athenaios, care-i menţionează forma de neutru plural, echivalând-o cu numele plăcintei ψωθίον: (Ath. 646c) ΨΩΘΙΑ τὰ ψαθύρια.

Vânzătorul acestei plăcinte se numea ψαθυροπώλης, potrivit lui Socrates Scholasticus[7] Scholasticus[7] şi lui Sozomenos[8]. Acesta din urmă pune în legătură numele plăcintei cu numele numele propriu Ψαθυριανοί (*ibid*.).

Numele plăcintei mai este atestat în secolul al VII p de către Leontinos în *Vita Symeonis Sali* (Leont. N. *u. Sym*. 8, 55, M. 93, 1737B), iar mai târziu, în secolul al XII-lea p., Eusthatius, care-l citează pe Athenaios, spune despre ea că este un tip de plăcintă, numită ulterior ψωθίον[9]: (Eust. *Od.* 1, 350, 36) ἀφ᾽ οὗ αὖθις τὸ ψήχω ὁμοίως ἐκ τοῦ ψῶ, καί

---

[1] *V*. κάνδαυλος II, A, a, 28.
[2] *Cf.* Theoc. 9, 19 şi *Sch*. *ad loc.*
[3] Reluat de către Hsch. *s.u*. χόρια.
[4] *Cf.* Arist. *HA* 611[a]18; Thphr. *Fr*. 175.
[5] *Cf.* Suid. *s.u.* χαλεπὸν χορίῳ κύνα γεῦσαι· τὸ ἔλυτρον τοῦ ἐμβρύου χόριον καλεῖται. οἱ δὲ κύνες γευσάμενοι τούτου καὶ τοῖς ἐμβρύοις ἐπιβουλεύουσι, διὰ τὸ λίχνον.
[6] Caracterizând produse de patiserie la Gal. 6, 523.
[7] Socr. *H. E.* 5, 23, 7; *id. M.* 67, 648A
[8] Soz. *H. E.* 7, 17, 11; *id. M.* 67, 1468A.
[9] *V*. ψωθίον II, C, 81.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)

τινες πλακοῦντες, ψώθια, ἤγουν ψαθύρια κατὰ τοὺς παλαιούς. Lexicografii antici nu înregistrează cuvântul.

81. τὸ ψωθίον „Dumicatul”

Ψωθίον, cu varianta de feminin ψωθία, este un tip de plăcintă (πλακοῦς). Acesta este un sens secundar, derivat de la cel iniţial de „bucată de pâine, dumicat”, pe care se pare că îl avea cuvântul. Etimologic este un derivat cu vocalism ω de la grupul de verbe *ψήω, ψήχω, ψώχω „a răzui, a freca”, dintr-un radical ***bhes-* cu acelaşi sens, atestat şi în scr. *bá-bhas-ti* „a măcina”[1]. Este vorba probabil de un produs de patiserie uscat şi fărâmicios.

Athenaios include ψωθίον în lista sa de dulciuri şi îl echivalează cu forma de neutru plural ψαθύρια, numele unei alte plăcinte[2], citând pentru exemplificare un vers izolat din piesa piesa *Bune de nimic* (Κραπατα(λ)λοί)[3] a comediografului din secolul al V-lea a. Pherecrates: (Pherecr. *fr*. 86 Kassel-Austin *ap*. Ath. 646c) ΨΩΘΙΑ τὰ ψαθύρια. Φερεκράτης Κραπατάλλοις·

λήψει δ᾽ ἐν Ἅιδου κραπάταλον καὶ ψωθία.[4]

În lumea imaginară închipuită de către Pherecrates în comedie, aceste plăcinţele erau primite de către cei ce intrau în Hades alături de moneda de mică valoare numită κραπατα(λ)λός, ce echivala cu o drahmă. Este posibil ca plăcinţelele să fi fost rotunde şi la fel de mici ca aceste monede. Poate din aceeaşi perioadă cu Pherecrates datează şi un alt fragment de comedie înregistrat în *Comica Adespota,* din care rezultă alt sens al lui ψωθίον: (*Com. Adesp*. 342, 27)[5] ψωθία τὰ ὑποκάτω τ[οῦ ἄρτου. Din cele câteva cuvinte păstrate pare să denumească aici „blatul” pâinii.

Sensul lui ψωθίον era nesigur încă din antichitate. În continuarea exemplului din Pherecrates, Athenaios citează doi gramatici care înţelegeau diferit cuvântul. În secolul II a. Apollodoros din Athena şi Theodoros în *Cuvinte attice* spuneau că ψωθία denumeau „dumicatele” de pâine, pe care alţii le numeau ἀττάραγοι[6]: (Apollod. *fr*. 283 şi Theod. *fr*. 2 *ap*. Ath. 646c) Ἀπολλόδωρος δ᾽ ὁ Ἀθηναῖος καὶ Θεόδωρος δ᾽ ἐν δ᾽ ἐν Ἀττικαῖς Γλώσσαις τοῦ ἄρτου τὰ ἀποθραυόμενα ψωθία καλεῖσθαι, ἃ τινὰς ὀνομάζειν ἀτταράγους.

Potrivit comentatorului lui Homer, Eusthatius, care se inspiră din Athenaios, este un tip de plăcintă (πλακοῦς), pe care cei mai vechi o numeau ψαθύριον: (Eust. *Od.* 1, 350, 36) ἀφ᾽ οὗ αὖθις τὸ ψήχω ὁμοίως ἐκ τοῦ ψῶ, καί τινες πλακοῦντες, ψώθια, ἤγουν ψαθύρια κατὰ τοὺς παλαιούς. Gramaticului Pausanias, citat de acelaşi Eustanthius, înţelegea prin ψώθια „bucăţi de pâine prăjită” sau „blatul”[7] acesteia: (Puas. Gr. 6, 1 *ap*. Eust. *Od.* 2, 141, 37) τοιαῦτα δέ τινα καὶ τὰ παρὰ τῷ Παυσανίᾳ ψώθια, ἅ περ ὑπερόπτων ἄρτων εἰσὶ θραύσματα ἢ τὰ ὑποκάτω τοῦ ἄρτου.

---

[1] *Cf*. M. Mayrhofer, *Kurzgefasstes etymologisches Wörterbuch des Altindischen*, Heidelberg, 1956, vol. 2, p. 409.

[2] *V*. ψαθύριον II, C, 80.

[3] Κραπαταλ(λ)ός este numele unei obiect de mică valoare. Pherecrates îl foloseşte cu sensul de monedă utilizată în Hades, *cf.* Poll. 9, 83.

[4] Pentru diversele lecţiuni propuse pentru acest vers şi pentru înţelesul său *cf*. ediţia lui Athenaios a lui Luciano Canfora, p. 1673, n. 4.

[5] *Cf*. Phot. *Lex. s.u*. ψωθία.

[6] *Cf*. Poll. 7, 23 şi Hsch. *s.u.* ἀττάραγος· τὸ ἐλάχιστον· οἱ δὲ τὰς ἐπὶ τῶν ἄρτων φλυκταίνας, οἱ δὲ τὰς καλουμένας ψίχας. Folosit figurat cu sensul de „foarte puţin lucru”, *cf*. Call. *Epigr.* 46, 9.

[7] *Cf*. Hsch. ψώθιον· τὸ ὑποκάτω τοῦ ἄρτου (*cf*. Suid. *s.u.;* Ps. Zonar. *s.u.;* Phot. *Lex. s.u.*) şi ψώθια· τὰ τοῦ ἄρτου ἀποθραύσματα, καὶ τὰ ὑποκάτω.

BDD-B799-05 © 2007 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:21 UTC)